

Fakultetet for helse – og sosialvitenskap

Mariann Lia og Heidi Aspelund

Masteroppgave

«Plutselig ble det bare det beste jeg har gjort i
hele mitt liv»

En kvalitativ undersøkelse av ungdommers
opplevelser av å delta på lavterskel
fritidstilbud

Psykososialt arbeid med barn og unge

Våren 2021

Forord

Denne masteravhandlingen bygger på deltidsstudier over fire år i Psykososialt arbeid med barn og unge på Høgskolen Innlandet, først del ved campus Elverum og deretter ved campus Lillehammer. Engasjerte studieansvarlige og dyktige forelesere har gitt oss ny kunnskap og dette har inspirert oss til å dykke dypere ned i tematikken knyttet til barn og unge som vokser opp i lavinntekt.

Vi vil først takke alle de flotte ungdommene vi har intervjuet, som har delt av sine erfaringer og gitt oss mulighet til å skrive denne oppgaven. Vi har latt oss begeistre og imponere over deres innsikt og kloke tanker, og hvordan de uttrykker hvor positiv deltakelse i lavterskeltilbud kan oppleves.

Takk til Anne Stine Mjelve Bakmann som allerede på videreutdanningen ga oss en vennlig dytt i retning av å forske mer på denne tematikken. Takk til Ragnfrid Kogstad for veiledning underveis i skriveprosessen, dine innspill og refleksjoner har hjulpet oss til å løfte blikket og tenke nye tanker.

Lite visste vi når vi startet på dette masterprosjektet at det midt i skriveprosessen skulle slå en covid-19 pandemi inn over landet. Det har påvirket oss og prosessen vår, utviklet oss og endret måten vi har kunnet samarbeide på. Det har til tider vært utfordrende å bo i hver sin "røde" smittevernsone og ikke kunne møtes fysisk i skriveprosessen - men takk for alle gode digitale løsninger som vi nå mestrer på en bedre måte. Men også en takk til hverandre, sammen fikk vi det til - det var godt å være to!

Til slutt en stor og varm hilsen til Hedda, Kristian, Knut, Anna, Ludvig og Thomas, besteforeldre og kolleger, som har støttet og lagt til rette for at vi har kunnet fordype oss i studier og skriveprosess. Det hadde ikke vært mulig å gjennomføre dette uten dere - tusen tusen takk!

Oslo og Tjøme, mai 2021

Heidi Aspelund og Mariann Lia

Innhold

Norsk sammendrag.....	6
1. Innledning.....	8
1.1 Introduksjon.....	8
1.2 Sentrale begreper brukt i oppgaven.....	9
1.2.1 Fattigdom.....	9
1.2.2 Lavinntektsfamilier eller familier med vedvarende lavinntekt.....	10
1.2.3 Sosioøkonomisk bakgrunn og status.....	10
1.2.4 Fritidstilbud og lavterskel-fritidstilbud.....	11
1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	12
1.4 Inngang til tematikken og hensikt.....	13
1.5 Oppgavens oppbygging.....	13
2. Bakgrunnsdel.....	15
2.1 Kunnskapsstatus og forskning.....	15
2.1.1 Strategi overfor barnefattigdom.....	15
2.1.2 Strategi for god psykisk helse.....	17
2.1.3 Retten til å delta i fritidsaktiviteter.....	19
2.1.4 Tiltak og utfordringer knyttet til deltakelse på fritidsaktiviteter.....	19
3. Teori.....	23
3.1.1 Marginalisering og relativ deprivasjon.....	23
3.1.2 Salutogenese og mestring.....	24
3.1.3 Risiko og beskyttelsesfaktorer.....	25
3.1.4 Anerkjennelse.....	25
3.1.5 Relasjoner og sosial kapital.....	27
3.1.6 Bronfenbrenners sosio-økologiske utviklingsmodell.....	28
4. Metode.....	30
4.1 Vitenskapelig forankring.....	30
4.2 Begrunnelse for valg av metode.....	31

4.3	Rekruttering og utvalg	32
4.3.1	Fokusgruppeintervju	34
4.3.2	Intervjuguide og gjennomføring av intervju.....	35
4.4	Analyse.....	36
4.5	Etikk	38
4.6	Metodediskusjon.....	40
5.	<i>Presentasjonen av funn og drøfting.....</i>	43
5.1	Utenforskap- lavterskeltilbudet sett i lys av tidligere opplevde barrierer for deltakelse i fritidstilbud.....	44
5.1.1	Økonomiske og kontekstuelle barrierer for deltakelse.....	44
5.1.2	Opplevelsen av å ikke kunne være med.....	46
5.2	Drøfting til utenforskap- lavterskeltilbudet sett i lys av tidligere opplevde barrierer for deltakelse i fritidstilbud.	47
5.2.1	Økonomiske og kontekstuelle barrierer for deltakelse.....	47
5.2.2	Opplevelsen av å ikke kunne være med.....	52
5.3	Informasjon og tilgjengelighet i forhold til fritidsaktiviteter.	55
5.3.1	Mangel på informasjon, og tilgjengelighet til aktiviteter	55
5.4	Drøftingen til informasjon og tilgjengelighet i forhold til fritidsaktiviteter.	56
5.4.1	Mangel på informasjon, og tilgjengelighet til aktiviteter	56
5.5	Mestring og anerkjennelse	58
5.5.1	Relasjoner.....	58
5.5.2	Psykisk helse og selvutvikling	59
5.5.3	Rollemodeller	60
5.5.4	Medvirkning	61
5.5.5	Utvikle kompetanse	61
5.6	Drøfting til mestring og anerkjennelse	62
5.6.1	Relasjoner.....	62
5.6.2	Psykisk helse og selvutvikling	64
5.6.3	Rollemodeller	66
5.6.4	Medvirkning	68
5.6.5	Utvikle kompetanse	69
6.	<i>Oppsummerende funn og drøftning.....</i>	71

7. Videre råd og anbefalinger	75
Litteraturliste	76

Tabelliste

TABELL 1 - EKSEMPEL PÅ PROSESSEN FRA UTSAGN OG VIA KONDENSERT MENING OG KODE TIL KATEGORI:	38
TABELL 2 - VISER OVERSIKT OVER TEMAENE MOT UNDERKATEGORIER FRA FUNNENE VÅRE.....	44

Norsk sammendrag

Oppgaven vår er en kvalitativ undersøkelse av 13 ungdommers opplevelser og erfaringer knyttet til fritidsaktiviteter. Felles for ungdommene er at de er deltakere av et fritidstilbud som er satt i gang for å inkludere barn og ungdom som vokser opp i familier med lav inntekt. Bakgrunn for oppgaven er at antall barn og unge som vokser opp i lavinntekt Norge er økende, og vi vet at dette medfører en rekke risikofaktorer som kan ha negative konsekvenser i oppveksten. Det å kunne delta på arenaer, eksempelvis fritidsaktiviteter, kan virke beskyttende og kompenserende mot disse påkjenningene kan derfor være en viktig faktor for å dempe uheldige konsekvenser. Fritidsaktiviteter kan være universelle og åpne, rettet mot alle, slik som ordinære organiserte aktiviteter, fotball, håndball og lignende. Eller det kan være målrettede tilbud, med lave eller ingen kostnader, såkalte lavterskeltilbud.

Målet er å få innsikt i hvordan ungdom erfarer det er å delta på et lavterskel fritidstilbud. Opplever de tilbudene som tilgjengelige, og hvilken grad opplever de mestring eller stigma knyttet til deltakelsen. Det er også interessant å finne hvilke erfaringer de har hatt med å delta på ordinære fritidstilbud, og om de har opplevd noen barrierer i forhold til det. Vi gjennomførte 2 fokusgruppeintervjuer med ungdom som deltar på to forskjellige lavterskeltilbud, en fritidsklubb og en kampsportklubb, for å få svar på problemstillingen:

“Hvordan opplever ungdom fra lavinntektsfamilier å delta på lavterskel fritidstilbud?”

I intervjuene forteller flere av ungdommen om at de har deltatt på organiserte ordinære fritidstilbud som dans, fotball og håndball når de var yngre, før de startet på lavterskeltilbudet. De oppgir flere grunner til at de har sluttet på disse aktivitetene. Mange forteller at det ble for stor økonomisk belastning for familien, noen forteller at det var transport til aktiviteten som var problematisk og andre forteller om utfordringer tilknyttet dugnadsarbeid som de og familien måtte bidra på som salg av doruller og lignende. Ungdommen forteller at hindringer rundt høye kostnader aldri ble snakket om, men at det heller brukte andre forklaringer hvis noen spurte, som at de ikke gadd å være med lenger. Flere forteller også at de opplevde at de ikke hadde noe å drive med når de begynte på ungdomsskolen, delvis fordi de da hadde sluttet på det de drev med og delvis fordi de ikke fikk noen informasjon om hva som fantes av tilbud.

Videre i intervjuene viser våre funn at lavterskelaktiviteten de deltar på nå, som er et kampsport- tilbud og en fritidsklubb, er noe samtlige av ungdommen uttrykker at de er utrolig

positive og stolte over å delta på. De opplever å være del av et felleskap, de beskriver det selv som deres andre familie. Et sted der de har utviklet seg, fått ny kompetanse og blitt inspirert til å prøve nye ting, som de har mestret med støtte av de andre.

Datagrunnlaget i vår undersøkelse viser at ungdommene er udelt positive i sin opplevelse av å delta på lavterskeltilbudet, og at dette oppleves som en alternativ mestringsarena. Samtidig forteller de om barrierer og stigma knyttet til et utenforskap rundt deltakelse på ordinære fritidsaktiviteter. Som et ledd i dette etterspørres det mer tilgjengelig informasjon og kunnskap, og dette bør formidles ut og i retningslinjer og utøvelse av ulike fritidstilbud, både målrettede lavterskeltilbud og universelle fritidsaktiviteter.

Nøkkelord: Lavinntekt, lavterskeltilbud, fritidstilbud, mestring, anerkjennelse, utenforskap.

1. Innledning

1.1 Introduksjon

Norge er blant de landene i verden med lavest ulikhet og høyest levestandard. I forhold til de fleste andre land har vi små økonomiske forskjeller i befolkningen. Men vi er ikke et land uten forskjeller. Omtrent 115 000 barn vokser opp i familier med lav inntekt i Norge i dag (SSB 2021). Det betyr ikke at alle disse barna har det dårlig, men det betyr at endel av disse barna faller utenfor. De faller utenfor skolen, de faller utenfor det sosiale, de faller utenfor opplevelser som bursdager, ferier og fritidsaktiviteter. Og for disse barna som faller utenfor, vet vi at det kan være en hard påkjenning her og nå, og i tillegg føre til negative konsekvenser senere i livet (Barne- og familiedepartementene 2020).

I 2015 lanserte regjeringen den første strategien for bekjempelse av barnefattigdom, “Barn som lever i fattigdom” (Barne ungdoms- og familiedirektoratet 2017). I 2020 ble denne strategien videreutviklet og relansert i “Like muligheter i oppveksten” som en samarbeidsstrategi for barn og unge i lavinntektsfamilier. Strategien vektlegger blant annet økt deltakelse som ett av virkemidlene til å oppnå større sosial mobilitet. Dette skal oppnås ved et bedre samarbeid, mellom sektorene, mellom tjenester, for å kunne gi bedre tilbud, tiltak og ikke minst flere aktiviteter for alle barn og unge (Barne- og familiedepartementene (2020).

Fritidsaktiviteter er en viktig del av livet til barn og unge i Norge, og andelen som deltar på fritidsaktiviteter er høy. Ifølge Ungdata fra 2019 oppga 9 av 10 ungdommer at de har vært eller er med på en fritidsaktivitet (Bakken 2019). For barn og unge som ikke kan delta på grunn av familiens økonomi kan det kjennes ekstra sårt å stå utenfor når en så stor andel er innenfor. Tall fra rapporten “Økonomi som barriere for idrettsdeltakelse – kostnader og kostnadsdrivere i barne- og ungdomsidretten” fra 2020 viser at gjennomsnittskostnadene per sesong for 9-åringer er 3600,- kroner og for 15-åringer 9600,- kroner. Dette varierer i de forskjellige idrettene, slik at ishockey og alpint ligger vesentlig høyere enn for eksempel fotball og friidrett i tillegg til at kostnadene er noe høyere i byer og bynære strøk enn ellers i landet (Oslo economics 2020). Tall fra UngData 2019 viser at etter organisert idrett er det å delta på fritidsklubb den aktiviteten barn og unge benytter mest på fritiden, og ca. 100 000 barn og unge benytter tilbudet fra ulike fritidsklubber (Bakken 2019). Vi vet at å delta på fritidsaktiviteter ikke bare kan gi deg god fysisk helse, men og psykisk god helse. Det er en arena for sosial utvikling, nettverksbygging, mestringsutvikling og vennskap (Hyggen,

Brattbakk et al. 2018). Fritidsaktiviteter gir barn og unge en felles plattform for å dele alle disse opplevelsene på. Samtidig oppgir 60 % av ungdom som har deltatt på ulike fritidsaktiviteter at de slutter før de er 18 år (Bakken 2019).

Økt deltakelse og lavere terskel for å delta på fritidsaktiviteter er som sagt et mål i regjeringens strategiplan for barn og ungdom i lavinntektsfamilier. Dette er noe det satses på, både nasjonalt og kommunalt. Kulturdepartementet og Barne- og familiedepartementet skal gjennom økonomiske rammevilkår og brede ordninger gi muligheter for frivillige- og organiserte fritidsorganisasjoner til å rekruttere og bevare et mangfold av deltakere og frivillige.

Det er de senere årene kommet flere undersøkelser der ungdom og barn selv forteller om opplevelser på ulike områder i live, knyttet til det å vokse opp i lavinntektsfamilier, eksempelvis rapporter fra Røde kors, Redd Barna og Kirkens bymisjon. I tillegg blir barn og unges meninger oftere enn tidligere inkludert i samfunnsdebatter og deres stemmer har blitt en viktig del av prosessen i tiltak og strategier rettet mot dem selv for eksempel Proffene og Barne- og familiedepartementets Ungdomspanelet. Samtidig anser vi at det er et større behov for å samtale med barn og unge i målgruppa, for å enda tydeligere formidle hva brukere av tiltak og virkemidler forteller. Det er på bakgrunn av dette at vi ønsket å undersøke hvordan ungdommen selv beskriver opplevelser og erfaringer knyttet til det å delta på fritidsaktiviteter, som lavterskel fritidstilbud.

1.2 Sentrale begreper brukt i oppgaven

For å undersøke dette ønsker vi å beskrive noen sentrale begreper som blir brukt i vår oppgave:

1.2.1 Fattigdom

Når vi snakker om fattigdom skiller vi gjerne mellom absolutt fattigdom, som innebærer å leve på et eksistensminimum, og relativ fattigdom som mer omhandler ressurser til å kunne delta sosialt på lik linje med andre i samfunnet man lever. Det å vokse opp i en familie med vedvarende lavinntekt kan føre til at barn og unge står uten muligheter til å delta på viktige arenaer på samme måte som jevnaldrende. Det er det Townsend definerer som relativ fattigdom, "En person er fattig dersom vedkommende mangler ressurser til å delta i samfunnets aktiviteter og opprettholde den levestandarden som er vanlig i dette samfunnet." (referert til i Barne-, ungdom og familiedirektoratet 2017, s.16). Denne definisjonen bygger

på en forståelse av fattigdom som innebærer å mangle ressurser til å ha en normativ akseptabel levestandard ut ifra samfunnet du lever i og dermed blant annet ikke ha mulighet til å delta på aktiviteter og sosiale arenaer som du selv ønsker (Larsen and Seim 2011). I motsetning til relativ fattigdom er absolutt fattigdom, hvor mennesker mangler bolig, mat, klær - de aller viktigste og elementære levekårsfaktorer (Barne ungdoms-og familiedirektoratet 2017). Vår oppgave legger vi derfor til grunn en forståelse av fattigdom knyttet til begrepet relativ fattigdom. Mange barn og unge som vokser opp i vedvarende lavinntekt opplever et sammensatt utfordringsbilde knyttet til sin oppvekst. Det å ikke ha mulighet til å delta på sosiale arenaer slik som venner og jevnaldrende på grunn av sin bakgrunn kan oppleves som en type mulighetsfattigdom. Denne utenforskapen kan bre om seg på flere arenaer i livet, og kan utgjøre risikofaktor for hvordan de har det både psykisk, fysisk og sosialt (Barne ungdoms-og familiedirektoratet 2017).

1.2.2 Lavinntektsfamilier eller familier med vedvarende lavinntekt

Lavinntektsfamilier eller familier med vedvarende lavinntekt er begreper vi også benytter i denne oppgaven. Med det mener vi familier med barn som har lav inntekt over lengre tid, i relativt forhold til det som er "vanlig" i Norge, eller i område de vokser opp i. Med lavinntekt definerer vi i Norge at vi setter grensen for lavinntekt ved 60% av medianinntekten i landet, og hvis man over en treårs periode har hatt inntekt under dette har man vedvarende lavinntekt (Barne ungdoms-og familiedirektoratet 2017). Det er imidlertid viktig å understreke at selv om man lever i en lavinntektsfamilie så trenger man ikke ha en opplevelse av å være fattig eller å ikke kunne delta på aktiviteter for eksempel. Men det å vokse opp i en lavinntektsfamilie, og da særlig om det er vedvarende, påvirker familien og barna og øker risikoen for opplevelsen av fattigdom og konsekvenser dette kan medføre. Når vi så også snakker om barnefattigdom i forlengelse av disse begrepene, er dette knyttet opp mot det relative aspektet barn opplever av sosiale forskjeller knyttet sin livssituasjon. Det handler i vesentlig grad om at de på grunn av familiens økonomi kan oppleve sosial eksklusjon, Samtidig som de i liten eller ingen grad har mulighet til å påvirke sin og familiens økonomiske situasjon.

1.2.3 Sosioøkonomisk bakgrunn og status

De sosiale forskjellene vi ser i Norge danner en gradient av forskjeller. Gradientutfordringen kan beskrives som at ulikhetene i helse/psykososial helse følger ulikhetene i økonomi og at

uansett hvor man er på den økonomiske stigen så vil de som er høyere oppe ha bedre helse/psykososial helse. Sosiale og økonomiske - kalt sosioøkonomiske bakgrunn hos barn og unge finner vi ved å se på opplysninger om foreldres inntekt, hvilke tilgang de har til ulike materielle og kulturelle ressurser samt utdanning og eventuell yrkesutøvelse hos foreldre (Bakken, Frøyland et al. 2016). Dette kan beskrive vår sosioøkonomiske status. Vi ringer inn dette som et sentralt begrep i vår oppgave i sammenheng med forskning som blant annet viser at sosioøkonomiske bakgrunn har en innvirkning på flere områder. Forskning viser at det er sammenhenger mellom ungdommers familieøkonomi og relasjoner til jevnaldrende, og at deltakelse i organisert fritidsaktiviteter er lavere blant barn og ungdom i familier med lavere sosioøkonomisk status (Hyggen, Brattbakk et al. 2018).

1.2.4 Fritidstilbud og lavterskel-fritidstilbud

Lavterskeltilbud som begrep er som ofte benyttet i forbindelse med tjenester innenfor psykisk helse, men er også et uttrykk som de siste årene er brukt i forbindelse med fritidsaktiviteter og forbindes her med aktiviteter som skal kunne inkludere alle barn og unge uansett familieøkonomi (Fløtten and Hansen 2018). Disse aktivitetene skal ha lite eller ingen kostnader å delta på for målgruppen og være tilgjengelig i barnas nærmiljø. Det kan være eksempelvis være lave kostnader ved deltakelse i lokale idrettslag som har fått statlig tilskudd til inkludering. Eller at det opprettes spesifikke aktiviteter av kommuner, frivillige lag og organisasjoner rettet mot barn og unge i målgruppa, som eksempelvis fritidsklubber. Tall fra Ungdata 2019 viser at fritidsklubber er den nest største fritidsaktiviteten som ungdom bruker (Bakken 2019). Fritidsklubbene er ikke-kommersielle tilbud som er gratis eller har veldig lave deltakerkostnader knyttet til seg og beskrives som “møteplasser for ungdom med felles verdier som forebygging, fellesskap, felles aktiviteter og integrasjon av ulike interessegrupper, aldersgrupper og ulike ungdomskulturelle uttrykk” i rapporten Like muligheter i oppveksten (Barne-og familiedepartementene (2020).

På den andre siden er kommersielle organiserte fritidstilbud for eksempel idrettslag og kulturskole, der inngangen er medlemskontingent, og gjerne tilleggskostnader som utstyr, reiser, samlinger og konkurranser, dugnader, foreldreengasjement og foreldrefrivillighet.

Vi har i vår oppgave valgt å bruke begrepene lavterskel fritidstilbud og lavkostnadsaktiviteter som en fellesbetegnelse for ulike aktiviteter som er spesifikt rettet mot å inkludere barn og unge, uansett sosioøkonomiske bakgrunn i kommuner, idrett og andre frivillige

organisasjoner. Disse benevnelsen blir brukt sammen med uttrykk som inkluderende og spesifikke aktivitetstilbud, tiltak og alternative mestringsarenaer. Dette er benevnelser vi finner brukt i ulike rapporter og faglitteratur og som vi til en viss grad derfor samler i en fellesbetegnelse under lavterskeltilbud og lavkostnadsaktiviteter.

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

“Barn og unge skal ha mulighet til fullt ut å kunne delta i kultur og kunstneriske aktiviteter, og har rett til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer deres alder” sies det i § 31 i barnekonvensjonen og i Fritidserklæringen. Norge er et land som tar barns behov og rettigheter på alvor, og som i stor grad har fokus på at barn og unge skal få oppfølging og muligheter til å utvikle seg uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn, også i fritiden. Ut ifra dette tilbys det blant annet noen fritidstilbud som er gratis eller vesentlig billigere enn ordinær idrett og fritidsaktiviteter. Vi har valgt å snakke med ungdommer som deltar på slike fritidsaktiviteter. Dette er tilbud til alle, men som i stor grad favner barn og unge fra lavinntektsfamilier. Gjennom deltakelse i aktiviteter utenom skole og familie er intensjonen at ungdommene skal få utvidet sin sosiale kompetanse og ferdigheter. Vi ønsker med bakgrunn i utviklingen som har vært i Norge de siste årene, med stadig flere barn og ungdom som tilhører gruppen som vokser opp med lite økonomiske midler og hva dette innebærer av konsekvenser, og sette søkelys på hva såkalte lavterskeltilbud, kan bidra til å gi barn og ungdom av erfaringer og opplevelser. Vår problemstilling er:

“Hvordan opplever ungdom fra lavinntektsfamilier å delta på lavterskel fritidstilbud?”

For å belyse dette har vi i forlengelse av vår problemstilling utarbeidet tre forskningsspørsmål:

1. I hvilken grad opplever ungdommen muligheter for mestring gjennom å delta på aktiviteter som er opprettet med tanke på inkludering og lave kostnader, og i hvilken grad opplever ungdommen stigma knyttet til deltakelse på aktiviteter opprettet med tanke på inkludering og lave kostnader?
2. Hvor viktig har lavterskeltilbudet vært for muligheten til å delta i fritidsaktiviteter, og hvilke barrierer har de tidligere opplevd for det å kunne delta i ordinære fritidstilbud?

3. Hvor tilgjengelig er lavterskeltilbud for ungdom fra lavinntektsfamilier?

Målgruppen for vår forskning er ungdom og unge voksne som alle har erfaringer knyttet til det å vokse opp i familier med lav inntekt, og i tillegg er de deltakere på et lavterskel-fritidstilbud. Vi ønsker å løfte frem erfaringer og opplevelser i lys av deres psykososiale velferd og livssituasjon, og knytte det til et lavterskel-fritidstilbud utarbeidet direkte til denne målgruppen. Flere av ungdommen har tidligere erfaringer med å delta på fritidsaktiviteter som ikke var økonomisk tilpasset barn og unge som vokser opp i lavinntektsfamilier.

1.4 Inngang til tematikken og hensikt

Gjennom vårt arbeid, henholdsvis på NAV i tilknytning til familier med lavinntekt, og på barneskole, ser vi at det er en forskjell på hvem som deltar på fritidsaktiviteter. Den forskjellen er blant annet knyttet til familiens sosioøkonomiske bakgrunn. Samtidig vet vi viktigheten av kunne være med og inkludert. Vi ønsker å få fram kunnskap som kan bidra til at alle barn og unge får ha mulighet til å delta på aktiviteter utenom skoletid med jevnaldrende.

På bakgrunn av våre møter med barn og ungdoms livsvilkår, gjennom arbeid, samt gjennom studier, litteratur og forskningsmateriale ser vi et behov for å bringe frem ungdommen stemme, hva forteller de om å delta eller å ikke kunne delta og egen opplevelse rundt dette.

Både fagmiljøer og politikere bekymret for at det å vokse opp med fattigdom i familien kan ha både kortvarige og langvarige negative effekter på barn og unges utvikling, livskvalitet og fremtidig liv. Det vil derfor være betimelig å forske mer på hvordan dette innvirker på barn og unges sosiale aktivitet (Fløtten 2009, s 93). I mye av forskningsmaterialet vi har studert i arbeidet med denne oppgaven savner vi at dette belyses i større grad. I forskning, eksempelvis fra Redd Barna og Kirkens Bymisjon, hvor man har intervjuet barn og unge som vokser opp med lite penger i lavinntektsfamilier, handler det ofte om utenforskap og lite om opplevelsen av inkludering og mestring.

1.5 Oppgavens oppbygging

Denne oppgaven er bygget opp med en innledningsdel med introduksjon etterfulgt av problemstilling og forskningsspørsmål. Deretter en presentasjon av sentrale begreper og tematikk.

Kapittel to presenterer bakgrunn for oppgaven i forhold til kunnskapsstatus og aktuell forskning, denne delen er delt inn i fire deler; Strategi overfor barnefattigdom, strategi for god psykisk helse, retten til å delta i fritidsaktiviteter og tiltak og utfordringer knyttet til det å delta på fritidsaktiviteter.

I kapittel tre ser vi på det teoretiske grunnlaget for oppgaven, her har vi valgt å ta med salutogenese og mestring, anerkjennelse, relasjoner og sosial kapital, og økologisk utviklingsmodell. I tillegg til begrepene risiko og beskyttelsesfaktorer, marginalisering og relativ deprivasjon.

Fjerde kapittel redegjøres det for metode som er brukt i vår undersøkelse og valgene vi har gjort i forhold til dette.

Kapittel fem presenterer funn og drøfting av disse, dette deles inn i; Utenforskap, informasjon og tilgjengelighet, mestring og anerkjennelse.

I kapittel 6 har vi en oppsummerende drøfting.

I kapittel 7 avslutter vi med videre råd og anbefalinger.

2. Bakgrunnsdel

2.1 Kunnskapsstatus og forskning.

2.1.1 Strategi overfor barnefattigdom.

I Norge vokser barn og unge opp i et velferdssamfunn hvor de aller fleste har høy levestandard med muligheter til å bo godt, delta på kultur- og fritidsaktiviteter, gjennomføre skolegang, ha tilgang på helsetjenester, mat og klær. Allikevel er det ifølge Barne-ungdoms- og familiedirektoratet er det nå ca. 115 000 (familiedirektoratet 2021) barn og unge i Norge som lever i familier med vedvarende lav inntekt, og antall barn som er fattige øker mer enn voksne i Norge. Når vi beskriver fattigdom i et barneperspektiv i Norge, beskriver vi en relativ fattigdom som handler om mer enn det å ha et sted å bo, mat og klær. Relativ fattigdom handler som nevnt tidligere blant annet om det å ikke kunne delta på lik linje med jevnaldrende på ulike sosiale arenaer og aktiviteter i samfunnet, noe som kan påvirke barn og unges liv og utvikling i negativ retning. Forskning beskriver at barn og unge fra lavinntektsfamilier i mindre grad enn andre jevnaldrende deltar på aktiviteter og tilbud som koster penger (Grødem and Sandbæk 2008) Dette underbygges ytterligere i UngData undersøkelsen som NOVA har gjennomført (Bakken 2019). Dette er kilde til bekymring og blir fulgt tett opp av regjering, fagmiljøer og frivillige organisasjoner for å kunne arbeide mot å bekjempe barnefattigdom og finne gode tiltak som kan kompensere for konsekvensene noen av å vokse opp i fattigdom.

NAV gir årlig ut rapporten «Lavinntekt og levekår i Norge- Tilstand og utviklingstrekk» med tallmateriale og analyse av blant annet hvilke grupper som lever i lavinntekt over lengre tid, ulikheter mellom ulike grupper som eksempelvis enslige forsørgere, mennesker med innvandrerbakgrunn, boligsosialt arbeid og helse. Arbeids- og velferdsetaten, NAV, har i samarbeid med FAFO utgitt rapporten «Helhetlige tiltak mot barnefattigdom. En kunnskapsoppsummering, 2014» og som gir oss et innblikk i mye av arbeidet som er gjort av tiltak for å forebygge og bekjempe fattigdom som rammer barn og unge i Norge (Fløtten and Grødem Skevik 2014).

Riksrevisjonen gjennomførte i 2014 en undersøkelse om barnefattigdom i Norge. Her så de på perioden 2002-2013, og hadde søkelys på statlige tiltak og virkemidler som var satt i gang for å redusere konsekvenser av fattigdom. Denne rapporten påpekte blant annet at det er stadig flere barn som vokser opp i fattigdom i Norge, tross tiltak og virkemidler, og at mange

kommuner gjør for lite for at disse barna blant annet skal kunne delta på sosiale arenaer. De viser til at Stortinget ser behovet for økt innsats mot barnefattigdom, og at Stortinget legger vekt på at det å vokse opp i fattigdom i Norge ofte handler om å bli utestengt fra sosiale aktiviteter (Riksrevisjonen 2014).

I etterkant av Riksrevisjonens rapport ble Regjeringens strategi for bekjempelse av barnefattigdom 2015-17; “Barn som lever i fattigdom “, utarbeidet. Her er målet å skape muligheter for alle. Det sosiale sikkerhetsnettet skal styrkes, slik at flere løftes opp og færre faller utenfor”. Planen inneholder blant annet en fyldig beskrivelse av 64 konkrete tiltak og hva man bør sette søkelys på, dette har vært utgangspunkt for mange nyere tiltak og tilbud som har blitt laget til målgruppen barn og unge som vokser opp i fattigdom de siste årene (Barne likestillings-og inkluderingsdepartementet 2015).

NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) ga i 2018 ut en rapport, en kunnskapsoppsummering, kalt “Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier” hvor de har systematisert forskning av konsekvenser av det å vokse opp i familier med lavinntekt, da særlig relatert til det norske samfunnet. Her fremheves det blant annet at for å kunne arbeide målrettet med bekjempelse av fattigdom hos barn trengs det kunnskap om hvilke tiltak som kan virke avhjelpende og forebyggende i forhold til konsekvenser av fattigdom. Videre fremheves det at man må ha mer kunnskap om hvordan disse tiltakene eventuelt virker, samt for hvem de virker for (Hyggen, Brattbakk et al. 2018).

I tillegg må vi nevne at det nå har kommet en helt ny samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier “Like muligheter i oppveksten” (2020-2023) som ble lansert 16.10.2020. Her presiseres det at det er viktig å styrke og videreutvikle strategiene fra forrige plan, men at de i “Like muligheter i oppveksten” legger mer vekt på å styrke den sosiale mobiliteten og økt deltakelse for barn og ungdom i målgruppen. Det påpekes at dette er en samarbeidsstrategi fordi alle utfordringene og virkemidlene spiller inn på hverandre, og påvirker hverandre, og derfor er det viktig å jobbe helhetlig. For å gjøre det legger man i denne strategien fram ni innsatsområder:

1. God omsorg i oppveksten
2. Stabil bosituasjon og trygge nabolag
3. Tidlig innsats i barnehage og grunnopplæring
4. Økt deltakelse og inkludering i fritidsaktiviteter

-
5. Redusert sosial ulikhet i barn og unges helse
 6. Tilknytning til arbeidslivet for ungdom og foreldre
 7. Forskning og statistikk
 8. Et felles løft for barn i lavinntektsfamilier

(Barne-og familiedepartementene 2020). Som punkt 4 viser er tilgang på fritidsaktiviteter for barn i lavinntektsfamilier er ett av inkluderingsvirkemidlene regjeringen legger vekt på i deres strategi for å hjelpe barn og unge inn i aktiviteter, og ut av vedvarende lavinntekt. Det er dette punktet vi har valgt å fokusere på i vår oppgave.

2.1.2 Strategi for god psykisk helse

“God psykisk helse betoner trivsel og opplevelser av god livskvalitet, mening med tilværelsen, og evne til å mestre hverdagens utfordringer, samt fravær av alvorlige psykiske plager og lidelser” (Regjeringens.no 2017, s.9). Slik beskrives god psykisk helse i den nåværende strategiplanen Regjeringen jobber etter for å forebygge dårlig psykisk helse, og har som mål å fremme mestring, tilhørighet og opplevelse av mening. Med strategiplanen har Regjeringen en målsetting om å gjennomføre en helhetlig plan som treffer mange arenaer innenfor det psykiske helsevernet. Det spesifiseres et særlig søkelys på barn og unge, som et ledd i en opptrappingsplan for å kunne møte en av Norges største helseutfordringer (Regjeringen.no 2017).

Som sagt er psykiske lidelser i dag en av de store helse-og samfunnsutfordringene i Norge. Folkehelseinstituttet antar at mellom 30 og 50% av Norges befolkning vil i løpet av livet få en psykisk lidelse (Dalgard, Mathiesen et al. 2011). Angst og depresjon er de mest hyppigste årsakene til arbeidsrelatert uførhet, noe som forklares i at depresjon og angst er lidelser som ofte rammer mennesker i ung alder og gjerne vender tilbake i korte eller lengre perioder av livet (Mykletun, Knudsen et al. 2009). Forekomsten av dårlig psykisk helse blant barn og unge i Norge i dag finnes det ikke klare tall på, men ved å se på tall fra flere undersøkelser kan vi anta at ca. 15-20 prosent av barn mellom 3-17 år har betydelig psykiske plager ifølge Regjeringens strategiplan (Regjeringen.no 2017).

Lav sosioøkonomisk status er en av helsedeterminantene som betegnes som en risikofaktor til dårlig psykisk helse. Å være barn og vokse opp i en familie med lav inntekt kan være en faktor som knyttes til større sjanse for å utvikle psykiske lidelser (Dalgard, Mathiesen et al. 2011). Fordi barn i mindre grad har mulighet til å påvirke sine rammebetingelser vil de i stor grad

være prisgitt foreldrenes sosioøkonomiske forhold, samt deres sosiale ressurser. I helsestudien fra Bergen kom det fram at det er “fem ganger så høy forekomst av psykiske lidelser hos barn i 1.–3. klasse fra lavinntektsfamilier, sammenliknet med barn i familier med gjennomsnittsinntekter.” (Bøe 2015).

I rapporten “Bedre føre var...” påpekes det at man også bør se utover helsevesenet for å få til en forebyggingskultur innenfor psykisk helse. Med det mener de at tiltak knyttet til samfunnsøkonomi, arbeidsliv, boforhold, skoler, barnehager, familieliv og livsstil vil være minst like virkningsfulle som tiltak i helsevesenet (Dalgard, Mathiesen et al. 2011). I regjeringens strategiplan for god psykisk helse trekker de frem fire kjerneelementer som fremmer et godt psykisk miljø for barn og unge:

- Alle bør ha tilgang på miljøer med vennskap og sosial støtte, og oppleve positive relasjoner til voksne, jevnaldrende og yngre. Det betyr blant annet at ingen bør utsettes for diskriminering, mobbing eller å bli holdt utenfor fellesskapet av jevnaldrende.
- Alle bør få oppleve mestring. Ingen bør oppleve å tape på alle arenaer og områder i livet. Kravene en utsettes for, bør være rimelige i forhold til den enkeltes forutsetninger og muligheter. Å lykkes med noe bidrar til et positivt selvbilde og en positiv identitet.
- Alle bør få muligheter til engasjement og være med på å påvirke sin egen hverdag og sine omgivelser. Dette bidrar til å skape positive holdninger og motvirke passivitet og likegyldighet.
- Alle bør ha tilgang til et lokalmiljø som legger til rette for rusfrihet. Det å holde seg fri for rusmiddelbruk i ungdomsårene er et viktig bidrag til å redusere rusavhengighet i framtidens voksne befolkning.

(Regjeringen.no 2017). Ser vi på hva kjerneelementene i strategiplanen som skal fremme et godt psykisk miljø for barn og unge er kan vi trekke linjer til at deltakelse i fritidsaktiviteter kan være ett av flere tiltak som kan fungere forebyggende. Både som nevnt over, som styrkende for sosial mobilitet for barn i lavinntektsfamilier, og som nevnt her, i arbeidet mot dårlig psykisk helse hos barn og unge.

2.1.3 Retten til å delta i fritidsaktiviteter

Det å kunne delta på aktiviteter i fritiden er som nevnt over en viktig del av barns psykososiale utvikling, og er tillagt et stort fokus når vi ser på barns rettigheter, og hvordan vi både nasjonalt og globalt best mulig kan tilrettelegge for gode og trygge oppvekstvilkår. Dette understrekes ved at det er forankret, både i norske lover og på internasjonalt nivå gjennom FNs barnekonvensjon.

I 2016, gikk Regjeringen sammen med kultur, idrett og frivillige organisasjoner og utarbeidet det de kalte ”Fritidserklæringen”. Fritidserklæringen er underskrevet av blant annet statsministeren, barne- og likestillingsministeren, KS, Norges idrettsforbund og Frivillighet Norge. Denne erklæringen er tuftet på § 31 i FNs barnekonvensjonen;

§ 31 i FNs barnekonvensjonen;

Partene anerkjenner barnets rett til hvile og fritid og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder og til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet.

Partene skal respektere og fremme barnets rett til fullt ut å delta i det kulturelle og kunstneriske liv og skal oppmuntre tilgangen til egnede og like muligheter for kulturelle, kunstneriske, rekreasjons- og fritidsaktiviteter.

Det blir i Fritidserklæringen skrevet at målet er at barn og unge, uavhengig av familien sosioøkonomiske situasjon, skal ha mulighet til å delta på minst en organisert aktivitet sammen med andre barn og unge på fritiden sin. En av løsningene som det er enighet om er å “formidle gode ideer og lokale eksempler på hvordan kommuner og frivillighet kan samarbeide om å sikre at alle barn og unge har mulighet til å delta (Regjeringen.no 2016).

2.1.4 Tiltak og utfordringer knyttet til deltakelse på fritidsaktiviteter

Det fremheves i “Like muligheter i oppveksten- Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier (2020-2023)” at gjennom å delta på eksempelvis barnehage, SFO/Aktivitets-skole og fritidsaktiviteter vil dette bidra til å utvikle sosiale ferdigheter, nettverk og relasjoner til andre.

Med bakgrunn i Regjeringens Handlingsplan mot barnefattigdom og ulike forskningsrapporter er det igangsatt ulike Fritids- og aktivitetstiltak for at alle barn og ungdom kan delta og ikke

føle at de blir ekskludert fra gruppen av jevnaldrende og fellesskapet. Dette blir i tråd med politiske føringer og helhetlig samhandling, som Fritidserklæringen, nedfelt i kommune- og handlingsplaner, igangsatt samarbeid med offentlige og frivillige organisasjoner.

Et eksempel på tiltak mot økonomiske utfordringer knyttet til deltakelse på fritidsaktiviteter som er igangsatt, er nasjonal tilskuddsordning gjennom Barne-, - ungdom og familiedepartementet, hvor frivilligheten, kommuner og store byer kan søke om midler til spesifikke fritidstilbud, såkalt lavterskeltilbud, for å inkludere barn og ungdom berørt av fattigdomsproblemer. Bufdir legger vekt på at dette skal gå til tilbud som skal ha så lave som mulige, eller ingen kostnader for deltakerne, og at det i tillegg skal bidra til et mer inkluderende fritidsmiljø (Barne likestillings- og inkluderingsdepartementet 2015).

Eksempler på tiltak som er direkte rettet mot barn i lavinntekt i arbeidet for å inkludere, og å gi alle et tilbud er: "ALLEMED", Fritidsguiden og Ferie for alle. Tiltak 22 i regjeringens strategiplan heter; "Implementeringen av Fritidserklæringen lokalt". Et eksempel på hvordan tiltak kan implementeres er å ta i bruk ALLEMED, et verktøy utarbeidet av Nasjonal dugnad mot fattigdom. ALLEMED skal bidra til å gi kommuner og frivillige organisasjoner konkrete verktøy for å gi økt deltakelse og inkludering i fritidsaktiviteter, blant annet gjennom arbeid med informasjon og kunnskap om barn som vokser opp i lavinntekt og barrierer knyttet til deltakelse. Hensikten er at gjennom å informere mer om utenforskap og lavinntekt kan det bidra til en normalisering slik at det ikke knyttes like stort stigma til problematikken (Barne- og familiedepartementene 2020).

Eksempler på universelle tiltak som har som mål å øke deltakelse, men som inkluderer alle barn, er for eksempel gratis barnehage og gratis kjernetid i Aktivitetsskolen. En annen universell ordningen er forsøket med "Fritidskort" for de mellom 6-18 år, som jobber for at alle barn og unge skal kunne delta på faste organiserte aktiviteter. Dette er helt konkrete virkemidler som skal dekke deltakeravgift til fritidsaktiviteter, og som har blitt opprettet for at flere barn og unge skal ha mulighet for å kunne delta på sosiale arenaer, uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn. Det påpekes samtidig at det skal arbeides særskilt for å få utsatte barn og unge, som i utgangspunktet har lav deltakelse, med på fritidsaktiviteter på jevnlig basis (Arnesen, Grødem et al. 2021). Til tross for konkrete tiltak ser vi at det er utfordringer i arbeidet med inkludering av barn og unge fra lavinntektsfamilier inn i fritidsaktiviteter. NOVA har i sine UngData -innsamlinger publisert viktig materiale om unges psykososiale status i dag. Det fremkommer blant annet i UngData junior, hvor barn mellom 10 og 12 år deltok i

undersøkelsen, at det finnes store sosiale utfordringer knyttet til deres sosiale arenaer og fritidsaktiviteter. Her vises det blant annet til at barn som vokser opp i såkalt lavere sosiale lag i det norske samfunn rapporterer at de deltar mindre i fritidsaktiviteter og at det er signifikante forskjeller på hvilke barn som deltar i idrett (Løvgren and Svagård 2019).

Karin Gustavsens påpeker i rapporten “Sosiale ulikheter i oppvekst- en humanitær utfordring” at de i sin forskning finner systematiske sosiale ulikheter i hvordan barn i Norge vokser opp og at deres vurdering er at de sosioøkonomiske ulikhetene i oppveksten er vår tids største humanitære utfordring. Det å føle seg sosialt inkludert, eller ekskludert omhandler også det å ha mulighet til å kunne delta på arenaer hvor man møter barn og unge fra ulike sosiale grupper. Her snakkes det om hvorvidt man har opplevelsen av å være integrert i et fellesskap i samfunnet eller om det blir en avstand mellom grupper i samfunnet som fører til en opplevd utenforskap, en annerledeshet enn jevnaldrende for eksempel. Noen barn opplyser for eksempel om at de gruer seg til å komme tilbake etter skoleferier eller helger, da de ikke har deltatt i noen aktiviteter eller turer som de kan fortelle om. Dette formidles som en skam knyttet til fravær av mulighet for deltakelse, utstyr og erfaringer. For barn og unge er opplevelsen av tilhørighet og fellesskap en viktig del av utvikling og identitetsdannelsen (Gustavsens 2011). Disse funnene er med på å underbygge den psykososiale viktigheten av at alle barn og unge kan å få være deltaker på ulike aktiviteter og tilbud på fritiden, uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn, men at veien dit ikke er uten utfordringer.

I rapporten “Oppdrag 31” har Redd Barna løftet fram de unges stemme for å synliggjøre hva ungdommer selv opplever som hindringer i å delta på fritidsaktiviteter, her fremhever de fem barrierer spesielt:

- Transport
- Penger
- Prestasjonspress og psykisk helse
- Tilgjengelighet og inkludering
- Mangel på møteplasser

(Bjune 2019). Oppsummert viser tidligere forskning at barn og unge fra lavinntektsfamilier deltar mindre enn andre barn og unge på aktiviteter på fritiden. Nyere undersøkelse viser at tendensen vedvarer til tross for økt satsning på tematikken, basert på strategiplaner, samarbeidsavtaler og rettigheter. Det er satt i gang nye tiltak og virkemidler som følge av at regjeringen har videreutviklet og forsterket sin strategi med fokus å utjevne sosial ulikhet og

øke deltakelse blant barn og unge. Fritidsaktiviteter ett av virkemidlene brukt for å redusere ulikheter og fremme sosial mobilitet.

Samtidig ser vi fra regjeringens satsning på å fremme god psykisk helse for barn og unge at tilgang på miljøer der det er muligheter for vennskap, sosiale støtte, positive relasjoner, opplevelse av mestring og medvirkning er kjerneelementer. Et slikt miljø vil potensielt finnes i deltakelse på fritidsaktiviteter. I lys av denne forskningen og kunnskapsstatus ønsker vi å bringe frem ungdommene vi har intervjuet sitt perspektiv med å delta på lavterskeltilbud, og i hvilke grad det bidrar til å gi de en opplevelse av mestring og inkludering, eller om det er barrierer som til tross for strategier og virkemidler gir en grad av utenforskap.

3. Teori

I dette kapittelet vil vi se på begreper og perspektiver som belyser det teoretiske grunnlaget for denne oppgaven. Hvordan det å vokse opp i lavinntektsfamilier for barn og ungdom kan ha noe å si for deres opplevelse med å delta i fritidsaktiviteter.

Som nevnt tidligere viser forskning at ungdom som vokser opp med å ha dårligere råd enn sine med-ungdommer blant annet kan gi konsekvenser for det å kunne delta i fritidsaktiviteter. Med dette som bakgrunn er det interessant å undersøke teori om salutogenese. Dette er en teori som tar for seg ens opplevelser av hvordan man mestrer og forstår sin egen situasjon, tross risikofaktorer eller belastninger i livet, noe relativ fattigdom og sosial ulikhet kan være.

Noe som henger tett sammen med ungdommens opplevelser av mestring og forståelse av deres egen situasjon er hvordan de opplever å bli anerkjent i sitt eget nærmiljø og av samfunnet generelt påpeker Skoglund og Åmot i *Anerkjennelsens kompleksitet* (2012, s.111). Med bakgrunn i teori om anerkjennelse kan vi forsøke å forstå hvordan deres sosioøkonomiske bakgrunn påvirker deres eventuelle opplevelse av mestring eller utenforskap i relasjon til jevnaldrende og samfunnet gjennom å delta på fritidsaktiviteter (Skoglund and Åmot 2012).

3.1.1 Marginalisering og relativ deprivasjon

Marginalisering kan defineres som prosesser som bidrar til at noen støtes ut til utkanten av en gruppe eller sammenheng (Normann 2007). Dette begrepet blir ofte brukt om en prosess mot utkanten av et samfunn, gjennom det å ikke ha tilgang eller adgang til ressurser som er forbundet med helse, økonomi, kunnskap og utdanning samt sosialt nettverk. Vi vet at forhold knyttet til oppvekstvilkår hos barn og unge kan skape en risiko for marginalisering senere i livet. Langvarig marginalisering kan utløse det vi kaller sosial eksklusjon, som innebærer at man på grunnlag av manglende ressurser eller barrierer ikke har mulighet til å delta på aktiviteter samfunnet og miljøet rundt tar for gitt (Hyggen and Hammer 2013). Å kunne delta på ulike arenaer og aktiviteter med jevnaldrende er grunnleggende for å kunne opparbeide seg sosial og kulturell kompetanse i oppveksten. Dette er kompetanse man har bruk for i sin sosiale mobilitet og egen mulighet for å påvirke sin framtid (Barne-og familiedepartementene 2020). Jamfør vår tematikk vil derfor dette begrepet kunne omhandle både barrierer, sosiale ulikheter og utenforskap i lys av deres sosioøkonomiske bakgrunn og oppvekstvilkår. Ungdommene vi snakket med befinner seg i inngangen til voksenlivet og tanker rundt hva

man vil bli og hvordan livet framover begynner å forme seg. Disse tankene vil formes av flere faktorer som interesser, opplevelser, verdier, og eget selvilde. Venner og jevnaldrende er personer som det er vanlig å dele drømmer og ideer med, men også å sammenligne seg med. Hva andre gjør, og hvilke muligheter de har sammenlignet med egne muligheter blir kanskje ekstra sårt nettopp i denne perioden av livet. Relativ deprivasjon – det å ha mindre enn andre blir særlig problematisk i kombinasjon med opplevelsen av å ufrivillig skille seg ut, føle seg mislykket eller mindreverdige sammenlignet med andre. De siste tiårene har mange forskere nettopp vært opptatt av de psykososiale dimensjonene av fattigdom (Pettersen 2017). Hvis ungdommen føler at de på grunn av den økonomiske situasjonen til familien blir holdt utenfor aktiviteter og levemåter som jevnaldrende har, altså at de opplever relativ deprivasjon, vil ungdommene oppleve negativ diskrepans mellom det de ønsker og det de faktisk kan.

3.1.2 Salutogenese og mestring

Studier viser at barn og unge som vokser opp med lite penger har liten mulighet til å påvirke sin egen økonomiske livssituasjon, og at dette kan bidra til å påvirke ens opplevelse av utenforskap. På sikt kan slike opplevelser gjøre noe med ens egen selvfølelse og opplevelsen av mestring (Barne- og familiedepartementene 2020). Hvordan vi opplever mestring har sammenheng med hvordan vi opplever at vi kan håndtere situasjoner vi havner i.

Begrepet mestring handler både om individets evne til å tilpasse seg en ny situasjon, men også dets evne til å påvirke og endre situasjonen som har oppstått: «Mestring dreier seg i stor grad om opplevelse av å ha krefter til å møte utfordringer og følelse av å ha kontroll over eget liv. Aktiv og god mestring hjelper deg til å tilpasse deg den nye virkeligheten, og setter deg i stand til å se forskjellen på det du må leve med, og det du selv kan være med på å endre» (Vifladt, Hopen et al. 2004)s.61).

Teorien om salutogenese, som er utviklet av Aaron Antonovsky, som omhandler dette. Teorien handler om den fysiske og psykiske helsen vår, og fokuserer på hva som fremmer god helse og hva som gir økt mestring og velvære (Borge 2010). En viktig del av teorien er å se individet i sammenheng med dets omgivelser/miljø. I utvidelsen av salutogenese-begrepet snakket Antonovsky om teorien SOC «sense of coherence». SOC kan forstås som en opplevelse av sammenheng. Man forstår situasjonen og håndterer den ut fra tre aspekter som er i et gjensidig samspill:

- Om vi tror situasjonen er påvirkbar.

-
- Om vi tror situasjonen lar seg forklare.
 - Om vi tror situasjonen byr på overkommelige utfordringer

Å ha en sterk SOC er ifølge denne teorien en tilstand eller opplevelse av å ha krefter eller muligheter for å håndtere stressende situasjoner, ha tro på at man forstår meningen med situasjonen, og har ressurser tilgjengelig for å kunne mestre (Borge 2010, s.17-18)

3.1.3 Risiko og beskyttelsesfaktorer

“Barns utviklingsmuligheter kan belyses via stress og risikofaktorer sett i lys av ressurser og beskyttelsesfaktorer. Kombinasjonen av disse vises i form av mestring og trivsel.” (Kvello 2015, s.240). Det å vokse opp i fattigdom vil ha en innvirkning på barns levekår og være en risikofaktor i deres oppvekst og utvikling, mens ulike beskyttelsesfaktorer kan bidra til å dempe faren for at det utvikler seg vansker selv om man er utsatt for risiko (Kvello 2015).

En teori som knyttes til risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer er teorien om resiliens. Mens mestring knyttes til individets erfaring med læring og forventninger i positiv forstand, er resiliens alltid knyttet til risiko. “Resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaring med situasjoner som innebærer en relativ stor risiko for å utvikle problemer eller avvik” definert av Michael Rutter (Referert i Borge, 2010, s.14). Sett ut ifra dette kan vi si at når barn og unge fungerer godt på det psykososiale plan selv om de opplever mange risikofaktorer har de en resiliens (Borge 2010, s. 12-17).

3.1.4 Anerkjennelse

Når vi snakker om utenforskap/inkludering og identitet er det naturlig å bringe på banen begrepet anerkjennelse. Anerkjennelse er ikke noe du kan eller vil, men noe du er og lærer ved å bli møtt av andre med anerkjennelse (Schibbye 2009).

Som noe som rommer en omfattende del av menneskets helse blir begrepet forklart som betingelsene for det gode liv av Axel Honneth (Klyve 2016). Honneths teori om anerkjennelse sier at anerkjennelse er en forutsetning for å utvikle en helhetlig identitet, som realiseres gjennom flere dimensjoner (Honneth 2008). I teorien forklares anerkjennelse i tre stadier eller forhold i livet, anerkjennelse som kjærlighet i den private sfæren, i lovverket som anerkjent rettssubjekt, som medborger med rettigheter og plikter, og i samfunnet, gjennom sitt bidrag,

interesser og deltakelse i det sosiale felleskap (Aubert and Bakke 2018, s.33). Disse stadiene utvikler seg og bygger seg opp etter hvert som individet opplever anerkjennelse, og etter hvert som enhver blir eldre og det gjensidig forventes at en tar en mer aktiv del i samfunnet. Opplevd anerkjennelse på alle nivåene vil utvikle selvtillit, selvaktelse og en opplevelse av at du er verdifull i et felleskap (Aubert and Bakke 2018). Honneth (2008) beskriver utviklingen av anerkjennelse som en kamp alle har for å oppnå og utvikle felles menneskelige behov som et fundament for en sosialt velfungerende identitet i samfunnet. Et viktig element i utviklingen er gjensidighet. Vi kan først oppleve oss selv anerkjent i forholdet til andre mennesker. Det å ha sosial verdsetting er, ifølge Skoglund og Åmot (2012 s. 80) en form for gjensidig anerkjennelse. Videre fremhever de at for å kunne utvikle et godt forhold til seg selv er det viktig å få erfaringer på at man er sosialt verdsatt av samfunnet, og at kriteriene for å oppnå dette derfor alltid er knyttet til hva samfunnet man vokser opp i anerkjenner som verdifullt (Skoglund and Åmot 2012).

I de aller fleste miljøer barn vokser opp i Norge er det å være aktiv og sosial, ansett som en verdifull del av det å utvikle seg. Denne verdien gjenspeiles, som nevnt tidligere, blant annet i “Like muligheter i oppveksten” (2020), hvor blant annet økt deltakelse og inkludering i fritidsaktiviteter, og mestring i ungdomstiden løftes frem som noen av fokusområdene. For å peke på motsetning til dette trekkes det i samme strategiplan frem forskning fra Hyggen m.fl., (2018), som viser at barn fra lavinntektsfamilier deltar mindre i aktiviteter og at følgene av dette kan være marginalisering, utenforskap og mindre muligheter på andre områder senere i livet (Barne-og familiedepartementet 2020).

Honneth betegner krenkelse som manglende anerkjennelse (Honneth 2008). Som en motsats til anerkjennelse vil krenkelse være ødeleggende for å utvikle en helhetlig identitet, fordi ens autonomi og selvrespekt vil være preget av manglende anerkjennelse. Et eksempel på krenkelse i det samfunnsrelaterte verdifellesskap vil være marginalisering eller stigmatisering av grupper i samfunnet. Krenkelsen kan knyttes til at et individs evner og ferdigheter ikke blir anerkjent, i form av manglende oppmerksomhet, stigmatisering som “annerledes” og bli holdt utenfor fellesskapet (Aubert and Bakke 2018, s. 34). Vi mennesker kjenner igjen hva som føles innenfor og hva som føles utenfor ens egne grenser og denne egenskapen er en livsnødvendighet ifølge Bakke og Aubert, den hjelper oss å holde oss friske og beholde vår integritet. Krenkelsen kan svekke den evnen til å vite hva som er greit og ikke greit, og det kan være årsak til både sykdom og psykiske lidelser (Aubert and Bakke 2018).

3.1.5 Relasjoner og sosial kapital

Som en viktig del av alle barn og ungdoms utvikling av egen identitet, opplevd anerkjennelse og sosial kapital vil psykososiale relasjoner ha en sentral plass. Å ha gode relasjoner til, og oppleve aksept og anerkjennelse fra jevnaldrende har flere effekter, både langsiktig og kortsiktig (Sletten 2011). Umiddelbare effekter er blant annet sosial kompetanse, emosjonell støtte, trygghet, tillit og anerkjennelse. I et utviklingsperspektiv er vennskap med jevnaldrende viktig i dannelsen av alle ovenstående kvaliteter og med på å forme ens selvbilde og selvverd. I barne og barneskole-årene er det familie og barnehage/skole som er de viktigste arenaene for relasjoner i livene til barna. I ungdomstiden suppleres dette med et økende behov for selvstendighet og venner får i økende grad en betydningsfull status. Ungdommens rolle i familien endres, og det er vanlig å bli mer selvstendig og søke anerkjennelse utenfor hjemmet. Dette innebærer at de definerer seg og sammenligner seg i større grad med sine jevnaldrende og sine venner (Samdal, Wold et al. 2017).

Å lykkes sosialt i ungdomstiden er en prediktor eller en ressurs for å unngå framtidig marginalisering. Som nevnt tidligere vil derfor det å kunne delta på fritidsaktiviteter være en del av utviklingen av sosial kompetanse og identitet. I utvikling av relasjon til jevnaldrende vil det å opparbeide seg det vi anser som sosial kapital være en viktig ressurs. Sosial kapital, definert som - den nytten som utledes av sosiale bånd, enten for individet eller på samfunnsnivå (Hammer and Hyggen 2013 s.129-130). Man ser eksempelvis på hvordan ungdom gjennom sitt nettverk kan få tilgang på ulike ressurser, som de vil kunne få nytte av i andre livsfaser, for eksempel videre studier eller arbeid. Samtidig som de utvikler sin sosiale og kulturelle kompetanse. En viktig arena for å utvikle sosial kapital er å ha tilgang på møteplasser, som bolig eller fritidsarenaer. Eksempelvis kan det å vokse opp i trange boligkår, og ikke ha den samme muligheten til å invitere venner hjem, bli en hindring for sosial omgang. Studier viser at ungdommer som ikke har en naturlig møteplass i større grad er ofre for ungdomsrelasjoner som er problematiske, såkalt negativ sosial kapital (Hammer and Hyggen 2013).

Viktige relasjoner i ungdommers liv vil være voksenpersoner utover familiens eller andre nære relasjoner. Disse befinner seg i systemene rundt ungdommen, det være lærere, trenere, ansatte i fritidsaktiviteter. Ofte kan dette være personer som står i en yrkesutøvende posisjon overfor ungdommene og kan få en viktig funksjon, både som opplysende og anerkjennende, men og som rollemodeller. For at denne skal være en relasjon som ungdommene opplever at de blir

sett og anerkjent av, og blir en nyttig relasjon i ungdommens utvikling og liv, vil det være et poeng at den voksne utøver god relasjonskompetanse i møte med dem. Aubert og Bakke beskriver en lærers relasjonskompetanse innebærer i møte med eleven.

Relasjonskompetanse innebærer at læreren gjennom faglig kunnskap og menneskelig innsikt samhandler på måter som utløser og forsterker ressurser hos elevene. Dette er avgjørende for den enkeltes elevs faglige og personlige utvikling (Aubert and Bakke 2018, s. 26).

Denne beskrivelsen kan og være like gjeldende for en kampsporttrener eller en klubbleder, ansvaret ligger på den yrkesutøvende å se ungdommen i et helhetlig perspektiv. Både en kampsporttrener og en lærer må ha handlingskompetanse, kompetanse som knyttes til kunnskaper og ferdigheter som er nødvendige for å ha posisjonen sin. Men handlingskompetanse virker også inn på trenerens evne til å se en større helhet, se på konteksten rundt ungdommen i sammenheng for å kunne gi dem det utbytte og den anerkjennelsen de potensielt vil kunne få (Aubert and Bakke 2018).

3.1.6 Bronfenbrenners sosio-økologiske utviklingsmodell

Blant annet Bronfenbrenner legger i sin sosio-økologiske utviklingsmodell vekt på hvordan sosiale forhold påvirker menneskers utvikling på alle områder i livet og hvordan utviklingen er sammenvevd og omhandler person, kontekst, tid og prosess (Bronfenbrenner, Lerner et al. 2005). Han deler modellen opp i nivåer; mikro-, meso-, -ekso- og makronivå. Denne modellen tar for seg hvordan for individet, her ungdommene, utvikles gjennom relasjoner og samspill med sine omgivelser. Først til familie, for så videre gjennom venner og miljøet rundt - som interagerer med hverandre og hvordan dette slår ut i ulike konsekvenser i deres oppvekst og utvikling (Hyggen, Brattbakk et al. 2018, s. 64-67).

I mikrosystemet, som ifølge Bronfenbrenner er arenaen nærmest ungdommen slik som eksempelvis familie, venner, skole, fritidsaktiviteter, vil være den viktigste kilden til hvordan de utvikler og opplever egne mestringsevner og håndterer utfordringer og hindringer. På det neste nivået, Mesosystemet, vil ungdommenes opplevelser og håndtering av egen situasjon bli påvirket av relasjoner de har med andre og mellom de arenaene de er på. Roller de har på ulike arenaene og aktivitetene på de ulike arenaene, som innehar både ressursfaktorer og faktorer for belastning vil også spille inn. Det neste nivået, eksosystemet, har betydning for ungdommene selv om de ikke er en del av selv. Dette kan for eksempel være foreldrenes

arbeidsplass, eller at de er uten arbeid, og for ungdom i vår målgruppe vil det gi erfaringer i livet knyttet til deres sosioøkonomiske bakgrunn med å vokse opp i vedvarende lavinntekt som påvirker deres oppvekst, utvikling og muligheter på flere områder. Makrosystemet representerer samfunnets systemer, verdier og kulturelle normer. Vi i Norge vektlegger det å ha fokus på at alle barn og unge skal ha så like muligheter i oppveksten som mulig, uansett sosioøkonomisk bakgrunn. Ut ifra dette opprettes det på dette nivået tiltak og virkemidler i samfunnet for å skape gode arenaer for mestring og inkludering (Samdal, Wold et al. 2017).

4. Metode

I dette kapitlet vil vi redegjøre for hvordan vi har jobbet med å gjennomføre vår studie, refleksjoner og valg som er gjort underveis i denne prosessen. Vi beskriver her vår vitenskapelige forankring, metodiske valg med begrunnelse i problemstilling og forskningsspørsmål samt hvordan vi har samlet inn og bearbeidet inn empirien til vår oppgave. Vi avslutter kapitlet med å beskrive etiske hensyn vi har reflektert over underveis i jobbingen.

4.1 Vitenskapelig forankring

Vår masteroppgave bygger på den humanvitenskapelige tradisjonen, der fokus ligger på å studere menneske og fenomener skapt av mennesker (Thomassen 2006). Vi har som hensikt i vår studie å beskrive ungdommenes opplevelser av å delta på lavterskeltilbud, opplever de mestring og i hvilken grad opplever de eventuelle stigma knyttet til dette.

Edmund Husserl grunnla filosofien som kalles fenomenologi, og er opptatt av en bevissthet rundt menneskets subjektive opplevde erfaringsverden. Den ble etter hvert videreutviklet av flere som Heidegger, Sartre og Merleau-Ponty. Denne metoden tar for seg det å beskrive gitte fenomener, uten nødvendigvis å komme med en analyse eller en forklaring på disse fenomenene, men holder fokus på subjektets opplevelser og erfaring. Husserl ønsket å få frem at vi kan tilegne oss ny kunnskap gjennom den erfaringen mennesker får i egne opplevelser av meningsbærende fenomen. Vi bearbeider ubevisst alt vi opplever og sanser, og fletter det sammen til en helhet slik at dette skal gi oss en mening, dette kaller Husserl "fenomener" (Thomassen 2006 s. 44-84).

Ved å bruke kvalitativt forskningsintervju som en tilnærming for å innhente kunnskap, er det viktig å være bevisst egen forforståelse, antagelser og teori for å kunne belyse fenomenet på en mest mulig variert og åpen måte. I et fenomenologisk perspektiv peker dette mot: "å forstå sosiale fenomener ut fra aktørens egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleveres av informantene, ut ifra den forståelse av den virkelighet er den mennesker oppfatter" (Kvale, Brinkmann et al. 2015)(s.43).

Vår livsverden er sammensatt av ulike kontekster, sosiale, kulturelle og historiske, våre erfaringer blir satt i sammenheng og tolket ut ifra hvilke historisk kontekst vi er i, både nåtid

og fremtid. Filosofen Hans-Georg Gadamer peker på at det er vår erfaring som gjør at vi kan ha forståelse for det som skjer rundt oss, det gir oss en mening og brukes når vi møter nye fenomener, vi opparbeider oss en forforståelse. Gadamer legger vekt på at det er i møte med nye og ukjente fenomener at vi som mennesker opplever erfaring og at vi i dette ønsker forståelse ut ifra den konteksten vi befinner oss i. Han snakket om å utvide sin horisont gjennom å søke ny forståelse som en del i det å få mer erfaring, og at vi denne prosessen bruker vår forforståelse for å tolke det fremmede. I møte med nye opplevelser og fenomener kan også noen av vår ubevisste forforståelse, hvordan vi har tolket tidligere erfaringer, bli erstattet med nye eller vi bli mer bevisst på at dette kanskje ikke er rett og vi lager oss ny forståelse på bakgrunn av dette - vår forståelseshorisont er utvidet.

Det å søke forståelse er et grunnleggende trekk for oss mennesker, mente Gadamer. På bakgrunn av denne teorien har begrepet "hermeneutisk spiral" blitt utviklet, der det legges vekt på at man utvikler forståelse gjennom vekselvis fortolkning av både helhet og deler i alle typer samhandling og kommunikasjon mennesker imellom (Thomassen 2006 s. 82-94).

Vi bruker vår oppgave et vitenskapssyn basert både på fenomenologi og hermeneutikk. På den ene siden kan vi si at vår oppgave er fenomenologisk forankret, nettopp fordi vi er opptatt av ungdommens opplevelser og erfaringer, deres livsverden. På den andre siden er vi nær hermeneutikken i den forstand at vi gjør en fortolkning av materialet i undersøkelsen. Vi møter ungdommene som deltar i Fritids- og kampsportklubbene i størst mulig grad med åpenhet for hvordan de opplever deltakelse i lavterskel tilbud. I tillegg tilstreber vi oss å videreformidle ungdommenes erfaring sett ut ifra deres egne beskrivelser av den helhetlige opplevelsen.

4.2 Begrunnelse for valg av metode

Gjennom å ta i bruk forskningsdesignet kvalitativt metode har vi innhentet data til oppgaven i form av et kvalitativt intervju. Målet med kvalitativt intervju er at den som intervjues skal formidle sine synspunkter om hva hen mener og opplever med sine egne ord. Denne tilnærmingen har høy relevans i det å få frem opplevelsen informantene har av lavterskeltilbudet som her undersøkes (Jacobsen 2015, s. 129).

Kvale og Brinkmann peker som nevnt ovenfor på at denne metoden søker å forstå verden slik personene som intervjues forstår den, og har som mål forsøke å frambringe deres erfaring og opplevelse, forut for vitenskapelige forklaringer (Kvale, Brinkmann et al. 2015, s. 20). Alle

ungdommene som er med i vår undersøkelse har vokst opp i vedvarende lavinntekt og dette er med på å prege deres liv og utvikling, blant annet i forhold til deltakelse på sosiale arenaer som fritidsaktiviteter. Å bruke kvalitative metoder retter oppmerksomheten mot på hvordan livet leves og at vi får en større forståelse av sosiale fenomener. Derfor egner denne metodikken seg blant annet for sensitive og personlige temaer, dette setter vi blant annet i sammenheng med våre forskningsspørsmål rundt opplevelse av mestring, stigma og om hvorvidt de opplever at disse tilbudene er tilgjengelige for dem (Thagaard 2018). Malterud (2017) fremhever at gjennom å få vite flere menneskelige egenskaper som tanker, erfaringer og opplevelser samt å spørre etter nyanser i ulike hendelser de presenter, meninger rundt dette og betydning det har for dem kan vi styrke vår forforståelse for hvorfor de opptrer som de gjør. Kvalitative metoder vil kunne være gode for å forske på prosesser som gjelder utvikling, samhandling og helhet (Malterud 2011). Gjennom vår studie ønsker vi å belyse og uttrykke ungdommenes opplevelser av å delta på lavterskel fritidstilbud derfor velger vi å bruke kvalitativ metode.

4.3 Rekruttering og utvalg

For å rekruttere ungdom i målgruppen laget vi et informasjonsskriv som vi mailet til kontaktpersoner som jobbet med barn og unge i ulike kommuner og bydeler. Personene vi kontaktet fant vi ved å søke på nettet på et utvalg aktiviteter i frivillige organisasjoner, bydeler og kommuner og deretter velge ut tilbud som kom i kategorien “lavterskeltilbud” rettet mot barn og unge. Vi sendte ut ca. 30 e-post til ulike aktiviteter og kontaktpersoner knyttet til aktivitetene. Prosessen tok lang tid og førte til mye venting. Etter hvert fikk vi tilbakemelding fra totalt 5 forskjellige personer med ansvar for et aktivitetstilbud. Det at vi valgte å satse såpass bredt i hvem vi kontaktet førte til at når vi fikk svar, var det fra flere ulike aktivitetstilbud. Etter samtale med alle som gav respons kunne vi utelukke 3 tre av respondentene som vi mente ikke falt helt innenfor vårt segment. Dette førte til at selv om vi hadde et lite antall tilbud å velge fra, kunne vi likevel velge ut de vi mente passet best til den gruppen vi var ute etter å intervju. Informantene deltok på to helt ulike aktiviteter, som igjen bidro til større nyanse i svarene og variablene. På de to tilbudene vi stod igjen med tok vi kontakt med leder og trener, presenterte vårt prosjekt og hadde deretter en dialog om de kunne være behjelpelig med å spre informasjon til ungdommer i målgruppa som de var i kontakt med.

Det at vi valgte gruppen 16-24 år har bakgrunn i en hypotese om at denne aldersgruppen av ungdommer gjerne har forsøkt en eller flere typer fritidsaktiviteter tidligere. Det er ganske vanlig i barne- og ungdomsalder å prøve ut ulike typer aktiviteter for å se hva som er morsomt og passer for deg. De kan ha vært med på både på aktiviteter som koster mye penger å delta på, og tilbud med lave kostnader. De vil dermed kunne ha erfaringer med flere sider av det å delta på fritidsaktiviteter, muligens også med økonomiske utfordringer knyttet til deltakelsen. Samtidig er denne aldersgruppen, 16 –24 år, mer moden og utviklet jamfør det å ha innsikt i egen sosioøkonomisk bakgrunn og livssituasjon, og vi finner det derfor mer etisk riktig å kunne be denne målgruppen i å delta i slik type undersøkelse. Alternativt diskuterte vi om vi skulle intervju klubbledere eller trenere som drev lavterskeltilbud, men det var ikke det perspektivet vi var ute etter. Da ville vi fått den voksnes fortolkning av hvordan ungdommen liker tilbudet, fremfor ungdommenes eget perspektiv.

Vi var ikke ute etter et spesifikt tilbud, som en type idrett eller aktivitet, men stilte som kriteriet at dette var en lavkostnadsaktivitet, som ble gitt til barn og unge, i kraft av å være et tiltak som også var rettet mot unge i lavinntektsfamilier. Aktivitetene våre informanter er tilknyttet en kommunal fritidsklubb og en Kampsportklubb. Begge tilbudene er i områder hvor det bor mange familier som har vedvarende lav inntekt.

Den ene intervju-gruppen bestod av 5 ungdommer/unge voksne i alderen 16-24, disse var alle jenter og aktiviteten de var tilknyttet en fritidsklubb. På fritidsklubben har mange ulike aktiviteter du kan melde deg på som dans, spill, musikk og matlaging. Denne fritidsklubben favner barn fra barneskolen og opp til 18 år, uansett sosioøkonomisk bakgrunn. På denne fritidsklubben hadde de et godt utvalg av ulike aktiviteter man kunne delta på som dans, yoga, spill, lyd/foto, matlaging, fysisk aktivitet i tillegg til å arrangere turer og samlinger i ferie og på fridager.

Kampsportklubben er startet av frivillige, og man kan delta på fra fylte 12 år. Den har lav kontingent og låner ut utstyr til de som trenger det. Intervju-gruppen herfra bestod av 3 jenter og 5 gutter, i alderen 16-24 år og var alle tilknyttet en lokal kampsportklubb. Denne økonomiske tilnærmingen er et bevisst valg slik at det også skal kunne være et tilbud som ikke er en stor økonomisk belastning og derfor blir valgt vekk på grunnlag av dette. Tilbudet har lav kontingent og de har treninger flere ganger i uka og deltar i konkurranser.

4.3.1 Fokusgruppeintervju

En måte å innhente kvalitativ data på er å gjennomføre dette som et gruppeintervju, slik som vi valgte å gjøre i vår forskning. Fokusgruppeintervju baserer seg på å ha en, men gjerne flere grupper, homogent sammensatt av med 5-8 informanter i hver gruppe. Disse blir intervjuet om det samme temaet. Gruppene blir ledet av en moderator som skal påse til at alle kommer til orde og at intervjuet har fokus på temaet som er grunnlaget for intervjuet. Intervjusamtalen blir lagret som opptak, i tillegg til at det kan være en sekretær til stede som også kan skrive ned viktige poenger som kommer frem. Et gruppeintervju vil kunne gi et stort omfang av datamateriale, og egner seg særlig godt hvis man er ute etter intervjuobjektene erfaringer og synspunkter rundt eksempelvis tiltak. Den er på den ene siden mindre ressurskrevende enn individuelle intervjuer, men man må være klar over at det innhentes en annen type kunnskap når samtalen er i en kontekst der flere er til stede. Det at man setter sammen en forholdsvis homogen gruppe vil bidra til at de har en felles erfaring rundt tematikken for intervjuet, samtidig som det ikke blir for mange motsetninger som kan bli forstyrrende for tema og problemstillingen (Malterud 2011, s 133-135).

En av oss fungerte som moderator, og styrte samtalen og passet på at alle fikk ordet. Den andre fungerte mer som sekretær, og skrev ned notater med noen oppfølgingsspørsmål underveis, før vi oppsummerte og avsluttet sammen. Ungdommene var i forskjellig aldre og noen var mer utadvendte og snakket mer enn andre. Det var viktig for oss å involvere alle i gruppen, slik at alle fikk mulighet til å si noe.

For oss var det viktig å reflektere over noen mulige utfordringer med tanke på at de vi skulle intervjuer var ungdommer og unge voksne. Det har blitt mer og mer vanlig å inkludere barn og unge i undersøkelser, spesielt på temaer som gjelder dem selv. Vi har flere eksempler på undersøkelser som tar for seg ungdommens egne meninger om det å vokse opp i familier med dårlig råd. Blant annet Redd Barnas barnehøringer (Redd Barna, 2020), Ungdomspanelet (Barne-og familiedepartementet, 2020) og Kirkens Bymisjons rapport "Snakk om fattigdom" (Kirkens Bymisjon, 2019).

Det ene var språket vårt, hvordan vi skulle samtale med ungdommene uten å "snakke et annet språk" eller være for akademisk i ordene vi valgte å bruke. Vi var redd for at språket kunne lage en kunstig avstand mellom oss, der ingen forstod hverandre godt nok. Dette førte til at vi i forkant av intervjuene hadde prøveintervjuer for hverandre der vi testet ut forskjellige måter

å ordlegge oss. Målet var å ikke fremstå som ovenfra-og-ned, men heller ikke som noen som later til å forstå alt med ungdommens sjargong. Vi etterstrebet åpenhet, lytting og anerkjennelse i møte med ungdommen, og heller be dem utdype slik at vi kunne få en bedre forståelse av deres erfaring.

Det andre var i hvilken grad ungdommene ville føle at de kunne være åpne og ærlige, både i forhold til oss, men også rundt hverandre. Temaet vi tar opp kan være skambelagt og vanskelig for noen, og det måtte vi være bevisst på. Vi forsøkte å snakke om temaet på en måte som gjør at alle forstår at å vokse opp i familier med dårlig råd er noe som gjelder mange barn og unge i dag, og nettopp derfor er det viktig å snakke om det, med de det gjelder. utfordringer vi tenkte på i forkant var om ungdommen ville tørre å snakke om både opplevelser knyttet til mestring, men også kanskje til skam og utenforskap i de andres påsyn, og i vårt. Og hvordan de andre i gruppen ville reagere. Dette var noe vi også tok opp med våre kontaktpersoner mellom oss og ungdommen. Tilbakemelding både fra kontaktpersonene og fra ungdommen var at de ønsket å sitte sammen, og vi antok derfor at dette ville være en trygghet i intervjusituasjonen. Vår erfaring ble at fordi ungdommen kjente hverandre godt, og var klar over at de andre og har opplevd lignende dilemmaer knyttet til økonomi og fritidsaktiviteter, fungerte gruppen som støttende til hverandre, oppmuntrende og full av gjenkjennelse. Vi ble positivt overrasket, og glad for at vi tross flere overveielser valgte gruppeintervju.

4.3.2 Intervjuguide og gjennomføring av intervju

I planleggingsfasen utarbeidet vi en intervjuguide (se vedlegg 1), med kort informasjon om oss og prosjektet og hva vi ønsket å forske på. Intervjuguiden ble utarbeidet med noen få spørsmål om hva vi ønsket informasjon om, i tillegg til noen oppfølgingsspørsmål. Vi hadde i utgangspunktet mange spørsmål og temaer vi undret oss over i forhold til problemstilling og målgruppe. Imidlertid ble vi enige om at vi ønsket at vår forforståelse i minst mulig grad skulle påvirke deres diskusjon og samtale seg imellom, derfor utarbeidet vi kun fire hovedspørsmål, med noen få oppfølgingsspørsmål som vi eventuelt kunne bringe inn i samtalene for å belyse forskjellige deler av hovedspørsmålene.

Vi gjennomførte to gruppeintervjuer med forskjellige ungdommer i hver gruppe, med totalt 13 personer som prosjektets informanter. Selve intervjuet ble for begge gruppene gjennomført i lokaler som var tilknyttet klubben og kampsport hallen der aktiviteten foregikk. Vår kontaktperson på henholdsvis klubben og kampsport-aktiviteten var ungdommens klubbleder

og trener, en person som ungdommen møtte jevnlig på aktiviteten. De var til stede når vi presenterte oss og prosjektet vårt for ungdommen, men trakk seg tilbake under selve intervjuet.

I begge intervjuene brukte vi lydopptak og vi var begge to til stede under intervjuene. Vi introduserte tema og tilnærming til problemstillingen for informantene gjennom å si noe om at vi i dag vet at er det mange barn og unge som ikke kan delta på for eksempel aktiviteter på fritiden, fordi familien ikke har økonomi til dette. Og at det er forskjell på fritidstilbudet på de ulike stedene man vokser opp her i landet, både i pris og omfang. Videre informerte vi at vi med bakgrunn i dette ønsket å vite mer om hvilke aktiviteter de har deltatt på, hvorfor de deltok på dette og hva de synes om tilbudet i deres nærområde. Vi mener at dette førte til at samtalen ble god og innholdsrik.

Spørsmålene i intervjuguiden var:

- Har du, eller deltar du på noen fritidsaktiviteter?
- Har dere noen erfaringer der andre har vært hjelpsom, slik at dere lettere kunne delta på en aktivitet?
- Blir det snakket om blant venner at ting er dyrt og at man ikke kan være med på ting?
- På bakgrunn av hvordan du har hatt det, dine opplevelser- har du noen forslag til hvordan ting bør gjøres, aktiviteter, inkludering, snakkes om.

Etter å ha gjennomført disse to gruppeintervjuene satt vi tilbake med et stort og variert materiale som vi mente var relevant for vår tematikk og problemstilling. Basert på mengde og innhold i disse dataene følte vi på et metningspunkt i innhentet data og valgte derfor å ikke ha flere gruppeintervjuer, men analysere materialet som hadde kommet inn fra disse to gruppene.

4.4 Analyse

I forskning vil en viktig del være der vi analyserer våre data, og i kvalitativ analyse vil dette være det samme som tekstanalyse. For å få en oversikt over alt innsamlet datamateriale må man strukturere og forenkle, slik at det ikke skal bli for komplekst og uoversiktlig. Når vi reduserer på en konstruktiv og systematisk måte kan vi få frem sentrale detaljer og se etter nye mønster, dette kan igjen kan føre til ny innsikt. På denne måten vil den kvalitative analysen vi her gjennomfører være en veksling mellom detaljer og helhet (Jacobsen 2015). Som en metode til å systematisere vårt datamateriale valgte vi å bruke innholdsanalyse, hvor vi gjennom å dele

opp teksten søker etter å finne et eller flere tema som er gjennomgående for hele vårt datamateriale, først ved å forenkle for så å se etter sammenhenger og helhet. Vi valgte som vår metode å benytte Lundman og Granheims kvalitative innholdsanalyse, hvor de deler inn analysen i fem nivåer og bruker hele den transkriberte teksten fra gruppeintervjuet som grunnlag. De fem nivåene de bruker er; Meningsbærende enhet, kondensert meningsbærende enhet, kode, underkategori og kategori (Lundman and Graneheim 2008).

Etter å ha transkribert intervjuene, skrev vi disse ut, reflekterte over innhold og laget oss stikkord hver for oss som en begynnelse på analyseprosessen. Deretter møttes vi og diskuterte hva hver av oss hadde satt opp av stikkord og refleksjoner rundt om vi hadde forskjellig eller en felles forståelse av det som kom frem i teksten og om det var noe en av oss la mer vekt på eller hadde oppfattet som den andre ikke hadde reflektert rundt. Denne delen var en nyttig fase for oss, hvor vi begge følte at vi fikk startet på en god analyseprosess gjennom diskusjon og refleksjon, samt at vi laget et tankekart av for å få et visuelt bilde av felles stikkord og tanker som pekte mot meningsbærende enheter. For så å kunne arbeide systematisk med teksten etter modellen fra Lundman og Graneheim laget vi så to skjemaer, ett for hvert intervju. Vi satte inn hele teksten og gikk deretter i gang med å analysere dette for å finne meningsbærende enheter. Meningsbærende enhet forklarer Lundman og Graneheim som en enhet som hører sammen gjennom sitt innhold og sammenheng og som består av meninger, ord og deler av tekst. Videre fortsatte vi analyseprosessen med å kondensere og abstrahere teksten. Denne fasen beskrives med at man først kondenserer slik at teksten blir noe kortere og håndterlig, men uten at vesentlige elementer forsvinner og at framtrede innhold fremdeles beholdes. I fortsettelsen av dette abstraheres den kondenserte teksten, til et logisk høyere nivå, før man så setter en kode som kort beskriver innholdet i teksten. Videre i denne innholdsanalysen slår man sammen flere koder med lignende innhold i kategorier. (Se tabell 1). Kategoriens innhold skiller seg fra hverandre, men er allikevel nært beslektet, påpeker Lundman og Graneheim (Lundman and Graneheim, 2008, s.159-172).

Vi valgte å systematisere teksten ved hjelp av fargekoder i begynnelsen, slik at vi gjennom dette begynte å kondensere teksten til kortere og mer oversiktlig innhold. Dette gjorde vi først med intervju 1 og så med intervju 2. Vi gikk igjennom begge intervjuene flere ganger for å forsøke å tolke hva informantene ønsket å formidle, om vi så noen fellestrekk eller ulikheter og at vi hadde en felles forståelse av innholdet vi kondenserte. I tillegg skrev vi ned stikkord underveis slik at vi kunne bruke dette i videre arbeid. Denne fasen brukte vi lang tid på, men dette hjalp oss når vi gikk over til å kode hver del vi hadde kondensert. Når kodingen av den

kondenserte meningen var i gang slo vi de to intervjuene sammen til et skjema, slik at vi lettere kunne forenkle og få oversikt over dataene vi hadde ført inn. Vi så ganske raskt at kodene vi satte og som igjen førte frem til kategoriene og underkategoriene hadde fellestrekk i begge gruppene, uavhengig av aktiviteter de hadde deltatt på. Likevel valgte vi også å se tilbake på vårt første tankekart, stikkord og se forslag til kategorier opp mot den meningsbærende enhet før vi ble enige om kategoriene som er valgt i denne oppgaven. Kategoriene vi har valgt å bruke er; Mestring og anerkjennelse, utenforskap, informasjon og tilgjengelighet. Dette samspillet mellom hver enkelt del, gir oss i sum en helhet som hjelper oss å se mønstre og formidle det vi har funnet i vårt datamateriale. Dette kan sees opp i lys av den hermeneutiske sirkel, som danner et grunnlag for vår metode i denne oppgaven (Kvale, Brinkmann et al. 2015).

Tabell 1 - Eksempel på prosessen fra utsagn og via kondensert mening og kode til kategori:

Meningsbærende enhet	Kondensert meningsenhet	Kode	Kategori	Underkategori
I tillegg så er det er billig å delta på aktiviteten, så da kommer det jo flere. Da er det mye gøyere også, vi er på en måte ikke en venneklubb, men mer som en familie. Vi forteller hverandre alt, absolutt alt sammen. Vi går ut etter trening, finner på ting og hele pakka. Det er bare gøy!	Det er billig å delta på aktiviteten, så da kommer det jo flere. Og det blir mye gøyere. Ikke en venneklubb, men mer som en familie. De finner på ting sammen etter trening.	Inkluderende felleskap i aktiviteten Som en familie	Mestring og anerkjennelse	Relasjon
Når jeg gikk i 2. eller 3.klasse så snakka folk veldig mye om å dra til en type fritidsklubb, men der var det veldig dyrt så jeg fikk ikke lov til å delta. Folk snakka mye om at de deltok på dans eller sport, og jeg fikk ikke lov til å være med på det heller, for det var altfor dyrt.	Folk snakket veldig mye om å dra på fritidsklubb, dans og sport, men det var veldig dyrt så hen fikk ikke lov til å delta.	Utenfor et fellesskap, dårlig økonomi fratar sosial tilhørighet	Utenforskap	Økonomiske og kontekstuelle barrierer

4.5 Etikk

Det er tre grunnleggende krav knyttet til forholdet mellom forsker og dem det blir forsket på: informert samtykke, krav på privatliv og krav på å bli gjengitt korrekt. Dette er utgangspunktet for forskningsetikken i Norge i dag (Jacobsen 2015, s.47). Som et krav til å gjennomføre intervjuer i et forskningsprosjekt må vi utfylle og få godkjent et meldeskjema (se vedlegg 2)

til Norsk Senter for Dataforskning (NSD) der vi forplikter oss til hvordan vi skal behandle personvernopplysninger i vårt prosjekt. Vår oppgave har et tema som er relatert til sensitive helseopplysninger derfor søkte vi NSD, hele tre ganger før vi fikk godkjent og dette bidro til noen forsinkelser i prosessen vår.

Tross dette er det og vil det være elementer eller usikkerhetsområder som vi som forskere skal forholde oss til og reflektere over gjennom hele intervjuundersøkelsen. Som Kvale og Brinkmann påpeker er det ikke opp til oss å “løse” problemer med hensyn til samtykke, privatliv og korrekt gjengivelse, en gang for alle, men heller ha en åpenhet overfor de forskjellige problemstillinger, dilemmaer og ambivalenser som dukker opp i løpet av forskningsprosessen. Informert samtykke innebærer at deltakerne blir informert om undersøkelsens formål, hovedtrekkene i designet, risiko og fordeler med å delta, sikrer frivillig deltakelse og at de kan trekke seg fra prosjektet/intervjuet når som helst (Kvale, Brinkmann et al. 2010).

I vår undersøkelse var det ungdom og unge voksne som deltok, i dag kan alle over 16 år samtykke til å delta uten foresattes samtykke. I forkant av våre intervjuer sendte vi et informasjonsskriv hvor vi informerte om tematikk, at dette var godkjent av NSD, og at vi ville bruke lydopptak under intervjuet. I tillegg informerte vi om anonymisering og fortrolighet i og etter intervjusituasjonen. Det ble også sendt med intervjuguide med spørsmålene og samtykkeskjema (se vedlegg 3) til våre kontaktpersoner, slik at informantene var forberedt og hadde samtykket i forkant av intervjuet. Dette skrevet fikk ungdommen utlevert før samtykke til å bli intervjuet ble signert og de ble oppfordret til å vise det til sine foresatte.

For å anonymisere deltakerne i intervjuene best mulig bruker vi aldri deres navn, verken underveis i skriving og arbeid med oppgaven, ei heller i transkriberingen av datamaterialet. Opptakene av intervjuene ligger på en kode-sikret sky, som Høgskolen tilbyr nettopp til slike formål. I presentasjonen av funnene gjengir vi sitater fra ungdommen, men knytter det aldri til informasjon som kan identifisere dem. Vi ble enige med ungdommene vi intervjuet at vi skal sende oppgaven når den er ferdig til den kontaktpersonen som har vært bindeleddet mellom oss og dem, slik at de kan lese det ferdige resultatet om de ønsker det. Mange kunne tenke seg det. Et dilemma som vi har diskutert rundt dette er nettopp hvordan ungdommen vil lese og tolke vår tolkning av deres intervjuer. Kommer de til å føle seg gjengitt rett i forhold til deres meninger rundt temaet? Og hvordan kommer de til å oppleve å lese egne sitater tatt ut av den sammenhengen de ble sagt, hvor de skal fungere som meningsbærende enheter i seg

selv? Vår bevissthet og åpenhet rundt akkurat dette dilemmaet har gjort at vi har snakket om det underveis, og måttet diskutert vår tolkning mot vår forforståelse, mot igjen, hva ungdommen har prøvd å formidle. Vi kan bare håpe at vår tolkning og formidling av deres erfaringer gir dem en opplevelse av å ha blitt hørt.

4.6 Metodediskusjon

Både ved enden og underveis av en undersøkelse bør en som forsker alltid forholde seg kritisk til kvaliteten på dataen som blir samlet inn. Vi må ha et kritisk blikk på og diskutere underveis om dataen og konklusjonene er gyldige og til å stole på. Er det sant det vi har funnet og presentert? En systematisk og kritisk refleksjon skal ligge til grunn i all vitenskapelig forskning. For å kunne reflektere kritisk til kvaliteten på vår data kan vi spørre oss tre overordnede spørsmål ifølge Jacobsen (2016, s.228):

Har vi fått tak i det vi ønsket å få tak i (intern gyldighet)?

Kan vi overføre det vi har funnet, til andre sammenhenger (ekstern gyldighet)?

Kan vi stole på de dataene vi har samlet inn (pålitelighet)?

Intern gyldighet sier noe om hvorvidt resultatene oppfattes som riktige. En slik validering kan illustreres i tre trinn; utgangspunktet er at vi (forskeren) ønsker å beskrive en virkelighet som ikke er direkte observerbar. I vårt tilfelle er den virkeligheten subjektive opplevelser og erfaringer knyttet til fritidsaktiviteter, og det å delta, mot det å ikke kunne delta på dem.

Det neste trinnet er hvorvidt ungdommene (studieobjektene) vi intervjuet gir en sann beskrivelse av virkeligheten, og om kildene (her ungdommen) er faktiske representanter av den virkeligheten vi ønsker å finne ut av. Fordi vi innledende tok kontakt med fritidsledere som var knyttet til prosjekter med støtte til å drive fritidsaktiviteter for ungdom i lavinntektsfamilier. Og at de, etter samtale med oss, spurte de ungdommene de visste var aktuelle for dette prosjektet kan vi med en viss sikkerhet si at ungdommen vi intervjuet faktisk er i målgruppen for tematikken vi ønsker å undersøke. Det vi kan stille oss kritiske til i denne undersøkelsen er de kildene vi ikke har snakket med. For det først kan vi muligens anta at de ungdommene som faktisk stilte opp gjorde det fordi de har en positiv opplevelse knyttet til det å delta på aktiviteten. Og at de har en positiv relasjon med aktivitetslederen. Fordi vi fikk kontakt med ungdommen gjennom deres aktivitetsleder er det mindre sannsynlig at ungdom

ville stilt opp hvis de ikke var spesielt fornøyde med aktiviteten, ikke trivdes der, eller ikke var der fordi de hadde sluttet. Det betyr at vi ikke har hørt stemmene til ungdom som ikke har vært fornøyde og sluttet, eventuelt aldri har hatt et tilbud. Dette er også interessante stemmer og ville vært opplysende og hatt med i resultatene i undersøkelsen.

I neste skritt kan vi stille oss kritiske til om ungdommene (intervjuobjektene) gir den riktige informasjonen. Dette handler ikke om at ungdommene med vilje gir feilaktig informasjon. Snarere om de har nærhet nok til å vite, eller om de har motiver som ikke gir dem grunn til å si alt. Flere saker kan gjøre at de preger sin versjon av virkeligheten de skal beskrive på en skjev måte. Det er spesielt to aspekter ved dette vi diskuterte i forbindelse med vårt intervju. Det ene er at temaet vi undersøker kan oppleves som følsomme, eller skambelagt. Det kan oppleves invaderende å skulle fortelle om opplevelser som deltakerne skammer seg over eller har vonde følelser rundt. For eksempel kunne vi tenke oss at noen av ungdommene kanskje hadde opplevelser av å ikke kunne delta (utenforskap) på grunn av at foreldrene hadde dårlig råd, og at ikke alle synes det er greit å snakke om med noen de ikke kjenner. Kanskje noen ikke ville fortelle hele sannheten, eller muligens endre litt på den slik at situasjonen deres fremstår noe annerledes. Dette var noe vi tenkte kunne prege svarene vi fikk, og er et poeng når vi tolker dataene.

Det andre er at det er at vi gjennomførte gruppeintervjuer der gruppen kjenner hverandre fra før. Dette har vi nevnt tidligere som en styrke fordi vi opplevde at gruppen var støttende, bekreftende og oppmuntrende til hverandre og at vi på den måten følte at vi fikk utfyllende informasjon og at ungdommen i liten grad holdt igjen. På en annen side vet vi at denne påvirkningen ikke bare trenger å ha vært en positiv kraft i intervjusituasjonen. Vi ønsket både opplysninger om og fra enkeltindivider, men også fra gruppen som helhet, og som Jacobsen påpeker kan det være en trussel mot gyldigheten hvis vi ønsker den enkeltes opplevelser, men har en kontekst som kan forstyrre den enkelte (Jacobsen 2015, s.231). I tolkningen av dataene var dette noe vi var bevisst på, og fordi vi hadde to uavhengige gruppeintervju kunne vi tolke uavhengig og sammenligne for å bedre gi en gyldighet i beskrivelsene. Det at vi i tillegg var to i prosjektet som kunne tolke dataene uavhengig av hverandre, for så å kritisk drøfte den sammen etterpå gjør at validiteten øker. Fordi det ikke finnes noen fasit kan vi heller ikke si med sikkerhet at alle kategoriene våre er riktige, eller nærmere "sannheten" enn noe annet, men gjennom å diskutere underveis, tolke uavhengig og endre kategorier meningsbærende enheter underveis har vi forsøkt å komme så nært vi kan til det vi ønsket å si noe om.

På spørsmålet om overførbarhet eller ekstern gyldighet er det i kvalitative studier vanskeligere å kunne si noe som er overførbart til en hel populasjon (Jacobsen 2015, s.237). Det er ofte heller ikke hensikten med kvalitative studier. Når kvalitativ metode anvendes i forskning bør man ha et særskilt søkelys på egenarten hos utvalget for undersøkelsen og hvordan dette har betydning for den nye kunnskapen som utvikles i denne forskningen, samt hvordan dette er overførbart til andre (Malterud, 2011, s 56). Vi er interessert i en spesiell gruppe, nemlig unge som har vokst opp i en lavinntektsfamilie, sine erfaringer og opplevelser med lavterskel fritidsaktiviteter. For å oppnå en generaliserbarhet til andre i lignende situasjon, er det et mål å oppnå metning i antall enheter som intervjues, det vil si at man etter hvert vil oppleve at det ikke kommer frem noe nytt fra intervjuene, men at “man har funnet det som er å finne” (Jacobsen 2015, s.238). I tillegg kan det være et poeng å intervju flere fra ulike områder og aktiviteter, men med den samme bakgrunnen, det å vokse opp i lavinntektsfamilier. I vår undersøkelse intervjuet i to grupper, og har derfor mulighet å til en viss grad se på overførbarhet mellom gruppene. Dette var noe vi reflekterte over i tolkningen og vi kunne klart se en del likheter mellom ungdommens erfaringer og opplevelser. Angående metning i vårt utvalg synes vi det var vanskelig å vurdere dette underveis i intervjurundene, men etter vi hadde transkribert intervjuene og begynt å finne meningsbærende enheter og kategorier ble det tydelig at vi hadde mye materialet å jobbe med. Thagaard påpeker at en metning i intervjumaterialet oppnår vi en enda større forståelse for fenomenet vi ønsker å undersøke (Thagaard 2018, s 54). Konklusjonene vår, etter transkribering, gjorde at vi vurderte det slik at to gruppeintervju var tilstrekkelig. Datamaterialet vi endte opp med gav oss gode sammenhenger og oppdagelser som vi kunne utforske videre i vår analyse og drøfting.

5. Presentasjonen av funn og drøfting

Vår problemstilling i oppgaven er

“Hvordan opplever ungdom fra lavinntektsfamilier å delta på lavterskel fritidstilbud?”

I samtalene vi har hatt med ungdommene har dette blitt belyst fra flere sider. I bearbeidelsen av empirien fra intervjuene endte vi opp med følgende tre forskningsspørsmål:

1. I hvilken grad opplever ungdommen muligheter for mestring gjennom å delta på aktiviteter som er opprettet med tanke på inkludering og lave kostnader, og i hvilken grad opplever ungdommen stigma knyttet til deltakelse på aktiviteter opprettet med tanke på inkludering og lave kostnader?
2. Hvor viktig har lavterskeltilbudet vært for muligheten til å delta i fritidsaktiviteter, og hvilke barrierer har de tidligere opplevd for det å kunne delta i ordinære fritidstilbud?
3. Hvor tilgjengelig er lavterskeltilbud for ungdom fra lavinntektsfamilier?

Gjennom forskningsspørsmålene har vi løftet fram temaer som vi gjennom å analysere intervjuene ser at ungdommene bevisst, eller gjennom våres tolkning av det de forteller, setter søkelys på. Vi har bestrebet oss på å sette inn svarene i ulike kategorier vi mener er dekkende for det de uttrykker opp mot tematikken, og delte inn i kategorier via kondensering og koder. Til slutt kom vi fram til tre kategorier knyttet til temaene mestring og anerkjennelse samt utenforskap, og til sist informasjon. Dette er også de overskriftene vi bruker i presentasjonen av funnene. Temaene presenteres hver for seg og drøftes fortløpende nedenfor. Vi avslutter med ungdommens råd og en avsluttende drøfting før vi oppsummerer.

Tabell 2 - Viser oversikt over temaene mot underkategorier fra funnene våre.

Tema og kategorier	Underkategorier
1. Utenforskap, relatert til deltakelse på aktiviteter.	<ul style="list-style-type: none"> - Økonomiske og kontekstuelle barrierer - Opplevelsen av å ikke kunne være med
2. Informasjon og tilgjengelighet, i forhold til fritidsaktiviteter.	<ul style="list-style-type: none"> - Mangel på informasjon, og tilgjengelighet til aktiviteter.
3. Mestring og anerkjennelse, gjennom deltakelse på lavterskeltilbud.	<ul style="list-style-type: none"> - Relasjoner - Psykisk helse og selvutvikling - Rollemodeller - Medvirkning - Utvikle kompetanse

Det som kommer frem i intervjuene våre om det å delta og det å ikke kunne delta på fritidsaktiviteter, deler seg i to perioder av ungdommens liv, og to forskjellige typer aktiviteter: Nåtid i lavterskeltilbud- og fortid i ordinære kommersielle fritidstilbud. Nåtid er i dag, når ungdommen deltar på det aktuelle lavterskeltilbudet, det som vi har fått kontakt med dem gjennom. Der opplever de, slik vi tolker det, få barrierer knyttet til det å delta, og mange positive opplevelser knyttet til inkludering og mestring. Det er dette vi vil se nærmere på i kapittelet som heter Mestring og anerkjennelse. Fortid er tiden før de oppdaget lavterskeltilbudet de deltar på nå. I fortiden har samtlige av ungdommen opplevelser knyttet til det å måtte slutte på aktiviteter grunnet økonomiske, og, eller kontekstuelle barrierer. Dette vil vi se nærmere på i kapittelet Utenforskap.

5.1 Utenforskap- lavterskeltilbudet sett i lys av tidligere opplevde barrierer for deltakelse i fritidstilbud.

“Du kan delta eller føcke opp livet”

5.1.1 Økonomiske og kontekstuelle barrierer for deltakelse.

Eksempler på barrierer informantene gir er at aktivitetene er for dyre å delta på. Flere av ungdommen fremhevet at jo eldre de ble, jo mer forstod de at ikke familien hadde råd til å delta, slik at de og søsknene ofte måtte slutte; *“Aktiviteten kosta mye penger, og moren min sa sånn: det er så dyrt og du ikke er så flink, så vi må nesten bare kutte det. Det var litt trist da”*. Informantene forteller om økonomiske overveielser som blir tatt i familien, og det at de skal kunne delta betyr at de må ofre noe annet. *“-Det ble for dyrt og vi måtte droppe det. Det ble*

ikke verdt det til slutt.” Det å ha en inntekt som skal rekke til mange barn ble trukket frem som vanskelig, og noen av informantene forteller at de har vokst opp med søsken og at mor er alene om ansvaret for dem. Det ble uttalt forståelse for at det er vanskelig å ha råd til at barna kan delta på aktiviteter: *“Vi kan jo ikke forvente at en mor tjener en million heller, da. Det er jo dritvanskelig!”* Informantene i begge grupper opplyser om at de med bakgrunn av å få innsikt i og forståelse av familiens økonomi velger å slutte på aktiviteter som har høye utgifter. En forteller at det å begynne aktiviteter kunne være vanskelig, men at moren gjorde en innsats for å finne noe som ikke var for dyrt: *“-det var moren min som regel gikk rundt å spurte og hvis det var dyrt så bare sa hun fra til meg at det var dyrt og det funker ikke.”* Informantene i begge gruppene var åpne om at det var aktiviteter de ikke har kunnet, eller kan, delta på grunnet familiens økonomi. Noen av ungdommene forteller at foreldrene undersøker hva det koster å delta på ulike aktiviteter, og at dette da blir snakket om i familien før man avgjør om det er noe mulighet for at barna kan delta.

Lavkostnads-aktiviteten de deltar på i dag ble en løsning for mange som da hadde måtte slutte på andre tilbud. Det virker som det for mange i starten ikke var aktiviteten i seg selv som trakk dem, men heller at den hadde en lav innmeldings-kontingent som gjorde at det var aktiviteten som var aktuell for dem: *“Jeg fant ut at jeg kunne gå her, for i vår klubb har vi så lav kontingent.”* En annen forteller at han har deltatt på et tilbud fordi det var en lavkostnads aktiviteter. *“-det var 25 kroner for et halvår eller 1 år for å komme inn.”*

Samtidig fortelles det om at det er geografiske og demografiske forskjeller på hvilke aktiviteter som man har som tilbud til barn og unge i denne målgruppen. En informant forteller at der de bodde før kostet alt i nærområdet mye og de som bodde der hadde god råd. Hun elsker dans og ville gjerne drive med det, men familien hadde ikke råd til det. Så opplevde hun at når de flyttet til et annet område, så åpnet det seg nye muligheter da hun oppdaget fritidsklubben, lavterskel-tilbudet hun deltar på nå: *“-når jeg flytta hit så fikk jeg flere muligheter til å drive med dans og sport og sånn. Det var gratis her.”* En annen forteller om opplevelser fra en annen kommune der familien bodde før, der var idrettsaktiviteter gratis for alle, ikke bare de som hadde dårlig råd; *“-Jeg kan huske at vi hadde fotball og håndball og det var jo gratis, det var ikke noe man trengte å betale så altså, da fikk alle være med liksom.”*

I tillegg til direkte kostnader til utstyr og aktiviteter, er det også en del andre aktiviteter og utgifter knyttet til å være deltaker i lag og foreninger. Dette trekker ungdommene frem som

en kontekstuell barriere, som var med på å bidra til at de vegret seg for å fortsette eller faktisk sluttet på den aktuelle aktiviteten da dette ble vanskelig for dem og familien og følge opp. Her viser de eksempelvis til ulike dugnader, blant annet dette med at alle måtte selge doruller, lodd, sokker, kaker og lignende: *“-ja, jeg vet ikke hvorfor det er så vanskelig for meg å selge dopapir.. det er begrensa hvor mye man får til å selge. Noen av foreldrene på laget kjøpte opp alt av barna sine sitt dopapir, det kunne ikke vi.”* På idretten hun deltok på var det medlemskontingent, og i tillegg skulle de selge produkter slik at klubben og laget får en inntjening. De forteller om at det er vanskelig å selge disse produktene i sitt nærmiljø, og at andre foreldre på laget som har bedre økonomi kjøper opp det deres barn skal selge. Andre har foreldre som kjører dem rundt og selger, slik at deres barn slipper å gå rundt med 500 doruller, eller har et nettverk slik at de får solgt sitt raskt. *“-så ble det bare dyrere og dyrere, og så måtte vi starte å selge ting for dem. Og hvis vi ikke kunne selge, så måtte vi betale selv for tingene, f. eks skrapelodd og sånt. Så det var så mye unødvendige greier, mamma likte ikke det, så jeg slutta”.*

Noen ungdommer nevner andre barrierer, som at det er vanskelig for mange av familiene å kunne være aktive rundt barnas deltakelse, eksempelvis hvis man ikke har bil eller fordi man jobber turnusjobbing. Dette ble for noen en barriere for å kunne fortsette på ulike aktiviteter; *“Problemet er å komme seg fram og tilbake og sånt. Pappa driver og jobber på den tiden jeg skal ha trening, så han får ikke liksom sluppet meg av og sånn, da.* “Som vi tolker det kan de kontekstuelle barrierene være indirekte knyttet til familiens livssituasjon og dermed også økonomi. På grunn av ressursknapphet, som tid, bil og nettverk, kan disse hindrene knyttes til familiens økonomiske situasjon.

5.1.2 Opplevelsen av å ikke kunne være med

Vi ser at ungdommene vi intervjuer opplever mange barrierer knyttet til det å ikke kunne være med, og når vi spør om hvordan de opplevde å ikke kunne delta uttrykker flere at de har vært lei seg og flau over at de ikke kan delta på tilbud og aktiviteter: *“-ja, det er på en måte flaut å ikke ha råd til å drive med det du vil.”* En av informantene forteller om en tur hun ikke kunne være med på fordi familien ikke hadde råd til det: *“- det var jeg og en annen som ikke var med, og det var fordi vi hadde ikke råd”.* Akkurat denne situasjonen er ikke knyttet til en fritidsaktivitet, men til fritid og utenforskap og som forteller noe om denne ungdommens erfaringsgrunnlag. Hun følte seg utenfor og var den eneste som ikke kunne delta. *«Det var kjempeteit og når jeg ser tilbake på det, alle bildene de tok, alle tingene de gjorde. Jeg hadde*

jo lyst til å være med, for å bli mer kulturell og smart. Men det fikk vi ikke til da.” Samtidig som informantene berører emosjoner som det å være triste og flau over å ikke kunne delta på ulike aktiviteter med venner og jevnaldrende, oppfatter vi at ungdommene opplever at de i miljøet rundt dem ikke kan gjøre noe med situasjonen de er i: “-de kan jo ikke gjøre noe med det, de lærerne, så jeg fikk noe annet å gjøre i stedet.” Flere av ungdommene påpeker at i nærmiljøet de vokser opp i, er de i mindretall i forhold til jevnaldrende i det å ha lite penger. De forventer ikke noe hjelp til å delta eller fortsette grunnet sin sosioøkonomiske situasjon; “-jeg vet ikke helt, alle i det området har jo penger. Og det var ikke mange av oss som ikke hadde det. Så det var veldig vanskelig for oss å fortelle om det, å få det fram.” De fleste mener at det ikke er vanlig i de ungdomsmiljøene de er en del av å fortelle at det er ting de ikke har råd til å være med på. Da sier de i stedet at de ikke har lyst til å være med på det: “Jeg sa aldri at jeg ikke hadde råd, fordi, de har ikke noe med det å gjøre, mostly.”

Det å kunne delta på noe i fritiden er viktig av mange grunner. Som tidligere påpekt har ungdommene mange gode opplevelser og tanker om det å delta på det lavterskeltilbudet de deltar på nå. En gikk så langt som å beskrive lavkostnadstilbudet som “*sitt andre hjem*”. Når vi stiller spørsmål om hva de ville gjort hvis de ikke hadde hatt dette tilbudet har de noen tanker om det og. Noen mener de ville vært i et dårlig miljø hvis ikke de hadde oppdaget lavterskeltilbudet: “*For å være helt ærlig, jeg vet at jeg hadde vært i et dårlig miljø nå. Hvis ikke jeg hadde møtt disse folka her, som fikk dratt meg ut av det på en måte. Det betyr mye å bli kjent med hver og en av disse.*” En annen informant påpeker at det ikke er tilfellet for han, men at han på den andre siden kanskje ville vært avgrenset: “*Mange sier at de er med på aktiviteten for å holde seg unna tull, men samtidig så er det mange som ikke driver med tull, men som bare sitter hjemme og gjør ingenting. Så det får jo også de menneskene som lukker seg selv inne til å komme ut å gjøre noe.*” Flere snakket om tiden før de oppdaget dette tilbudet som en tid uten å ha noe å gjøre, og en gutt forteller: «*-jeg hadde jo ikke en shit å gjøre, jeg satt hjemme dag inn og dag ut*».

5.2 Drøfting til utenforskap- lavterskeltilbudet sett i lys av tidligere opplevde barrierer for deltakelse i fritidstilbud.

5.2.1 Økonomiske og kontekstuelle barrierer for deltakelse.

Ingen av ungdommene vi har snakket med har omtalt seg selv som fattig eller at de lever i fattigdom. Det ungdommen har fortalt om er opplevelser knyttet til det å ikke kunne delta på

aktiviteter på lik linje som jevnaldrende fordi familien har lite penger. For eksempel snakker de om aktiviteter de var nødt til å slutte med på grunn av familiens økonomi, men som andre i klassen gikk på. Når venner og medelever deltar på aktiviteter som du selv ikke kan, snakker vi om det å oppleve utenforskap. I tillegg til å føle seg utenfor noe de andre er med på kan vi si at de står i fare for å ikke integreres på de samfunnsarenaene de forventes å delta på, og dette kan på sikt føre til en marginalisering.

Som nevnt tidligere er deltakelse på fritidsaktiviteter ett av flere inkluderings-virkemidler i arbeidet mot risiko knyttet til det å vokse opp i lavinntekt. Retten til å delta er forankret i “Fritidserklæringen” (2016), og det finnes retningslinjer, tiltak og virkemidler for å øke deltakelse for barn som vokser opp i lavinntektsfamilier. Likevel fremkommer det fra ungdommene i våre intervjuer at økonomi var den direkte eller indirekte årsaken til at samtlige måtte slutte på fritidsaktiviteten de deltok på, det ble for dyrt. De forteller om begrunnelser som ligger bak den økonomiske som: “-det ble ikke verdt det til slutt” og “jeg var ikke flink nok”. Det er tydelig at deres deltakelse på fritidsaktiviteter er diskutert i familien, som for eksempel at når aktiviteten blir dyrere eller de ikke er god nok, må dette prioriteres bort. Dette er tendenser som kommer frem i andre undersøkelser også. For eksempel i Voksne for barns sin Utenforskapsrapport, utgitt i 2021. Her beskriver ungdommer i intervjuundersøkelsen at det var i ungdomsskoleårene de oppdaget at familien var fattige, og de skjønner at familien ikke har råd til å gi dem det samme som andre ungdommer har. Mange unngår å fortelle om aktiviteter og ting de ønsker seg fordi de vet at det er vanskelig for foreldrene å etterkomme det (Voksne for Barn 2020). Samtidig forteller ungdommer også i vår undersøkelse at foreldrene prøver å finne aktiviteter som er rimeligere slik at de kan delta på noe.

Vi ser altså tendenser fra vårt intervju-grunnlag at det til tross for satsingen for at barn og unge ikke skal falle ut av fritidsaktiviteter grunnet økonomi, at det skjer. For barn og ungdom er det relasjonene i familie og nærmiljøet som skal fungere som sikringsnett for å hindre utenforskap, blant annet som følge av lavinntekt. Dette kan for eksempel være ansvarspersoner på arenaene ungdommen beveger seg i, som skolen, idrett, aktiviteter og hjemmet. Det vil si at det er viktig at informasjon om forebygging av utenforskap, tiltak og virkemidler treffer de som omgås ungdommen, som lærere, trenere på idrettslag, ansvarspersoner i aktiviteter og foreldre. Et eksempel fra fotballforbundet, på at søkelyset på utenforskap og lavinntekt er forankret sentralt, er deres egen veileder “Inkludering av barn og unge fra lavinntektsfamilier, Veileder til norske fotballklubber”. Her er det påpekt at et samarbeid mellom idrettslaget, skolen og kommunen for å dele kompetanse og identifisere hvem som er i målgruppen er et mål (Norges

Fotballforbund u.å). Ingen av våre informanter forteller om lærere, trenere, eller personer i deres nærmiljø som har hjalp dem å bli værende i den aktiviteten de har sluttet i.

En annen årsak til at noen barn ikke blir “fanget opp”, kan være geografisk variasjoner i hvilket fokus lokalsamfunnet har på å legge til rette for deltakelse, tross lavinntekt. Noen av ungdommene vi har intervjuet forteller om aktiviteter de har, eller ikke har kunnet delta på, der geografisk forhold spiller inn. For eksempel beskriver en at hun ikke kunne delta der de bodde før, der hadde alle andre bedre råd enn hennes familie. Mens der de bor nå er aktiviteten gratis, som gjør at hun kan delta med de andre. Dette er beskrevet av Ivar Frønes (Frønes 2019) som den relative fattigdommens logikk. Med dette mener han at familier med samme inntekt vil oppleve å være fattige noen steder, mens andre steder vil de ikke det, på samme måte som ungdommen i vårt datagrunnlag over beskriver det. Opplevelsen av marginalisering på et sted, mens opplevelsen av inkludering en annen. Dette kan også bero på at det i områder med lavere sosioøkonomisk levekår i befolkningen muligens vil være et større fokus i lokalsamfunnet på å holde deltakeravgifter og lignende på et økonomisk tilpasset lavt nivå, for å senke terskelen for deltakelse. Det er kanskje ikke tillagt like stort fokus i et område der gjennomsnittsbeboerne er velstående. Subjektiv fattigdom oppleves derfor større i områder med velstående befolkning (Pettersen 2017). På bakgrunn av disse funnene vil et råd til organiserte fritidstilbud være å ha et minst like stort fokus på lavinntekt og utenforskap i nærmiljøer der hoveddelen av befolkningen består av høy sosioøkonomisk stand.

I en intervju-undersøkelse av Thorød (Thorød 2012) av barn i alderen 11-13 år, dokumenteres det at det er egne interesser eller venners deltakelse som er med å legge sterke føringer for hvilke aktiviteter ungdom velger å delta på. I den samme undersøkelsen viser det at når man ser nærmere på historiene til noen av barna vil familiens økonomi også legge begrensninger på valgmulighetene, slik at det ikke nødvendigvis er egne interesser eller venners deltakelse alene som er avgjørende. Noen av våre informanter peker på venner og bekjente som har tipset dem om lavterskelaktiviteten, men det fremkommer mer som om at dette var det som passet for dem med tanke på økonomi og tilgjengelig, framfor interesser. Dette tyder muligens på at for våre ungdommer har ikke interesser eller venners interesser hatt like mye å si for hvilken aktivitet de har endt opp med å gå på i dag, de har funnet en aktivitet de hadde råd til å gå på. Våre funn stemmer i så henseende ikke helt overens med Thorøds, og det fremkommer at for disse ungdommene er det familiens økonomi som spiller mest inn på valg av aktiviteter.

Det er ikke vanskelig å tenke seg at om ens økonomi åpner for et større repertoar av fritidsaktiviteter å velge mellom, er det lettere å tilpasse seg. Det vil si å finne, uavhengig av pris, en aktivitet som er passende til ens interesser og påfølgende mulighet til å finne likesinnede på aktiviteten. På den andre siden, hvis økonomien begrenser valgmulighetene til aktiviteter som ikke av interesse for den enkelte, vil også sannsynligheten for at ungdommen “velge” å være utenfor det sosiale, og dermed øke deres sjanse for utenforskap og marginalisering. Et eksempel fra vår undersøkelse er en jente som forteller at hennes store interesse alltid har vært dans, men hun kunne ikke delta på den lokale danseskolen da det ble for dyrt. Når hun ble litt eldre og oppdaget klubben, lavterskel-aktiviteten hun deltar på i dag, fikk hun drive med dans der, fordi de hadde tilbud om dansekurs. Her treffer hun andre ungdommer som har samme interesse for dans, og får mulighet til å utvikle seg basert på sine interesser.

Som vi så ovenfor var det flere ungdommer i våre intervjuer som fortalte at de var nødt til å slutte på en aktivitet grunnet familiens økonomi. Andre årsaker informantene forteller om, er kontekstuelle, men som til slutt blir “dråpen”, som i kombinasjon med de økonomiske, gjør at de må slutte. Kontekstuelle barrierer forstås her som ressurser knyttet til økonomi, som bil (for å kjøre til arrangementer o.l.) eller hjelp til å kjøpe eller selge doruller eller lodd. I en rapport som omhandler økonomi som barriere for deltakelse viser at det like godt kan være kontekstuelle barrierer som hindrer barn i lavinntektsfamilier til å delta (Oslo economics 2020) som eksempelvis salg av produkter til inntekt for laget eller det å ikke ha tilgang på bil og dermed ikke komme seg på trening. Disse tilleggsbelastningene blir beskrevet av våre informanter som det som til slutt gjorde at det ble for mye, og de måtte slutte på aktiviteten. En av de vi intervjuet forteller at hun har vokst opp med flere søsken, og en mor som er alene. Det har gjort det vanskeligere å få hjelp til dagnadsoppgaver gitt av idrettslaget. Hun beskriver en opplevelse rundt det å selge dopapir som vanskelig “*jeg vet ikke hvorfor det er så vanskelig for meg å selge dopapir*”. Ut fra hennes ordelag kan vi tolke det som at hun opplever at dette er henne feil, at hun ikke fikk til å selge dopapir og at hun ikke forstår hvorfor det er så vanskelig for henne. Med bakgrunn i teori om salutogenese og forståelse av sammenheng (sense of coherence), vil opplevelser og tolkninger som denne være med på å gi ungdom lav opplevelse av sammenheng og mestring. Det motsatte av mestring er å ikke ha noen, eller en negativ, forventning til å kunne håndtere en situasjon, slik informantene her forteller. Hun opplever at hun i liten grad er i stand til å håndtere situasjonen, og dette kan resultere i en opplevelse av hjelpeløshet og håpløshet. Å oppleve at en til stadighet har manglende evne til

å håndtere situasjonen kan på sikt føre til en vedvarende stressaktivering, som igjen kan få negative helsekonsekvenser (Samdal, Wold et al. 2017).

Ser vi på Bronfenbrenners sosialøkologiske modell for å forstå hvordan ungdommens opplevelse av sammenheng og mestring, eller mangel på det, fungerer, ser vi på samspillet mellom individet og dets omgivelser. I ungdommens mikrosystem vil det være de nære rollene og relasjonene i nærmiljøet (mikroarenaer) til ungdommen, der de oppholder seg i sitt daglige liv, som vil fungere som kilde til støtte og hjelp til å håndtere utfordringer og bygge mestringsevner og anerkjennelse (Samdal, Wold et al. 2017). Hos våre informanter vil det som nevnt tidligere typisk være foreldre, eller en forelder, venner, lærere og trenere eller fritidsklubb ansatte. Når vi ser på situasjoner der ungdommer opplever at de må slutte på fritidsaktiviteter på grunn av barrierer, som økonomi, men også kontekstuelle barrierer som å selge lodd eller dopapir kan vi tolke fra informantenes svar at de ikke opplever støtte i mikrosystemet som gjør at de opplever situasjonen som håndterbar. De opplever på den ene siden at andre ungdommer får hjelp av sine foreldre til å selge eller til å kjøpe alt, men at sine foreldre ikke har mulighet til det. I tillegg er det ingen av informantene som nevner at dette er adressert fra aktivitetens side, via en trener for eksempel. Muligens skyldes dette en konflikt i forventninger mellom mesosystemene. Treneren og idrettslaget har en forventning til at alle foreldre har ressurser til å hjelpe barna å selge dopapir, eventuelt kjøpe alt do-papiret selv, mens foreldre ikke har mulighet til å hjelpe slik som forventet. Denne konflikten i forventninger mellom mikroarenaer (forelder og trener) resulterer her i at det er ungdommen som opplever å ikke mestre. Hadde forventningene vært uttalt og avklart ville kanskje ikke opplevelsen av å ikke håndtere de kontekstuelle barrierene for deltakelse vært like knyttet til ungdommens manglende mestringsopplevelse.

På makrosystemet i Bronfenbrenners modell vil vi i situasjoner der barrierer for å delta på fritidsaktiviteter kunne trekke linjer til for eksempel fritidserklæringer, nasjonale og lokale tiltaksplaner for å inkludere barn og unge i fritidsaktiviteter, men til også kulturelle normer som forventninger til dugnad i idrettsforeninger. Basert på våre funn kan det være en tendens at trenere i ordinære fritidstilbud, tross veiledere og tiltak, ikke har tydelige nok retningslinjer og informasjon om problematikken knyttet til økonomiske og kontekstuelle barrierer for ungdom i lavinntekt, og deres ansvar.

Ungdommene vi har snakket med har i sin oppvekst hatt svært liten mulighet til å påvirke sine egne og familiens ressurser, og vil derfor og i stor grad være avhengig av at foreldre og

samfunnet legger til rette for inkludering på arenaer som jevnaldrende deltar på. I artikkelen “Barn, barnefellesskap og felleskap” trekker Patrick Kermit inn Honneths anerkjennelsesteori i en kontekst som omhandler barn og unges identitetsutvikling gjennom gjensidig anerkjennelse (Skoglund and Åmot 2012). Blant annet i kraft av hvem som har ansvar og hvilken rolle de har overfor hverandre. Anerkjennelse blir skapt i gjensidighet, men i et forhold der den ene er en profesjonell, ansvarlig aktør, som trener, lærer eller klubbleder, og den andre er en ungdom, vil gjensidigheten være preget av den skjeve rollefordelingen imellom aktørene. En trener eller klubbleder har for eksempel et ansvar for å utøve rettferdighet i kraft av sine profesjonelle forpliktelser til ungdommen. I den gjensidige anerkjennelsen vil det innebære at de forpliktelsene er ivaretatt. I lys av vår tematikk kan vi forstå at det er treneren eller klubblederens forpliktelse til å forsikre seg om at alle ungdommene får være med på turer, arrangementer og lignende som skjer i forlengelsen av aktiviteten ungdommen deltar på, uavhengig av deres families økonomi eller ressurser. Det er også, som påpekt tidligere, i tråd med retningslinjer satt for fritidsaktiviteter, både nasjonale, men også lokale. Ungdommene vi snakket med forteller om opplevelser som viser at dette ikke alltid er gjeldende.

5.2.2 Opplevelsen av å ikke kunne være med

I denne undersøkelsen har vi snakket med ungdommer som står med en fot i voksenlivet og en fot i barndommen. Av funnene våre fremkommer det at det ligger en forventning i samfunnet om at ungdommene selv skal ta ansvar for deres utenforskap, til tross for at de ennå ikke er rettmessig anerkjent på lik linje som en voksen person. De er avhengig av å kunne bo hjemme, de er uten inntekt og fremdeles en del av en større enhet; familien. Samtidig som deres sosiale liv er preget av selvstendighet og ansvar. Hvilken betydning kan opplevelsen av å ikke kunne være med ha for deres opplevelse av mestring og anerkjennelse?

Et eksempel som oppsummerer noen av aspektene til ungdommens marginalisering er når en av informantene forteller om en tur hun ikke kunne være med på mens alle de andre var med. Hun opplever at dette er veldig trist og teit, men at ingen kunne gjøre noe med det, ingen andre kunne jo betale for henne, og som hun forteller: “-vi hadde ikke råd”. Akkurat slik er det flere av ungdommene som ordlegger seg når de forteller om aktiviteter de måtte slutte på. På denne måten kan det virke som ungdommen legger en del av ansvaret for deres utenforskap på seg selv, for ungdommen virker det som om ingenting kan gjøres med at han eller hun blir utenfor, hverken hun eller noen andre kan påvirke dette. Som hun forteller så er det ikke noe de (lærerne) kan gjøre noe med. Mens vi undrer oss om det er voksenpersonene i miljøet rundt

ungdommen som egentlig har ansvaret for å inkludere alle med på tur. Som i dette tilfelle ville vært læreren, men det kan også være treneren, aktivitetslederen, eller kanskje foreldrene. I “Utenforskrapsrapporten” (2020) framkommer det av intervjuer med ungdom i lavinntekt og utenforskap, at deres opplevelse også er at ingen kan hjelpe dem, og få har erfart at noen tilbyr å hjelpe. Rapporten viser også at 57 prosent av unge som vokser opp i lavinntekt mener at det er deres egen feil at de er utenfor, til sammenligning mener 16 prosent at det er noen på skolen (lærer/helsesykepleier/rektor) sitt ansvar, og 6 prosent mener det er politikerne som har ansvaret for deres utenforskap.

Det å oppleve, slik ungdommene vi intervjuet forteller, at man ikke kan gjøre noe med situasjonen man er i, og at den ikke er ønsket. Opplevelsen av negativ diskrepans over tid vil ikke bare kunne påvirke ungdommens opplevelse av mestring her og nå, men mulig gjøre noe med deres generelle oppfattelse av sammenheng og medvirkning i livet for øvrig (Kvello 2015). For eksempel kan det resultere i et mønster av lært hjelpeløshet og et uheldig attribusjonsmønster. At du mister troen på din egen påvirkning i situasjoner som angår livet ditt. Det kan bety at du forventer et negativt utfall ved situasjoner som egentlig er håndterbare, og ikke kan gjøre noe med det, og at det er din egen feil (Underlid 2005, Kvello 2015).

Som nevnt ovenfor kan opplevelsen av å være annerledes og eller utenfor forsterkes eller minimeres av de rundt deg. Opplevelsen er relativ, og knyttet til omgivelsene. Slik den ene informanten beskriver det var det vanskelig å adressere til læreren at hun ikke hadde penger til å delta, fordi alle andre hadde det. Stigmaet knyttet til lavinntekten oppleves større, og vanskeligere å gjøre noe med, fordi det virker som ingen andre opplever det samme. Det kommer frem av svarene i intervjuet at flere av ungdommen sier at de ikke prater med venner eller andre om at de ikke kan delta på aktiviteter eller annet på grunn av dårlig råd. Noen forteller at de for eksempel sier at de ikke har lyst, heller enn å fortelle at de ikke kan. Det samme funnet finner vi i Voksne for Barns undersøkelse også som viser til at barn ofte prøver å holde utenforskapet sin skjult for både foreldre, venner og andre tillitspersoner. Men heller unngår å være med på ting som koster penger (Voksne for Barn 2020). Muligens er dette en medvirkende årsak til at det er vanskelig for de ansvarlige voksne i miljøet rundt ungdommen å oppdage problematikken, og dermed også hjelpe. Dette dilemmaet kan forsterkes med at ungdommen for eksempel trekker seg tilbake istedenfor å stå fram, og kommer med andre forklaringer på hvorfor de ikke er med, som at de ikke har lyst. Begrunnelsen for å ikke fortelle om det, eller å dekke over utenforskapet fra ungdommens side er helt naturlig, og forståelig, og henger sammen med stigmaet og skammen som kan oppleves, knyttet til det å skille seg

negativt ut. Som nevnt ovenfor, har ungdommen tanker som at en ikke kan gjøre noe med det, ingen kan hjelpe, og det er min egen feil. Samtidig gjør disse mekanismene det vanskeligere for læreren/treneren eller aktivitetslederen å avdekke den ufrivillige utenforskapen. Et tips som kommer fra ungdommen selv angående denne problematikken er å snakke mer om det, for å normalisere det. Fortelle at det gjelder flere unge, og fortelle på hvilken måte de voksne rundt kan hjelpe.

Tilgang på fritidsaktiviteter er ikke en forutsetning for å utvikle vennskap og sosial omgang med jevnaldrende. Men det er en kilde man vanskelig kan se bort fra betydningen av. Når det kommer til viktigheten av å ha en arena å møtes på, som klubben, kan man tenke at uten en slik arena vil det være vanskeligere for noen å utvikle vennskap. En av ungdommen forteller at han ville vært i et dårlig miljø hvis de ikke hadde oppdaget lavterskeltilbudet, mens andre forteller at de ikke gjorde noe i det hele tatt, de satt bare hjemme. Som nevnt tidligere vet vi at det kan være en utfordring for unge i lavinntekt å invitere venner hjem på grunn av trangboddhet og at de uten en voksen-regulert møteplass har større sjanse for å havne i problematiske ungdomsmiljøer (Hyggen and Hammer 2013). Samtidig ser vi på intervjudata fra “Utenforskapsrapporten” (Voksne for Barn 2020) at flere unge som vokser opp i lavinntekt kjenner på ensomhet, er oftere utsatt for mobbing og oftere havner utenfor et sosialt nettverk på skolen, enn ungdom som ikke vokser opp i lavinntekt. Sett i denne sammenhengen kan vi tenke at når ungdommen omtaler lavterskeltilbudet som “sitt andre hjem”, får viktigheten av å bli inkludert i en fritidsaktivitet utenfor hjem og skole en utvidet betydning.

I Novas rapport om idrettens posisjon i ungdomstiden (Bakken 2019) fremkommer det er i deltakelse på idrettslag man finner de største forskjellene knyttet til sosioøkonomiske faktorer. Dette samsvarer med hva vi fant i våre intervjuer, som nevnt over, forteller samtlige av ungdommene at de har måttet slutte på den idretten de drev med, enten på grunn av økonomi direkte, eller av indirekte, kontekstuelle barrierer knyttet til økonomi. I Oslo economics rapport “Økonomi som barriere for deltakelse” (2021) påpeker de at det finnes barrierer som fremstår som større enn økonomi, for mange for å ikke delta på idrett. Data er hentet fra Ung i Oslo undersøkelsen (Andersen and Bakken 2015) der ungdom svarer på spørsmål om hvorfor de ikke deltar på idrett. Av svarene fremkommer det blant annet at 30 % svarer at de ikke vil forplikte seg til faste treninger, 19% svarer at de aldri har vært flink i sport, 18% svarer at de aldri har vært interessert i idrett, mens 8% svarer at det er for dyrt. Hvis vi igjen ser på hva ungdommen forteller om det å holde sin utenforskap skjult, og ikke forteller at de ikke deltar på grunn av lavinntekt, men heller sier noe annet. For mange har dette vært en del av livet, å

skjule sin manglende deltakelse bak noe annet, og derav kan vi stille oss spørsmålet om tallene fra Ung i Oslo angående barrierer for deltakelse, skjuler noen mørketall.

5.3 Informasjon og tilgjengelighet i forhold til fritidsaktiviteter.

” Too bad for you.”

5.3.1 Mangel på informasjon, og tilgjengelighet til aktiviteter

Ovenfor beskriver en informant hvordan moren hennes gikk rundt å fant ut hvilke tilbud som fantes og hva de kostet for å finne ut om hun kunne delta på aktiviteter i nærområde. En barriere for deltakelse som nesten alle informantene forteller om er mangel på informasjon om aktivitetstilbud. Dette virker som et problem som dukker opp i overgangen fra barneskole til ungdomsskole for de fleste av våre informanter. *“-De voksne forteller ikke om tilbudene i det hele tatt. Det er mer sånn at du må finne ut av det selv, og hvis du ikke finner ut av det så er det liksom; Too bad for you.”* En annen beskriver det som: *“Når jeg startet på ungdomsskolen så ble alle valgene borte.”* Ser vi på tilbud som ligger tilgjengelig på nettet fra kommuner, bydeler og ulike frivillige organisasjoner rundt om i landet, får vi inntrykk av at det er svært varierende hvor mange tiltak og aktiviteter det tilbys barn og unge. Både generelt og spesifikt mot målgruppen for vår studie. Det gjenspeiles også noe i svarene ungdommene gir i vår undersøkelse, hvor de kommer inn på at det er vanskelig å starte på noe hvis de ikke kjenner alternativene i nærmiljøet. Og at de savner mer informasjon om aktiviteter fra personer som er tilknyttet barn og unge, som eksempelvis skolen: *“-jeg merka når jeg starta på ungdomsskolen, så ble alle valgene borte. Da fikk du ikke lenger noen lapper om sport”.* Mange startet i lavterskeltilbudet som følge av at venner allerede var medlem og tok dem med, andre fikk høre om tilbudet gjennom søsken eller bekjente. I intervjuet spurte vi om hvordan de fikk informasjon om tilbudene, og hvem som eventuelt formidlet dette til dem. Det var noen fellestrekk som gikk igjen i begge gruppene, hvor de blant annet fortalte at de opplevde å få mer informasjon om ulike tilbud jo yngre de var. Både gjennom skriftlig informasjonsmateriell fra ulike lag og foreninger som ble delt ut på skolen, og gjennom foreldre. Flertallet mente at når de kom i ungdomsskolealder fant de ut mer og mer på egenhånd, gjerne gjennom venner og kjente. *“-På ungdomsskolen fikk du ikke noen forslag eller tilbud til sport du kan starte på. Alt ble liksom tomt. Og det er jo i ungdomsalderen det er ganske viktig å ha noe å gjøre.”* Når vi i intervjuene prater om hvordan de fant ut av det lavterskeltilbudet de er med på nå, får vi

inntrykk av at det er tilfeldigheter som har ført dem dit. Noen forteller om venner som tipser dem om aktiviteten, mens en av informantene forteller at hun helt tilfeldig gikk forbi fritidsklubben en dag og hørte musikk. En annen forteller at hun gjennom et annet prosjekt traff aktivitetslederen på fritidsklubben som inviterte henne til å begynne: *“vi hadde akkurat flytta hit og jeg kjente ingen. Hun (fritidsklubb-lederen) tok initiativet og ringte hjem til meg og familien, hun sa at jeg måtte komme på klubben og forklarte hvor det var. Så jeg bare ble med”*. En sak samtlige av informantene er enige om er at de skulle ønske de hadde fått vite om tilbudet tidligere, og at de skulle ønske at noen voksne kunne fortalt dem om det. En ungdom uttrykker det slik: *“Men sånne ting som denne kampsporten, den klubben visste jeg ikke eksisterte en gang. Skulle ønske lærere, voksne, noen ... kunne bare fortalt om det, da.”* Denne barrieren for deltakelse på fritidstilbud har heller ikke en direkte årsakssammenheng med økonomi. men kan komme av at disse ungdommene har falt ut av et ordinært tilbud, for eksempel på grunn av økonomi, og dermed faller mellom to stoler hva angår informasjon. Informasjon treffer kanskje de som er i et miljø allerede, ikke de som har falt utenfor.

5.4 Drøftingen til informasjon og tilgjengelighet i forhold til fritidsaktiviteter.

5.4.1 Mangel på informasjon, og tilgjengelighet til aktiviteter

Ungdommen forteller at de etter å ha begynt på ungdomsskolen selv må ut å oppsøke aktiviteter, de får ikke lengre vite om forskjellige tilbud gjennom kanaler de tenker er naturlige. Flere nevner at det burde være noen som kommer og snakker om tilbud i området på skolen. På dette tidspunktet (ungdomsskolen) virker det som ungdommene vi snakket med hadde falt ut av ordinære fritidstilbud, men vil gjerne drive med noe. De forteller at de har funnet aktiviteten de deltar på nå gjennom tilfeldigheter, søsken, bekjente, og i ett tilfelle, klubblederen. Ungdommen er nødt til å være aktivt søkende, det er de som har funnet aktiviteten, det er ikke aktiviteten som har funnet dem. Et av punktene som påpekes i rapporten “Like muligheter i oppveksten” (Barne, og familiedepartementet 2020) er viktigheten av at informasjon om tilbud, både ordinære, og tilrettelagte, må bli gjort tilgjengelig for målgruppen.

Ungdommen vi har intervjuet har alle funnet fram til et lavterskel-tilbud som de er veldig fornøyde med å delta på. Det er en mulighet for at ikke alle finner fram til tilbudene som finnes på egen hånd i ungdomsskoletiden, og de blir muligens stående helt utenfor noe fritidstilbud.

For barn som vokser opp i lavinntekt er det å falle utenfor det sosiale fellesskapet en hovedutfordring (Voksne for Barn 2020). Når man slutter på en aktivitet mister man de sosiale båndene til de jevnaldrende du har vært sammen med, du mister den felles interessen, opplevelse og kompetansen som dere opparbeider dere sammen – du faller ut av nettverket (Thorød, 2012). Dette nettverket er også en del av det som hjelper deg å holde deg innenfor en informasjonsflyt om hva som skjer i nærmiljøet, og hvor det skjer. Sletten (2011) påpeker at unges vennskap er som en egen dynamikk som åpner for nye kontakter med jevnaldrende i barndommen, men som også legger grunnlaget for det sosiale nettverket i voksenlivet. Vi ser altså på de unges vennskap som en sosial kapital, for her og nå, men og for fremtiden slik som Ridge og Millar viser til (Referert i Sletten 2011 s. 32). Problematikken rundt mangelfull eller negativ sosial kapital kan vi se betydningen av i forholdet til “bonding og bridging” i teori om sosial kapital. Hvordan ungdommers vennskap, sosial kapital, her og nå, som en positiv ressurs, som ungdom kan nyttiggjøre seg av i sitt miljø, for eksempel til å finne ut om fritidsaktiviteter, men som også kan være nyttig i fremtiden.

En side av saken er at ungdommer som ikke deltar, eller faller utenfor et nettverk, går glipp av informasjon av jevnaldrende om hva som skjer. En annen side er hvorfor de ikke får informasjon av de voksne i sitt nærmiljø om tilbud og aktiviteter, eller fra de som driver aktiviteten. En av våre informanter forteller hvor fornøyd han er som fant den lavterskelaktiviteten har er med på nå, men uttrykker også frustrasjon over å ikke ha fått vite om den før: *“Skulle ønske lærere, voksne, noen ... kunne bare fortalt om det, da.”*. Igjen kan vi tenke oss at det er en konflikt i forventninger mellom mesonivåene (aktiviteten, skolen og foreldre) ungdommen ferdes i. Hvem er det egentlig som har ansvaret for å formidle informasjon om aktiviteter på ungdommens arenaer? Vi ser i planer, både nasjonalt (Norges Fotball Forbund u.å) og lokalt at formidling er integrert i planene. Samtidig får vi høre fra ungdommene at deres opplevelse er *“-så ble alle valgene borte, det ble bare tomt.”* derfor undrer vi oss om tydeligere retningslinjer og forventninger ville vært til ungdommens fordel.

Mangelfull og fravær av informasjon om fritidstilbud kan og oppleves som en mangel på prioritering, at man ikke blir prioritert nok i samfunnet til å bli informert. Ungdom som allerede har erfaringer med å være utenfor på grunn av økonomi, vil kanskje igjen føle at de er utenfor på grunn av manglende informasjon om andre fritidstilbud. Som nevnt tidligere er å bli anerkjent en forutsetning for å kunne utvikle et godt forhold til seg selv. Da er det viktig å få erfaringer på at man er sosialt verdsatt av samfunnet, og at kriteriene for å oppnå dette derfor alltid er knyttet til hva samfunnet man vokser opp i anerkjenner som verdifullt

(Skoglund, and Åmot 2012 s. 80). I vårt samfunn er både informasjon om det som skjer rundt oss, og deltakelse på fritidsaktiviteter ansett som verdifullt. I en studie om innvandreres frivillige deltakelse gjort av Eimhjellen (2016), finner han at de som har svake nettverk, eller mindre sosial kapital i form av “brobyggende” nettverk, har større sannsynlighet for å stå utenfor de fellesskapene frivillige organisasjoner representerer fordi ingen spør dem (Eimhjellen 2016). Å ikke få informasjon eller å ikke bli spurt trenger ikke være en bevisst handling fra noen, men likevel oppleves som en krenkelse av samfunnet man vokser opp i. Som nevnt tidligere kan krenkelsen knyttes til at et individs evner og ferdigheter ikke blir anerkjent, i form av manglende oppmerksomhet, stigmatisering som “annerledes” og bli holdt utenfor fellesskapet (Aubert and Bakke 2018, s. 34).

Som omtalt i teorikapittelet er handlingskompetansen til for eksempel lærere og trenere knyttet til relasjonskompetansen deres. Evner voksenpersoner i ungdommens nærmiljø å se utover deres avgrensede “yrkes”-perspektiv, og fange opp hvorfor elever slutter på dans og fotball, eller ikke er deltakere i det sosiale felleskapet? Å se ungdommen som en helhet, der mestring på fritidsarenaen henger sammen med familiens økonomi, og informasjon om tilbud henger sammen med utenforskap. Noen forteller historier om voksenpersoner i deres miljø som tar kontakt, informerer om fritidsklubben og inviterer med, men flertallet i vårt datagrunnlag har en forventning til voksne på systemnivå som ikke innfris: at de skal informere og kommunisere ut tilbudene. Og hvis du ikke finner ut av det selv så er det “*to bad for you*”. Med bakgrunn i svarene vi fikk i våre intervjuer ser vi et forbedringspotensial i det å formidle om aktiviteter, oppsøke ungdom og invitere alle med.

5.5 Mestring og anerkjennelse

“Plutselig ble det bare det beste jeg har gjort i hele mitt liv, det fikk hårene mine til å reise seg, og vi fikk alle sammen et mye sterkere bånd.”

5.5.1 Relasjoner

Noen av ungdommene hadde blitt kjent med hverandre via lavterskel aktivitetstilbudet som de nå deltar på, noen få kjente hverandre fra tidligere og de hadde invitert med venner og kjente til å delta. “*Da jeg starta kjente jeg nesten ingen, kjente bare en person. Men jeg ble tatt imot på en så ordentlig måte!*” Ungdommene vi snakket med formidlet at de gjennom å delta på kampsport og fritidsklubb har fått nye, gode venner og større nettverk, “*-vi er på en måte ikke*

en venneklubb, men mer som en familie.”. Betydningen av de nye vennene på aktivitetstilbudet blir utelukkende beskrevet som veldig positivt og viktig for dem. *«Vi forteller hverandre alt, absolutt alt sammen. Vi går ut, finner på ting og hele pakka. Det er bare gøy!»* Det er ikke nødvendigvis aktiviteten i seg selv, men like mye det sosiale og relasjonene de har fått som trekkes fram. *“-det var noe med personene lissom ...”* De forsøker også aktivt å utvide nettverket sitt gjennom å informere om lavterskeltilbudet både på sosiale medier og via kjente. Da forteller de at her er det et godt miljø og det er billig, slik at mange har mulighet til å delta. *“Det er jo billig, så da kommer det jo flere – da blir det mye gøyere også.”* Ungdommene forteller om at de setter på pris opplevelser av støtte og utvikling av egne ferdigheter. Når vi avslutningsvis i intervjuet spør om de vil oppsummere med få ord hva som er viktigst for dem ved å delta på den nåværende lavterskel aktiviteten svarer en av ungdommene fra kampsportgruppa; *“- vennskap og mestring. Du øver og klarer det du får beskjed om å gjøre - mestringsfølelse! Vennskap er det vi bygger sammen, sånn som vi har det her.”*

5.5.2 Psykisk helse og selvutvikling

Det å være på lavterskel aktiviteten har hatt en stor innvirkning på deres livssituasjon og helse forteller ungdommen. *“-Jeg tenker at jeg har fått en bedre oppvekst av det liksom»* en av de andre fortalte *“-Jeg begynte her for jeg slet litt psykisk, og når jeg gjorde det så hjalp det meg skikkelig.”*

Noen kommuner og bydeler har ulike tiltak hvor de gir tilbud om aktiviteter til barn og unge i skoleferier, som et supplement til andre lavterskeltilbud. *“-Sånn at familier som ikke har råd til å reise bort, de barna har noe å gjøre i sommerferien - sammen med vennene sine».* Som en utvidet del av tilbudet har også Fritidsklubben hvor fokusgruppen vår deltar gitt flere av de som er medlemmer der muligheter til å reise bort i helger og skoleferier med familien; *“Da drar vi til Tusenfryd og Liseberg og sånne ting.”* Når man som barn og ungdom deltar i ulike type aktiviteter vil man både opparbeide seg nye ferdigheter og erfaringer. Dette skjer i en periode av livet hvor også utvikling av ens identitet står i fokus. Ungdommene snakket om viktigheten med at innholdet på tilbudet var gøy, interessant og lærerikt *“-at jeg da kan finne ut hvem jeg har lyst å være og hva jeg vil drive med”*. Det å kunne forsøke ulike type aktiviteter, men også kunne fortsette med disse aktivitetene – kanskje som en yrkesvei eller som en livslang hobby, var også noe flere av ungdommene la vekt på. De kunne se for seg å bruke erfaringer fra til fritidsaktivitetene videre i livet fordi dette var noe de oppdaget passet

for deres personlighet.; «Jeg tenkt at jeg kanskje vil fortsette å lage mat, eller danse, å være en danser, videre i livet mitt”.

Når vi spurte om hva de ønsket å videreformidle ved å delta på lavterskeltilbudet trakk flere av informantene fram at de gjennom disse fritidsaktivitetene utviklet nye sider av seg selv, og at de turte å prøve ting de aldri tidligere hadde prøvd. I forbindelse med et kulturarrangement ble flere av ungdommene invitert til å delta på teaterscenen: *“Og når vi startet så var det liksom, de fleste sa de ikke ville snakke, eller være så mye med i teaterstykket. Men liksom, jo flere dager vi kom hit, jo mer vi følte oss komfortable. Fordi de som jobbet der var sånn skikkelig hyggelige, fikk oss til å prøve.”* Det ble løftet frem at utprøving av nye ferdigheter og ukjente situasjoner i trygge omgivelser hjalp dem videre i sin utvikling *“-man må jo igjennom forskjellige og nye ting hele tiden, det gjør deg jo til den du er. Jeg fant ut hva jeg likte å gjøre og fikk ansvar, jeg fikk utvikle meg.”* Både det å få nye erfaringer, venner og nettverk, og samtidig som at aktiviteten ikke var for kostbart utgjør en positiv opplevelse og gleder: *“- det beste er kanskje alle erfaringene og tingene man har prøvd her, og så er det jo den økonomiske siden ... Her fikk jeg nye muligheter og nettverk!”*

5.5.3 Rollemodeller

” Gode voksenpersoner som man kan snakke med, det skulle jeg ønske at jeg hadde i oppveksten min.”

Barn og unges utvikling vil bli i stor grad være preget av miljø og personer de har rundt seg, både i forhold til familie, venner og andre signifikante rollemodeller. I begge gruppeintervjuene ble det bragt frem erfaringer knyttet til de voksne ansatte, være seg trenere eller ledere, som viktige støttespillere på flere plan, ikke bare i forhold til aktivitetene eller treningen de hadde på lavterskeltilbudet: *“- de ansatte har spilt en veldig viktig rolle, for de har ikke bare passa på oss, men de også brydd seg om oss, og de har prøvd å bli kjent med oss”*. Ungdommene snakket mye om å kunne være seg selv, og delta ut ifra egne ferdigheter og føle at de voksne var interessert i deg som medmenneske: *“-de tar folk imot med åpne armer, det er ikke noe judging.”*

I intervjuene forteller ungdommen om at de voksne “ser alle”, og at de føler seg individuelt ivaretatt, og en del av gruppen: *“- det jeg syntes er ganske perfekt, det er hovedtreneren vår. Han er ikke bare trener, men en god venn som man kan snakke med og betro seg til”*. Samtidig ble det av enkelte satt søkelys på at ikke alle har det like bra i sitt oppvekstmiljø, og at da er

det ekstra viktig å ha noen utenfor familien som du kan lære av. En av informantene uttalte at: *“uansett hvor gode venner man har så er det viktig å ha en voksenperson man kan relatere seg til, hvis man ikke har en mor eller far som er en del av miljøet eller ser alle dine sider”*.

Det å ha venner og voksne rundt seg som gir tillit og trygghet gir næring til mestring og gode opplevelser. Ungdommene kommer stadig tilbake til at kampsport- og Fritidsklubben er et trygt sted å være, og at de som driver aktiviteten bidrar til denne tryggheten: *“-Dette stedet var som mitt andre hjem. Det var veldig trygt å komme hit”* fortalte en av informantene. De fremhever at det er et sted man kan være uansett i hvilke situasjoner man er i *“- Uansett hvor vanskelig folk har det eller hvor bra de har det, så er de der alltid for oss. Det har jeg lagt merke til”*.

5.5.4 Medvirkning

Gjennom å delta på lavterskel aktiviteten forteller informantene at de kan bli tatt med i råd og diskusjoner, *“De sier; ja, hva mener du om dette her?”*. Ungdommen er samstemte i at opplevelsen av å ha en medvirkning på sin egen og de andres hverdag oppleves som positivt og inkluderende. De legger vekt på at deres stemme blir hørt og tatt på alvor av lederne og trenerne i begge gruppene. Flere av ungdommene forteller at de på aktiviteten fikk sjansen å uttale seg og være med å påvirke saker som gjaldt deres tilbud. *“De voksne som jobber her, er kjempeflink. -ser at du er interessert i noen aktiviteter og spør hva du mener om ting - så blir du involvert.”* En av ungdommene fra fritidsklubben forteller at etter å ha vært med på lokale klubbrådet en stund, hadde hen etter noen år også blitt valgt til representant for sentralt ungdomsråd. *«Jeg satt i klubbråd og det var kjempefint. Og hen som styrer klubben spør folk om de har lyst til å være med på disse tingene. De tenker liksom, ja, hva mener du om dette her?”* En av de andre informantene trekker frem opplevelsen av at de blir tatt på alvor når de ytrer sine meninger: *“det jeg liker med det også, er at man får lov å si sin mening. Man får lov å si «å, ja vi burde få fortsette med yoga fordi ...”* De uttrykker at de på lavterskeltilbudene har en reell medvirkning på sine omgivelser gjennom blant annet å bli lyttet til og tatt med på råd.

5.5.5 Utvikle kompetanse

Et av funnene som overrasket oss var at flere av informantene fremhevet at de opparbeidet seg jobbkompetanse av å delta på de spesifikke lavterskeltilbudene. Eksempelvis fikk de mulighet til å jobbe på fritidsklubben når de ble eldre, mens på kampsport-tilbudet fikk noen av de eldre

ungdommene være med å trene de yngre. De mestret ulike oppgaver og fikk derfor muligheter som gav dem jobberfaring. ”- *Og så får man jobbmuligheter, hun har gitt oss sjansen til å jobbe her.*” fortalte en av ungdommene, som senere brukte erfaringen til å få en deltidsjobb ved siden av skolen. En annen av informantene sa: “- *Nå kan jeg gå ut og ha attest, de trenger jo folk til å jobbe her hele tiden ikke sant? Og da får man erfaring.*” Lederen av fritidsklubben gav mange av ungdommene mulighet til reelle arbeidsoppgaver, de opparbeidet seg kompetanse og referanse som de kunne bringe med seg videre i arbeidslivet. Ungdommen la vekt på at dette hadde stor betydning for dem, at de var glade for å få denne tilliten og å kunne vise til arbeidsoppgaver og jobbkompetanse på sin CV når de skulle videre i arbeidslivet. I tillegg forteller informantene om andre aktiviteter som ble arrangert av klubben, som sommerferieturer, kurs og forestillinger. De forteller om et utvidet nettverk til andre tilbud og relasjoner via voksenpersoner i aktivitetstilbudet; “-*hen har også kule kontakter, og fikk meg med på et kurs. På det kurset der så kom det folk fra DNT, fra det så fikk jeg lov å være med på en 14 dagers fjelltur, som var helt sponsa, det var et prosjekt for en ny langtur*”.

5.6 Drøfting til mestring og anerkjennelse

Forklaringene ungdommene gir for hvorfor det å delta på de spesifikke lavterskeltilbudene, Kampsport og Fritidsklubben, har vært bra for dem handler i stor grad om personene som arbeider på tilbudet og vennene de har fått der, et godt felleskap. I det fellesskap har de turt å utfordre seg selv i nye situasjoner og opplevd anerkjennelse for den de er. Når en opplever glede med deltakelse, er det et godt utgangspunkt for å oppleve mestring.

5.6.1 Relasjoner

“- vennskap og mestring. Du øver og klarer det du får beskjed om å gjøre - mestringsfølelse! Vennskap er det vi bygger sammen, sånn som vi har det her. “

Denne ungdommen satte ord på mye av innholdet vi har oppsummert i våre funn som i stor grad baserer seg på å oppleve glede og tilhørighet gjennom relasjon og felleskap. Vi ser fra svarene deres hvor viktig de opplever å delta i lavterskel aktiviteten de er med på, det å tilhøre et positivt miljø. Det å få anerkjennelse gjennom å bli sett, bli hørt, tilhøre en gruppe. For å utvikle sin identitet og sosiale kapital er nettopp anerkjennelse en viktig forutsetning. Opplevd anerkjennelse på alle nivåene, slik Honneth beskrev det, vil utvikle selvtillit, selvaktelse og en opplevelse av at du er verdifull i et felleskap (Aubert and Bakke 2018). Det relasjonelle

felleskapet ungdommene beskriver gjennom deltakelse på den felles sosiale arenaen, er bygget opp på kampsportklubben og Fritidsklubben. Ungdommene i begge gruppene var opptatt med å formidle at de var mer enn bare “treningskompiser” eller “noen som bare henger sammen på klubben”. De hadde utviklet et sterkt vennskap og støttet hverandre i sporten og livet ellers. Sett opp imot fenomenologien vil disse ungdommene utvikle seg både individuelt og i det relasjonelle fellesskap i disse lavterskeltilbudene og sammen danne en felles forståelse av sin virkelighet (Jensen 2011).

Gjennom å delta på sosiale arenaer og utvikle relasjoner til jevnaldrende vil barn og unge ha flere individuelle fordeler, i tillegg vil det være et samfunnsmessig investeringsperspektiv i sosial inkludering. Den psykiske helsen deres vil bli styrket, og gjennom gode psykososiale relasjoner vil de utvikle egen identitet og sosial kapital. “-Å lykkes med noe bidrar til et positivt selvbilde og en positiv identitet “(Regjeringen.no 2017). Å være med på sosiale aktiviteter vil også være en måte for barn og unge å tilegne seg mer læring og utvikling av ferdigheter knyttet til den aktiviteten de er deltaker på, de bygger opp sitt sosiale nettverk og øker sin sosiale kompetanse gjennom samspill med andre. Disse ferdighetene og forholdene er kompetanse som de tar med seg videre, og vil ha nytte av blant annet i skole og yrkesliv. Når disse ungdommene opplever mestring i sine sosiale aktiviteter, her lavterskeltilbudet, vil dette kunne frembringe mestringsopplevelser på andre viktige områder i livet også. På bakgrunn av våre funn ser vi at et lavterskeltilbud, kan ha en beskyttende funksjon knyttet til opplevelsen av utenforskap, med tanke på å på å styrke egen identitet og sosial kapital. Miljøet ungdommene er en del av gjennom lavterskeltilbudet vil derfor utgjøre en stor betydning for deres potensiale for utvikling og mestring. Sett i et samfunnsperspektiv vil det derfor være en investering å sikre at barn og unge en god oppvekst, gjennom blant annet deltakelse på sosiale aktiviteter slik at de opplever mestring og overfører dette til livsområder som utdanning og arbeid (Fløtten and Hansen 2018)

Det å ha sosial verdsetting er et område ungdommene i begge fokusgruppene gjennomgående er opptatt av i undersøkelsen vår. De uttrykker både at det var viktig for dem å kunne være en god venn for andre og at de opplevde støtte og glede ved å ha fått nye vennskap gjennom lavterskeltilbudene de er med på nå. Det å ha sosial verdsetting er, ifølge Åmot og Skoglund (2012) en form for gjensidig anerkjennelse, med bakgrunn i Honneths beskrivelse av anerkjennelse. Å ha anerkjennelse som et fundament for en sosialt velfungerende identitet i samfunnet vil her kunne settes opp mot deres utvikling av egen identitet. Med bakgrunn i Bronfenbrenners teori som legger vekt på at utvikling skjer gjennom relasjon og samspill på

ungdommens mikroarena, oppfatter vi at relasjoner til venner og ansatte på lavterskeltilbudet som udelt støttende og positiv ut ifra svarene fra ungdommene. I ungdomstiden er venner og relasjoner til jevnaldrende enda viktigere enn tidligere. Venners meninger og normer er med på å definere både hvordan man føler seg som individ og hvordan man opplever relasjonene i mikrosystemene de er en del av. Ungdom blir mer selvstendig og søker mer anerkjennelse utenfor familie enn tidligere. Samtidig blir mer selvstendig og tar flere valg angående fritid og hva de ønsker å være med på av organiserte eller uorganiserte aktiviteter. Dette fører til etablering av nye relasjoner og nye roller, og gjennom dette kan de få mulighet for nye opplevelser og erfaringer for mestring (Samdal, Wold et al. 2017). Dette samsvarer godt med våre funn av ungdommenes opplevde mestring og anerkjennelse gjennom relasjoner etablert på lavterskeltilbudet. De forteller om et fritidstilbud som innvirker på deres livskvalitet igjennom å berike den i form av gode vennskap og støtte i ulike situasjoner, samtidig som de er opptatt av å kunne gi støtte og anerkjennelse tilbake. På disse lavterskeltilbudene har alle like muligheter uansett familiebakgrunn, basert på våre funn undrer vi oss om opplevelsen av å delta på disse lavterskeltilbudene kan virke kompensierende for negative konsekvenser ved lav sosioøkonomisk bakgrunn ved at man blir anerkjent og sosial verdsatt.

5.6.2 Psykisk helse og selvutvikling

I Regjeringens strategiplan for god psykisk helse ”Mestre hele livet” fremheves det at ”-alle bør få oppleve mestring”, samtidig legger de vekt på ”-at alle bør ha tilgang på miljøer med vennskap og sosial støtte, og oppleve positive relasjoner til voksne, jevnaldrende og yngre”. (Regjeringen.no 2017). Det å vokse opp i vedvarende lavinntekt fører som tidligere påpekt også til dårligere helse enn hos de som vokser opp i familier med høyere inntekt, og dette vises tydeligere hos ungdom enn hos barn, spesielt knyttet til psykisk helse.

“-Jeg begynte her for jeg slet litt psykisk, og når jeg gjorde det (ble med på aktiviteten) så hjalp det meg skikkelig. Det å ha tilgang på arenaer hvor man som ungdom kan treffe jevnaldrende og utvikle seg gjennom idrett, kultur og sosiale relasjoner vil ha betydning for både fysisk og psykisk helse. Som nevnt før er lav sosioøkonomisk status en av helsedeterminantene som betegnes som en risikofaktor til dårlig psykisk helse. Derfor vil det å vokse opp i en familie med lav inntekt muligens være en faktor som medfører større sjanse for å utvikle psykiske lidelser (Dalgard, Mathiesen et al. 2011). Ungdommen over forteller at hen ikke var med på noen fritidsaktiviteter da det var for kostbart for familien, men at de fant dette tilbudet som var gratis. Gjennom å kunne være med på aktiviteter som hen hadde stor

interesse for, som dans, yoga og tegning, traff hen flere jevnaldrende og utviklet nye, gode relasjoner som igjen førte til økt mestring og glede. I lys av teorien til Antonovsky om salutogenese og «sense of coherence» kan vi på bakgrunn av at hen fikk nye venner, ble gladere og at *“det gjorde veldig mye for meg”* anta at deltakelsen på dette lavterskeltilbudet har fungert som en helsefremmende faktor. Den var med å drive frem en positiv prosess, hen opparbeidet krefter og fikk ressurser til å mestre ulike utfordringer og utviklet en bedre psykisk helse. Psykolog Hedvig Montgomery uttaler “Mennesker trenger å høre til. Det er ganske enkelt livsviktig for oss. Også for tenåringer” (Montgomery 2020, s.21). En av de andre ungdommene uttalte at hen hadde fått en bedre oppvekst ved å delta på kampsport- tilbudet, blant annet ved å få nye relasjoner. Å oppleve emosjonell støtte, trygghet og bli akseptert er med på å forme et godt selvbilde, egenverdi og bidrar til bedre psykisk helse. Ut ifra våre data at representanter fra begge fokusgruppene forteller at lavterskeltilbudet har hatt en direkte positiv effekt for deres psykiske helse, og motvirket psykisk uhelse. Vi mener dette underbygger viktigheten av at ungdom bør få oppleve en arena for mestring og inkludering, som lavterskeltilbudet. Og at mangel på en slik arena kan ha en motsatt effekt knyttet til psykisk uhelse for noen ungdommer.

Som nevnt tidligere i rapport fra Røde Kors “Sosiale ulikheter i oppveksten” forteller noen barn at de gruer seg til å komme tilbake etter ferier og fridager, fordi de ikke har deltatt i noen aktiviteter som de kan fortelle om (Gustavsen 2011). Ungdommene vi har intervjuet forteller at de gjennom lavterskelaktivitetene får delta på aktiviteter i helger og ferier, som turer til idrettskonkurranser, Liseberg og på fjellet. Gjennom aktiviteter i ferien får ungdommene sjansen til å utvide sine mulighetshorisonter, de opparbeider seg erfaring fra andre sosiale arenaer, også utenfor sitt nærmiljø. På denne måten kan de bli innlemmet i et fellesskap i samfunnet, og vi tenker det kan virke forebyggende mot en opplevelse av utenforskap, en annerledeshet enn jevnaldrende.

I tidligere omtalte funn som omhandler opplevelser av utenforskap ser vi at noen av ungdommene forteller at de ikke har det privilegiet å velge fritidsaktiviteter ut fra interesser, men fant denne lavterskelaktiviteter som de hadde “råd til å gå på”. Videre, når ungdommen begynner å beskrive opplevelser de hadde på lavterskeltilbudet, ser vi at tilbudet allikevel gir dem et spekter av erfaringer og valgmuligheter innenfor aktiviteten. For eksempel når en av informantene forteller: *“-man må jo igjennom forskjellige og nye ting hele tiden, det gjør deg jo til den du er. Jeg fant ut hva jeg likte å gjøre og fikk ansvar, jeg fikk utvikle meg.”* Det å få være med på en lavkostnads aktivitet som en fritidsklubb som arrangerer mange forskjellige

typer aktiviteter gjør at man uavhengig av økonomi kan utforske hva som passer dine interesseområder eller ferdigheter. Man blir anerkjent, både i kraft av å være den man er og for å utforske sine interesser og identitet;” - *det beste er kanskje alle erfaringene og tingene man har prøvd her. og så er det jo den økonomiske siden. Her fikk jeg nye muligheter og nettverk!*” Borge (2010) viser til at det er en grunnleggende faktor for barn og unge som opplever påkjenninger å bygge opp et godt selvbilde og trygg selvtillit for å kunne få en god psykososial utvikling (Borge 2010, s 151). Innledningsvis beskriver vi relativ fattigdom som en forståelse som innebærer å mangle ressurser til å ha en levestandard ut ifra samfunnet du lever i og dermed blant annet ikke ha mulighet til å delta på aktiviteter og sosiale arenaer som du selv ønsker (Seim and Larsen 2011). På bakgrunn av funnene våre ser vi at de generelle valgmulighetene for ungdommen ikke er på lik linje som jevnaldrende, men at de selv har en opplevelse av å få et utvalg av aktivitetsmuligheter gjennom å delta på lavterskeltilbudet som fritidsklubben, og med å teste forskjellige aktiviteter der, finne det som passer for dem. Å sanke erfaringer som gir deg en følelse av å bli anerkjent for hvem du er som person, gjør at du også utvikler et godt forhold til deg selv. På denne måten tenker vi at lavterskeltilbudet kan gi ungdommen en god arena for å fremme god psykisk helse og virke selvutviklende.

5.6.3 Rollemodeller

“- det er ikke noe judging”

I datamaterialet vårt trekker ungdommen inn viktigheten av relasjoner til ledere og trenere, de snakker om hvor viktig det er å ha en voksenperson å relatere til, selv om man har gode venner. Som voksenpersoner på lavterskeltilbud har man ofte en viss kunnskap om den sosioøkonomiske bakgrunn til målgruppen som deltar. På bakgrunn av det kan vi anta at deres tilnærming til ungdommen vil være annerledes enn hos trenere og ledere i andre, kommersielle fritidsaktiviteter. Hvis vi skjeler til beskrivelsen fra Aubert og Bakke (2018) om relasjons- og handlingskompetansen som beskrevet tidligere, er det en overveiende mulighet for at voksenpersonene tilknyttet disse lavterskeltilbudene gjennom sin handlingskompetanse kjenner til hvilke risiko og beskyttelsesfaktorer som spiller inn i disse ungdommenes liv. På den andre siden, eksempelvis i ordinær organisert idrett er det ofte foreldre som har trenerrollen. I motsetning til trenere ansatt på lavterskeltilbud vil ikke disse foreldretrenerne nødvendigvis kjenne til helhetsbilde rundt alle deltakerne.

Vi kan anta at voksenpersoner på lavterskeltilbud som de vi har med i vår undersøkelse vil kunne sette ungdommene inn i en helhetlig sammenheng og dermed vil de også kunne fungere som en beskyttelsesfaktor for ungdommene. Ved å ha fokus på det psykososiale miljøet, både det mellommenneskelige og det sosiale på Fritidsklubben og i Kampsportklubben, kan de utfra Honneths teori om gjensidig anerkjennelse bidra til at ungdommene opplever seg trygge og sosialt verdsatt. Som Schibbye påpeker: “anerkjennelse er ikke noe du kan eller vil, men noe du er og læres ved å bli møtt av andre med anerkjennelse” (Schibbye 2009). Flere av informantene peker på ledernes evne til å representere en trygghet og en emosjonell støtte. For eksempel forteller de at treneren har brydd seg og prøvd å bli kjent med dem, uten å dømme dem. Dette kan tyde på at i de tillegg til å lære bort ferdigheter knyttet til bestemte aktiviteter i tillegg formidlet at de var opptatt av helheten rundt ungdommene, også utenfor aktiviteten. Når ungdommene forteller at lavterskeltilbudet har blitt som et hjem for dem og at treneren har blitt en de kan betro seg til viser dette at de gjennom deltakelse også har fått andre viktige voksenpersoner utenfor nær familie som påvirker deres individuelle utvikling. Follesø, med flere, peker på i rapporten “Gi viljen en mulighet!” at tilbakemeldinger fra ungdom i deres forskning setter søkelys på betydningen av å møte en voksen de får tillit til, og at dette bidrar til å hjelpe dem med å komme over barrierer og få en opplevelse av å mestre (Follesø 2011). Ungdommer både påvirker og lar seg påvirke av miljøet de er en del av. Ungdomsfasen er en periode hvor man gjerne orienterer utover familien for å bli mer selvstendig og anerkjennelse fra jevnaldrende og andre signifikante nærpersoner er viktigere enn de kanskje har vært i barneårene.

Ut ifra funnene våre undrer vi oss om ungdommene i intervjuene ville opplevd den samme anerkjennelsen i et kommersielt fritidstilbud. I “Veileder til norske fotballklubber” utgitt av NFF er en del av veilederen satt av til kunnskap og informasjon om hva lavinntektsfamilier er, hvilke barn som rammes av lavinntekt, og konsekvensene av det (Norges Fotball Forbund u.å). Fra funnene i kapittelet om utenforskap ser vi at ungdommen forteller om sine barrierer for deltakelse til trenerne på de ordinære fritidstilbud.

På den andre siden ser vi at trenere og ansvarspersoner på lavterskeltilbudet beskrives som noe mer enn bare å være trener. Ungdommene opplever at de får noe utover det de har fått på tidligere tilbud. Det beror kanskje på at de som jobber på et lavterskeltilbud har en forforståelse om utfordringene ungdommene har, som gjør at ungdommen føler at de kan være den de er, og betro seg til dem om hvordan de har det. Muligens kan deres kunnskap om situasjonen fungere som en beskyttelsesfaktor mot følelse av stigma. På bakgrunn av dette tenker vi at

ungdommen på lavterskeltilbudet får en opplevelse av anerkjennelse og mestring som de ikke nødvendigvis får på et ordinært fritidstilbud. Som nevnt tidligere, kan vi se at med økt kompetanse angående risikofaktorer knyttet til utenforskap hos de ansvarlige på ordinære tilbud, ville det muligens gjort aktiviteten mer tilgjengelig for vår ungdom.

5.6.4 Medvirkning

Informantene i begge gruppene er forteller om at de opplever en reell innflytelse på hva innholdet i aktiviteten skal bestå av, og miljøet de er en del av. De voksne i lavterskeltilbudene er opptatt av å ta med ungdommene på råd. Gjennom å bli anerkjent for sine meninger og få mulighet til å uttrykke dem vil ungdommen kunne utvikle en aktiv stemme som medborger i det norske samfunnet. Frivillige organisasjoner kan være gode arenaer for å lære om demokrati. For å kunne føre videre og utvikle vår samfunnsmodell vil det være ønskelig at alle deltar i den demokratiske prosessen i landet, dette gjelder også ungdom. Forskning viser at lavinntektsgruppen i mindre grad enn andre deltar i ulike beslutningsprosesser, og at dette kan være med å skape et demokratisk underskudd hvor vi som samfunn går glipp av verdifull innsikt (Barne- og familiedepartementet 2020). Ungdommen vi intervjuet, vil i motsetning til de som ikke deltar på aktiviteter, ha et fortrinn i å opparbeide seg kunnskap og kompetanse om sin egen medvirkningsmulighet og rettigheter. Lederne og trenerne i kampsport tilbudet og Fritidsklubben omsetter demokratiske prosesser til praksis i ungdommenes dagligliv. Dermed viderefører de Barnekonvensjonen, og norske politiske retningslinjers sentrale punkt om at barn og unge skal ha rett til å medvirke og påvirke beslutninger som gjelder dem selv, slik at de får erfaring med innflytelse og ansvar (Barne- og familiedepartementet 2020).

En av ungdommen forteller at det etter hennes innspill ble avgjort at yoga skulle fortsette som et tilbud på klubben. På den måten opplevde hun tillit til at hennes mening ble vektlagt og anerkjent. I tidligere nevnt teori om begrepet anerkjennelse, legges det vekt på at det skjer en gjensidig anerkjennelse i eksempelvis opplevelsen av sosial verdsetting. På bakgrunn av våre funn kan vi anta at ungdommen opplever seg medvirkende og anerkjent gjennom sin deltakelse i lavterskeltilbudet. Likeså er erfaringen ungdommen som ble valgt inn i klubbrådet fortalte om. Her fikk hen formidle sine meninger og opplever at dette er relevant for Klubbens tilbud. Hen utvikler sin kompetanse og får videre mulighet til å sitte i sentrale ungdomsråd og medvirke i større demokratiske prosesser i nærmiljøet. Å ha medvirkning i sitt miljø vil ut ifra tidligere nevnt definisjon gi en opplevelse av mestring (Vifladd, Hopen et al. 2004). Våre funn viser at ungdommene gjennom sin deltakelse på lavterskeltilbudet har blitt inkludert i

demokratiske prosesser hvor de hatt mulighet til å utvikle sitt psykososiale miljø, og opparbeidet kompetanse på medvirkning i beslutninger som påvirker dem som individer og i fellesskapet. Denne medvirkningsprosessen kan i så måte ha bidratt til å utvide deres mulighetshorisont, slik at de senere i livet kan bruke dette som en erfaring i det å ta i bruk egne ressurser for å medvirke i personlige og samfunnsmessige beslutninger og prosesser.

5.6.5 Utvikle kompetanse

Våre informanter peker på at deltakelsen på lavterskeltilbudet har gitt dem verdifull kompetanse knyttet til arbeidserfaring. Flere av ungdommene på fritidsklubben har fått mulighet til å jobbe som klubbarbeider når de ble eldre, deres kompetanse har blitt fanget opp og løftet fram i form av å bli ansatt og utføre en betalt jobb. I kampsportklubben får noen av de eldste trener- oppgaver for de yngre, noen hadde også fått trenerkurs for å øke sitt formelle kompetansegrunnlag. Denne kompetansen kan de ta med videre når de søker annet arbeid utenfor klubb og kampsportmiljøet. Ivar Frønes skriver i sin artikkel “Barnefattigdom er utviklingsfattigdom” at man kan skille mellom tiltak som er igangsatt for å hindre en uheldig utvikling, slik som fritidsaktiviteter, og kompetansehevende tiltak som ofte er laget med tanke på å mestre (Frønes 2019). Samtidig påpeker Frønes at det er flytende overganger mellom de to. I likhet med Frønes finner vi i vår undersøkelse at dette glir over i hverandre, og at det i lavterskeltilbudet blir en kombinasjon av utvikling og kompetanse.

En av de viktigste årsakene til at barn og unge vokser opp i lavinntektsfamilier er at deres foreldre mangler eller har svak tilknytning til arbeidslivet. Derfor kan det for mange ungdommer være viktig med flere forbilder i forhold til arbeid. Gode rollemodeller og forbilder i henhold til utdanning og arbeidsliv er en viktig faktor for å mestre levekårsutfordringer (Barne- og familiedepartementet 2020). En av faktorene som fremmer resiliens er aktivitet framfor passivitet, å gjøre noe med en utfordring. Gjennom å gjøre noe aktivt med sine problemer kan man skaffe seg opplevelser som er oppbyggende og utviklende for selvfølelsen. Som vi tidligere viser til i teorikapittelet er det å ha høy grad av SOC at man evner å håndtere sin livssituasjon og ha tilgjengelige ressurser for å mestre utfordringer. Når ungdom tar i bruk ressurser i miljøet utenfor familien får de en mer aktiv tilnærming til sin livssituasjon (Borge 2010, s.139-140). Vår undersøkelse viser at deltakelse på lavterskeltilbudene har hatt ringvirkninger for ungdommene ved at de erverver seg ferdigheter de mener lar seg overføre til andre arenaer i livet. Noen av ungdommene fortalte også at de tror de ville vært i et kriminelt miljø hvis de ikke hadde deltatt på dagens lavterskeltilbud. De

samme ungdommene viser samtidig at dette tilbudet har gitt dem opplevelser og erfaringer som de kan bruke videre. Dette, mener vi, viser tendenser til en optimistisk tiltro til at de vil kunne komme i arbeid. Samfunnet har tilrettelagt arenaer, som lavterskeltilbudene, for utvikling av mestring og sosial kapital. Ressurser tilknyttet lavterskeltilbudet har hjulpet ungdommene med å få større kontaktnettverk mot andre miljøer og praktisk arbeidserfaring de kan vise til i sin jobbsøknad. Dette samspillet som foregår på flere systemnivåer kan hjelpe ungdommene til å få økt selvstendighet og bygge deres tillit til egen mestringsevne (Samdal, Wold et al. 2017). Våre funn tyder på at ungdomsinformantene bruker mulighetene og kompetansen som lavterskeltilbudene gir dem til å håndtere sin overgang til vokse- og arbeidslivet. Som en av ungdommene stolt sa det “-*nå kan jeg gå ut å ha attest*”. Dette er en tematikk vi ikke hadde sett for oss skulle settes på dagsorden av ungdommene, men som fremsto som en viktig positiv effekt for flere i deltakelsen på lavterskeltilbud.

6. Oppsummerende funn og drøftning

Problemstillingen vi presenterer i vår oppgave er *“Hvordan opplever ungdom fra lavinntektsfamilier å delta på lavterskeltilbud?”*

Hovedfunnet vårt, er også det mest overraskende funnet vårt i denne oppgaven. Det er hvor udelt positiv ungdommen vi intervjuet var til lavterskeltilbudet de deltok på. De forteller om mange positive erfaringer og opplevelser de har fått ved å delta på fritidsklubben og kampsportklubben. Disse erfaringene, tenker vi, har en beskyttende og forebyggende funksjon, her og nå, og for deres framtid. Dette viser og at selv et avgrenset tilbud vil være verdifullt?

Et annet funn som overrasket oss er hvor mye ungdommen vektla at erfaringene fra lavterskeltilbudet var relevante for deres selvutvikling, kompetansebygging og opplevelse av medvirkning som demokratisk borger. Dette kan tyde på at for noen av informantene er det en positiv sammenheng mellom den sosiale kapitalen de har opparbeidet seg på lavterskeltilbudet, og mulig effekt for sosial mobilitet. Dette er omtalt i *“Like muligheter ...”* men her påpekes det at det er lite forskning som ser på årsakssammenhengen mellom unges deltakelse og sosial mobilitet, spesielt på de uformelle arenaene som fritidsaktiviteter (Barne, og familiedepartementet 2020). Samtidig ser de behovet for forskning på denne sammenhengen, noe vi, på bakgrunn av tendensen vi ser i våre funn stiller oss bak.

Med bakgrunn i våre funn formidler ingen av ungdommene noe om opplevd stigma knyttet til det å delta på et lavterskeltilbud. Dette bryter med vår forforståelse: at deltakelse knyttet til lavterskeltilbud kunne være forbundet med stigma eller skam. Vårt datagrunnlag er for øvrig noe begrenset, og det hadde vært interessant å vite hvordan ungdom som ikke deltar på et lavterskeltilbud vurderer det på samme måte som våre informanter. Vår anbefaling er derfor på bakgrunn av vårt datagrunnlag å ha søkelys på å opprette og drifte sosiale møteplasser, slik som fritidsklubber eller andre lavterskeltilbud, for å gi ungdom en alternativ arena for inkludering, mestring og utvikling.

Derimot forteller ungdommen om tidligere erfaringer med økonomiske og kontekstuelle barrierer knyttet til deltakelse på ordinære fritidstilbud. Disse barrierene er utløsende årsaker til at de ikke kan delta og derfor slutter på fritidsaktiviteter. Det overrasket oss hvor mye ungdommen vektla de kontekstuelle barrierer som en medvirkende faktor, men vi ser at denne

barrieren i større grad er forbundet med opplevelsen lav håndtering og lav mestringsfølelse for ungdommen. Derfor er det minst like viktig å jobbe forebyggende mot disse, som den økonomiske barrieren. Erfaringene tilknyttet opplevd utenforskap i ordinære fritidstilbud tenker vi at har en forsterkende effekt på risikoen knyttet til å vokse opp i lavinntekt. Dette viser hvor viktig lavterskeltilbudet har vært for disse ungdommene for muligheten til å delta i fritidstilbud.

I et samfunnsperspektiv, der lavterskeltilbud har som funksjon å forebygge ulikheter har dette ifølge våre funn hatt den ønskede effekten, mens erfaringene med ordinære tilbud gir et inntrykk av opplevd stigma og ekskludering fra det sosiale fellesskapet. Spørsmålet vi stiller oss er om effektene av å delta på lavterskeltilbudet totalt sett kan veie opp for de negative effektene opplevelsen av utenforskapet fra ordinære fritidsaktiviteter gir? Med bakgrunn i våre funn tenker vi at dette kan besvares med både- og. I et subjektivt perspektiv vil det for akkurat disse ungdommene ha en forebyggende effekt, men ser vi på målet om å skape like muligheter for barn og unge i Norge generelt mener vi at det ennå er store utfordringer. Det er ikke gitt at alle har et lavterskeltilbud i sin kommune eller bydel, eller finner frem til det. Vi vet at det satses stort i statlige planer angående problematikken -å vokse opp i lavinntekt. Det eksemplifiseres i regjeringens strategiplan og bufdirs støtteordninger. Men vi undrer oss om disse planene i tilstrekkelig grad når ut til og blir forankret i kommunene og de lokale fritidstilbudene. Tall fra riksrevisjonen viser at er det et fåtall kommuner som har gjennomgått hvilke tiltak som finnes for barn som lever i lavinntekt. Samtidig påpekes det at i de kommunene som omtaler fattigdom i planverket sitt har flere tiltak, dette tyder på at forankring i planer gir økt oppmerksomhet og fokus, og dermed bidrar til bedre og mer treffsikre tiltak (Røde kors, 2020). Ser vi igjen på målet fra for eksempel Fritidserklæringen at alle barn og unge har rett til å delta på fritidsaktiviteter, uten tanke på deres sosioøkonomiske bakgrunn, kan vi på bakgrunn av våre funn påpeke at det er et stykke igjen før målet er nådd.

Som det påpekes i “Like muligheter” bør man: “-vektlegge å øke den lokale implementeringen og anvendelse av Fritidserklæringen, og bidra til at man får på plass godt samarbeid mellom frivilligheten og kommunene” (Barne- og familiedepartementet 2020, s. 74). I FAFO-rapport 2018:04 påpekes det at kommunene gir tilbakemelding på at de i mindre grad erfarer at Fritidserklæringen til nå har hatt noen betydning for deres arbeid mot barnefattigdom. Samtidig viser evaluering at innsatsen mot barnefattigdom har økt i Norge, og at ni av ti kommuner har forankret denne innsatsen i sitt planverk (Fløtten and Hansen 2018). Våre anbefalinger er blant annet at det i nasjonale planer gis konkrete føringer om hvordan planene

bør forpliktes på lokalt nivå, for å ansvarliggjøre og tydeliggjøre hvordan dette bør jobbes med. Vår oppfatning er at dagens Fritidserklæring gir en for vag føring til hvordan det skal jobbes for å nå målet, og at dette kan føre til forskjeller i hvordan tilbudet om deltakelse i aktiviteter når ut til barn og unge i de ulike kommunene.

Dette fører oss til et annet viktig funn i oppgaven, nemlig opplevelsen av manglende kunnskap og informasjon. Kunnskap om risiko knyttet til å vokse opp med lavinntekt for de som arbeider i arenaer rundt ungdommer. Og at informasjon om både universelle og målrettede tiltak når ut til målgruppene det er opprettet for.

Manglende kunnskap om det å vokse i lavinntekt fremkommer tydelig i ungdommens erfaringer med å ikke “bli sett” i de ordinære fritidstilbudene, både når det kommer til økonomiske barrierer, men også de kontekstuelle barrierene. I datagrunnlaget vårt kommer det fram at ungdommen fant det vanskelig å fortelle om problematikk knyttet til det å vokse opp i lavinntekt, både økonomisk og kontekstuelle barrierer, til ledere og trenere på det ordinære fritidstilbudet. Som nevnt tidligere tolker vi det slik at på lavterskeltilbudet har de ansvarlige en kunnskap om risiko knyttet til lavinntekt og utenforskap, og bruker sin handling- og relasjonskompetanse til å forstå konteksten ungdommen befinner seg i. På lavterskeltilbudet opplevde de ikke samme barriere. Det stigma ungdommen opplever i deltakelsen på ordinære fritidsaktiviteter forsvinner på en arena der hen blir møtt av en voksen med kunnskap om utfordringer og som evner å se helheten i livssituasjonen. Det å ha kunnskap om målgruppen og deres utfordringer er noe vi mener er et viktig funn og som bør vektlegges, også i ordinære fritidstilbud.

Manglende informasjon er mer knyttet til et strukturelt nivå. En barriere for deltakelse ungdommen forteller er at de ikke får informasjon om fritidstilbud fra ansvarlige voksne i sine nærmiljø. Våre funn tyder på at det er ungdommen som finner aktiviteten, aktiviteten finner ikke dem. Vi undrer oss om de ansvarlige voksne på ungdommens arenaer ikke er bevisst sin rolle som formidler? Er denne rollen for eksempel tydeliggjort i lokale planer, i organisasjonen eller mandatet tilhørende en fagstilling? Et lavterskeltilbuds hensikt er å motvirke utenforskap og stigma, samtidig som det fremmer inkludering. Med dette som bakgrunnsteppe tenker vi at det bør vektlegges ytterligere at ansvarlige fagpersoner og andre voksenpersoner som er tilknyttet barn og unge har en plikt å informere og formidle tilbud til målgruppen. Dette bør gjøres på ulike informasjonskanaler som barn og unge benytter, eksempelvis sosiale medier i tillegg til informasjonsskriv som de etterspør og forteller at de fikk på barneskolen. I tillegg

bør informasjonen være tilgjengelig på ulike språk for å nå ut til flere foreldre. Uten tilgang på informasjon vil veien til fritidstilbud kunne oppleves ensom og vanskeligere enn den trenger og være, og mange vil gå glipp av mulighet for deltakelse. Vi avslutter med et sitat fra en av ungdommenes opplevelse av mangel på informasjon *“du må finne ut av det selv, og hvis du ikke finner ut av det så er det liksom; Too bad for you.”*

7. Videre råd og anbefalinger

Ungdommene vi intervjuet hadde mange tanker om egne opplevelser og hvorfor disse type tilbud bør fortsette. Deres udelte positive inntrykk og mestringsglede over å delta på disse arenaene smittet over på oss. Vi sender herved oppfordringen ut til dere i kommuner, bydeler og frivillige organisasjoner om å fortsette arbeidet med både målrettede og universelle tiltak som kan styrke barn og unges mestring, psykiske helse og bidra til glede og fellesskap på tross av ulike barrierer. Vi ønsker også å vektlegge at for å nå ut med disse gode tiltakene bør det settes et større søkelys på informasjonsflyt og kunnskap om barrierer og konsekvenser av det å vokse opp i lavinntekt. Følg våre kloke ungdommers anbefalinger om;

“Bare være inkluderende og tenk på alle, få med alle” Og “I hvert fall hvis det skal være en pris på ting, en aktivitet eller noe så bør det være rimelig sånn at barna til foreldre som ikke har det økonomisk stabilt også kan være med.”

Litteraturliste

Andersen, P. L. and A. Bakken (2015). *Ung i Oslo 2015*. (NOVA-rapport 8/15). Oslomet: NOVA

Arnesen, D., et al. (2021). "Delrapport: Følgeforskning og evaluering av forsøk med fritidskortordninger. Erfaringer fra forsøkskommunenes innføring av Fritidskortet." Rapport–Institutt for samfunnsforskning.

Aubert, A.-M. and I. M. Bakke (2018). Utvikling av relasjonskompetanse : nøkler til forståelse og rom for læring. Oslo, Gyldendal.

Bakken, A. (2019). *Idrettens posisjon i ungdomstida. Hvem deltar og hvem slutter i ungdomsidretten?* (NOVA-rapport 2/2019). Oslomet: NOVA

Bakken, A. (2019). Ungdata 2019. Nasjonale resultater, NOVA, Oslomet.

Bakken, A., et al. (2016). Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?, Oslo Metropolitan University - OsloMet: NOVA.

Barne likestillings-og inkluderingsdepartementet (2015). Barn som lever i fattigdom : Regjeringens strategi (2015-2017). Barne likestillings-og inkluderingsdepartementet, Oslo.

Barne ungdoms-og familiedirektoratet (2017). Barn som lever i fattigdom: rapport om arbeidet med regjeringens strategi 2015-2017. Barne ungdoms-og familiedirektoratet, Oslo.

Barne-og familiedepartementene (2020). Like muligheter i oppveksten: Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier(2020-2023). B.-o. familiedepartementene. Oslo.

Bjune, M. (2019). Oppdrag 31: Rett på fritid. Oslo, Redd Barna.

Borge, A. I. H. (2010). Resiliens : risiko og sunn utvikling. Oslo, Gyldendal akademisk.

Bronfenbrenner, U., et al. (2005). Making human beings human : bioecological perspectives on human development. Thousand Oaks, Calif, Sage Publications.

Bøe, T. (2015). *Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet*. (12:2015). Oslo: Helsedirektoratet

Dalgard, O. S., et al. (2011). *Bedre føre var.. Psykisk helse: Helsefremmende og forebyggende tiltak og anbefalinger*. (FHI-rapport 20:11). Oslo: Folkehelseinstituttet.

Eimhjellen, I. (2016). "Innvandrere si deltaking i norsk frivilligliv: Nye tal og metodiske utfordringer." Rapport fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Familiedirektoratet, B. u.-o. (2021, 29.mars). "Barn i lavinntekstfamilier." from https://www.bufdir.no/Familie/Fattigdom/Ny_Barnefattigdom_i_Norge/.

Fløtten, T. and A. Grødem Skevik (2014). *Helhetlig tiltak mot barnefattigdom: en kunnskapsoppsummering*. (FAFO-rapport 2014:18). Oslo, FAFO.

Fløtten, T. and I. L. S. Hansen (2018). *Fra deltakelse til mestring. Evaluering av nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom*. (FAFO-rapport 2018:04). Oslo, FAFO.

Follesø, R. (2011). *Gi viljen en mulighet! Sluttrapport ungdom i svevet 2007-2010*. Bodø, Universitetet i Nordland.

Frønes, I. (2019). "Barnefattigdom er utviklingsfattigdom. En fagpolitisk refleksjon over barnefattigdom og strategier for å bekjempe den." Forebygging.no 12: 1-15.

Grødem, A. S. and M. Sandbæk (2008). Barns levekår : familiens inntekt og barns levekår over tid. Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Gustavsen, K. (2011). *Sosiale ulikheter i oppvekst: en humanitær utfordring*. TF-rapport nr. 283, 2011. Bø, Telemarksforskning/Røde Kors.

Honneth, A. (2008). Kamp om anerkjennelse : om de sosiale konfliktenes moralske grammatikk. Oslo, Pax.

Hyggen, C., et al. (2018). *Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier. En kunnskapsoppsummering*. (Nova-rapport 11:2018). Oslo, Velferdsforskningsinstituttet NOVA.

Hyggen, C. and T. Hammer (2013). Ung voksen og utenfor : mestring og marginalitet på vei til voksenliv. Oslo, Gyldendal akademisk.

-
- Jacobsen, D. I. (2015). Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode. Oslo, Cappelen Damm akademisk.
- Jensen, P. (2011). Mellom ordene: kommunikasjon i profesjonell praksis. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Klyve, A. (2016). Sinte, unge, villfarne menn : vårt medansvar. Bergen, Fagbokforl.
- Kvale, S., et al. (2015). Det kvalitative forskningsintervju. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø. (2015). Barn i risiko : skadelige omsorgssituasjoner. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Larsen, H. and S. Seim (2011). Barnefattigdom i et rikt land : kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge. Oslo, Høgskolen i Oslo, Sosialforsk, Avdeling for samfunnsfag.
- Lundman, B. and U. H. Graneheim (2008). Kvalitativ innehållsanalys. Lund, Studentlitteratur: 159-172.
- Løvgren, M. and V. Svagård (2019). "Ungdata junior 2017–2018. Resultater fra en spørreundersøkelse blant elever i alderen 10 til 12 år."
- Malterud, K. (2011). Kvalitative metoder i medisinsk forskning : en innføring. Oslo, Universitetsforl.
- Montgomery, H. (2020). Ungdomsårene. Norge, Strawberry Publishing.
- Mykletun, A., et al. (2009). *Psykiske lidelser i Norge: Et folkehelseperspektiv*. (FHI-rapport 2008:8). Oslo: Folkehelseintitutet.
- Norges Fotballforbund (u.å). "Inkludering av barn og unge fra lavinntektsfamilier, Veileder til norske fotballklubber." from <https://nettbutikk.fotball.no/Veileder-inkludering-lavinntektsfamilier>.
- Normann, T. M. (2007). Ungdoms levekår. Oslo, Statistisk sentralbyrå.
- Oslo economics (2020). Økonomi som barriere for idrettsdeltakelse: kostnader og kostnadsdrivere i barna- og ungdomsidretten. *Oslo economics*.

Pettersen, O. M. (2017). Å ha lite der de fleste har mye: perspektiver på opplevd fattigdom i et rikt land. *Tidsskrift for Ungdomsforskning, Årgang 18, nummer 2*. Side 139-170. Nova, Oslomet.

Regjeringen.no (2016). "Fritidserklæringen." from https://www.regjeringen.no/contentassets/42fc032208724215886755da5d165f1e/folder_fritidserklaeringen.pdf.

Regjeringen.no (2017, 25.august). "Mestre hele livet: Regjeringens strategi for god psykisk helse (2017- 2022)." from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/mestre-hele-livet/id2568354/>.

Riksrevisjonen (2014). Riksrevisjonens undersøkning av barnefattigdom. Dokument 3-serien. Oslo, Riksrevisjonen.

Samdal, O., et al. (2017). Stress og Mestring. Notat, HEMIL-senteret. Oslo, Helsedirektoratet.

Schibbye, A.-L. L. (2009). Relasjoner : et dialektisk perspektiv på eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi. Oslo, Universitetsforl.

Skoglund, R. I. and I. Åmot (2012). Anerkjennelsens kompleksitet i barnehage og skole. Oslo, Universitetsforl.

Sletten, M. A. (2011). Å ha, å delta, å være en av gjengen : Velferd og fattigdom i et ungdomsperspektiv (Doktoravhandling). Det samfunnsvitenskapelige fakultetet, Universitetet i Oslo.

SSB (2021, 29.04.2021). "Inntekt og forbruk." from <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/115-000-barn-i-husholdninger-med-vedvarende-lavinntekt>.

Thagaard, T. (2018). Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitative metoder. Bergen, Fagbokforl.

Thomassen, M. (2006). Vitenskap, kunnskap og praksis : innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag. Oslo, Gyldendal akademisk.

Thorød, A. B. (2012). Er det for dyrt? Om barns deltakelse og valg av organiserte fritidsaktiviteter når familiens økonomi er svak. *Fontene forskning 1/2012*, s. 19.

Underlid, K. (2005). Fattigdommens psykologi : oppleving av fattigdom i det moderne Noreg. Oslo, Samlaget.

Vifladt, E. H., et al. (2004). Helsepedagogikk : samhandling om læring og mestring. Oslo, Nasjonalt kompetansesenter for læring og mestring ved kronisk sykdom.

Voksne for Barn (2020). Utenforskningsrapport 1. Oslo, *Voksne for Barn*.

Vedlegg 1

Intervjuguide

Masteroppgave på studiet
“Psykososialt arbeid med barn og unge”.

Mariann Lia og Heidi Aspelund

“Ungdommens erfaringer med fritidsaktiviteter, spesielt knyttet til oppvekst i familier med lav inntekt”.

Vi vet at det er mange barn og unge som vokser opp i familier som har dårlig råd, vi vet også at frivillige organisasjoner og kommuner jobber for at alle barn og unge uansett familieøkonomi skal ha mulighet til å kunne delta på fritidsaktiviteter. Er du en ungdom som har vokst opp i en familie som har hatt lite penger? Har du latt være å delta på fritidsaktiviteter på grunn av familiens økonomi? Eller har du fått tilbud om eller har deltatt på aktiviteter eller idrettsgrupper som er gratis? Vi ønsker å snakke med deg om dine erfaringer og opplevelse av dette.

Ved å undersøke dette, tenker og håper vi at funnene vil være av interesse for de som jobber for at barn og unge skal få en bedre hverdag på tross av sosioøkonomisk bakgrunn. Og at ungdommens erfaringer kan være et godt grunnlag for å videreutvikle gode virkemidler, samt belyse det psykososiale aspektet og medvirkning til eget liv.

<p>Rammesetting og presentasjon.</p> <p>Anonymisering.</p> <p>Samtykkeskjema- underskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none">● Hilse på intervjudeltaker. Ønske velkommen og takke for at han/hun kunne stille til intervju.● Presentere oss selv og studiet vi går på.● Presentere formålet med prosjektet og intervjuet.● Informere om tidsrammen for intervjuet (30-45 minutter) og at intervjuet vil bli tatt opp på lydspor.● Intervjuformen er delvis lukket/åpen, dvs at vi spør alle deltakere om fortrinnsvis det samme, som også er presentert i forkant av intervjuet.● Deltakelsen i intervjuet vil anonymiseres og lydopptaket vil bli slettet etter endt prosjekt. Du kan trekke deg når som helst i løpet av prosessen og be oss om å slette all data vi har fra deg.
--	--

<p>Spørsmål 3:</p>	<p>3. Blir det snakket om blant venner at ting er dyrt og at man ikke kan være med på ting?</p> <p>3.1 Ble fritidsaktiviteter snakket mye om på skolen som du husker det?</p> <p>3.2 Husker du hvordan det var i klassen din, på barneskolen eller ungdomsskolen i forhold til fritidsaktiviteter?</p> <p>3.3 Var det mange som deltok på noe? Var det noen som følte seg utenfor?</p>
<p>Spørsmål 4:</p>	<p>4. På bakgrunn av hvordan du har hatt det, dine opplevelser- har du noen forslag til hvordan ting bør gjøres, aktiviteter, inkludering, snakkes om....</p> <p>4.1 Det vi har snakket om nå, hva tenker du er positive erfaringer? og hvis du kunne endre på noe, hva ville du hatt annerledes?</p>
<p>Tilbakeblikk/oppsummering</p>	<ul style="list-style-type: none">• Gå gjennom hovedpunktene i informantens svar.• Har intervjudeltaker noen spørsmål?• Spør om informanten vil legge til noe eller har tilbakemeldinger på spørsmålene, eventuelt noe som ikke kom fram, eller som burde blitt tatt opp.
<p>Avslutning og takk!</p>	

Vedlegg 2

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

Meldeskjema 898940 Sist oppdatert

18.01.2021

Hvilke personopplysninger skal du behandle?

Navn (også ved signatur/samtykke) Lydopptak av personer

Type opplysninger

Skal du behandle særlige kategorier personopplysninger eller personopplysninger om straffedommer eller lovovertrædelser?

Helseopplysninger

Prosjektinformasjon

Prosjekttittel

Masteroppgave; utenforskap og fritidsaktiviteter, opplevelser fra ungdom

Prosjektbeskrivelse

Som et resultat av nasjonale mål mtp. forebygging og bekjempelse barnefattigdom, og å vokse opp med fattigdom er det en stor satsning i kommuner og bydeler rettet mot barn og unge og deres mulighet til å delta på fritidsaktiviteter uavhengig av deres sosioøkonomiske bakgrunn. Vi ønsker med bakgrunn i dette å undersøke hvordan et slikt tilbud oppleves av ungdom selv som mottar eller har mottatt det. Vi er blant annet nysgjerrige på om det er samsvar mellom målet med tiltaket som er utarbeidet av fagfolk og nedfelt i planer på den ene siden, og på den andre siden, opplevelsen av dette for mottaker (altså ungdommen). Ved å undersøke dette, håper vi at funnene vil være av interesse for de som jobber for at barn og unge skal få en bedre hverdag på tross av sosioøkonomisk bakgrunn. Og at ungdommens erfaringer kan være et godt grunnlag for å videreutvikle gode virkemidler, samt belyse det psykososiale aspektet og medvirkning til eget liv.

Begrunn behovet for å behandle personopplysningene

Ved å undersøke dette, mener vi at funnene vil være av interesse for de som jobber for at barn og unge skal få en bedre hverdag på tross av sosioøkonomisk bakgrunn. Og at ungdommens erfaringer kan være et godt grunnlag for å videreutvikle gode virkemidler, samt belyse det psykososiale aspektet og medvirkning til eget liv. På bakgrunn av dette ønsker vi å samle data ved å samtale med ungdommen.

Ekstern finansiering**Type prosjekt**

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Heidi Aspelund

Behandlingsansvar**Behandlingsansvarlig institusjon**

Høgskolen i Innlandet / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for folkehelse og idrettsvitenskap

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Ragnfrid Kogstad

Skal behandlingsansvaret deles med andre institusjoner (felles behandlingsansvarlige)?

Nei

Utvalg 1 Beskriv utvalget

Ungdom eller unge voksne som har vokst opp i familier med dårlig råd/barnefattigdom, og som av den grunn har erfaringer knyttet til å delta eller ikke delta på fritidsaktiviteter.

Rekruttering eller trekking av utvalget

Vi har sendt en felles mail til ulike kontaktpersoner i ulike fritidsklubber eller fritidsaktiviteter som er tilgjengelig på offentlige sider og spurt om de kan viderebringe informasjon og spørsmål om deltakelse til ungdom i målgruppen som de har kontakt med.

Alder

16 - 23

Inngår det voksne (18 år +) i utvalget som ikke kan samtykke selv?

Nei

Personopplysninger for utvalg 1

Navn (også ved signatur/samtykke) Lydopptak av personer Helseopplysninger

Hvordan samler du inn data fra utvalg 1? Personlig intervju

Grunnlag for å behandle alminnelige kategorier av personopplysninger

Samtykke (art. 6 nr. 1 bokstav a)

Hvem samtykker for ungdom 16 og 17 år?

Ungdom

Grunnlag for å behandle særlige kategorier av personopplysninger

Uttrykkelig samtykke (art. 9 nr. 2 bokstav a)

Redegjør for valget av behandlingsgrunnlag

Informasjon for utvalg 1

Informerer du utvalget om behandlingen av opplysningene?

Ja

Hvordan?

Skriftlig informasjon (papir eller elektronisk)

Tredjepersoner

Skal du behandle personopplysninger om tredjepersoner?

Nei

Dokumentasjon

Hvordan dokumenteres samtykkene?

Manuelt (papir)

Hvordan kan samtykket trekkes tilbake?

Muntlig, eller via telefon eller e-post.

Hvordan kan de registrerte få innsyn, rettet eller slettet opplysninger om seg selv?

Vi forteller informantene om muligheten for innsyn, sletting, korrigerings underveis i intervjuet. De kan alltid kontakte oss via telefon, e-post eller via kontaktperson på stedet.

Totalt antall registrerte i prosjektet

1-99

Tillatelser

Skal du innhente følgende godkjenninger eller tillatelser for prosjektet?**Behandling****Hvor behandles opplysningene?**

Maskinvare tilhørende behandlingsansvarlig institusjon Ekstern tjeneste eller nettverk (databehandler)

Hvem behandler/har tilgang til opplysningene?

Prosjektansvarlig Student (studentprosjekt) Databehandler

Hvilken databehandler har tilgang til opplysningene?

Nettskjema Diktafon.

Tilgjengeliggjøres opplysningene utenfor EU/EØS til en tredjestat eller internasjonal organisasjon?

Nei

Sikkerhet**Oppbevares personopplysningene atskilt fra øvrige data (koblingsnøkkel)?**

Ja

Hvilke tekniske og fysiske tiltak sikrer personopplysningene?

Opplysningene anonymiseres fortløpende Adgangsbegrensning

Varighet**Prosjektperiode**

15.08.2019 - 24.05.2021

Skal data med personopplysninger oppbevares utover prosjektperioden?

Nei, data vil bli oppbevart uten personopplysninger (anonymisering)

Hvilke anonymiseringstiltak vil bli foretatt?

Personidentifiserbare opplysninger fjernes, omskrives eller grovkategoriseres Lyd- eller bildeopptak slettes

Vil de registrerte kunne identifiseres (direkte eller indirekte) i oppgave/avhandling/øvrige publikasjoner fra prosjektet?

Nei

Vedlegg 3

Vil du delta i forskningsprosjektet *”Utenforskap og fritidsaktiviteter; opplevelser fra ungdom”*?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å snakke med ungdom om sine erfaringer og opplevelse av fritidsaktiviteter og utenforskap. Vi mener det er viktig at ungdommens tanker og erfaringer blir en del av prosessen når nye aktiviteter og tilbud blir formet. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Vi vet at det er mange barn og unge som vokser opp i familier som har dårlig råd, eller perioder med dårlig råd. Vi vet også at frivillige organisasjoner og kommuner jobber for at alle barn og unge uansett familieøkonomi skal ha mulighet til å kunne delta på fritidsaktiviteter. Er du en ungdom som har vokst opp i en familie som har hatt lite penger, eller kanskje kjenner til problemet gjennom venner. Har du noen gang latt være å delta på fritidsaktiviteter på grunn av familiens økonomi? Eller har du fått tilbud om eller har deltatt på aktiviteter eller idrettsgrupper som er gratis? Vi ønsker å snakke med deg om dine erfaringer og opplevelse av dette.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dette er en del av masterstudiet i Psykososialt arbeid med barn og unge. Høyskolen i Innlandet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi ønsker kontakt med ungdom som har eller benytter seg av tilbud om fritidsaktiviteter satt i gang av frivillige eller offentlige organisasjoner med bakgrunn i at alle barn og unge skal ha tilbud om fritidsaktiviteter uavhengig deres sosioøkonomiske bakgrunn. For å komme i kontakt med ungdommene sendte vi forespørsler til fagpersoner i kommuner og bydeler som er ansvarlige for tiltak rettet mot målgruppen. Vi gav ut informasjon om prosjektet via fagpersonene slik at ungdommen selv kunne ta stilling til deltakelse.

Vi trenger ikke/har ikke mottatt personopplysninger eller kontaktopplysninger om ungdommen.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Vi vil gjennomføre semi-strukturert intervju med spørsmål fra intervjuguide vedlagt.
- Under intervjuet vil vi bruke lydopptak slik at vi kan skrive ned ordrett det du har sagt i etterkant.
- All sensitiv informasjon vil bli behandlet konfidensielt etter gjeldende retningslinjer, det vil si

I vår masteroppgave ønsker vi å intervju 8-10 ungdom om deres erfaringer og opplevelser knyttet til fritidsaktiviteter. Ved å undersøke dette, tenker og håper vi at funnene vil være av interesse for de som jobber for at barn og unge skal få en bedre hverdag på tross av sosioøkonomisk bakgrunn. Og at ungdommens erfaringer kan være et godt grunnlag for å videreutvikle gode virkemidler, samt belyse det psykososiale aspektet og medvirkning til eget liv.

at ditt navn, alder, sted og tilknytning til aktivitet er det ingen som får vite og alt blir anonymisert i alt vi skriver. Vi benytter oss av Nettskjema-diktafon som leveres av Oslo-MET og brukes av Høgskolen i Innlandet. Nettskjema-diktafonen er en egen skyløsning for lydopptak og er en sikker løsning for datainnsamling og anerkjent av NSD Personvernombudet. Vi lagrer ingen lyd eller tekst lokalt, men kun innen samme sikker skybasert tjeneste; Nettskjema. Denne krever innlogging med passord og innholdet krypteres.

- Å delta er frivillig, du kan la være å svare på spørsmål som du syntes er ubehagelig eller upassende. Du kan når som helst i prosessen trekke deg fra prosjektet.
- Intervjuguide og spørsmål kan fremvises på forhånd ved at dere tar kontakt med oss. Dette gjelder og hvis foresatte ønsker å få innsyn i intervjuguide.
- Prosjektet vil avsluttes innen januar 2021 og innsamlet data vil bli slettet og all printet tekst er anonymisert.
- Oppgaven vil bli offentlig tilgjengelig.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Dette er en del av masterstudiet i Psykososialt arbeid med barn og unge. Høgskolen i Innlandet er ansvarlig for prosjektet. Det er kun student Mariann Lia og student Heidi Aspelund, samt veileder ved Høgskolen, Ragnfrid Kogstad som har tilgang til opplysninger i prosjektet. Veileder Ragnhild Kogstad vil kun ha tilgang til anonymisert tekst.
- All sensitiv informasjon vil bli behandlet konfidensielt etter gjeldende retningslinjer, det vil si at ditt navn, alder, sted og tilknytning til aktivitet er det ingen som får vite og alt blir anonymisert i det vi skriver. Vi bruker tall som koder for de forskjellige personene, aldri navn. Vi benytter oss av Nettskjema-diktafon som leveres av Oslo-MET og brukes av Høgskolen i Innlandet. Nettskjema-diktafonen er en egen skyløsning for lydopptak og er en sikker løsning for datainnsamling og anerkjent av NSD Personvernombudet. Vi lagrer ingen lyd eller tekst lokalt, men kun innen samme sikker skybasert tjeneste; Nettskjema. Denne krever innlogging med feide og innholdet krypteres automatisk.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

-
- Prosjektet vil avsluttes innen januar 2021 og innsamlet data vil bli slettet. All printet tekst er anonymisert.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen i Innlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen i Innlandet ved Ragnfrid Kogstad.
- Vårt personvernombud: Hans Petter Nyberg.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17. Med vennlig hilsen

Ragnfrid Kogstad Mariann Lia Heidi Aspelund Prosjektansvarlig Masterstudent
Masterstudent (veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Fritidsaktiviteter og Utenforskap; opplevelser fra ungdom* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

 å delta i intervju, samt godkjenner at dere behandler informasjon om mine erfaringer og opplevelser knyttet til fritidsaktiviteter og min sosioøkonomiske bakgrunn.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. Februar 2021

(Signert av prosjektdeltaker, dato)